

କିଶୋରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

ମହାନ ମଣିଷ ଓ ବିପ୍ଳବୀ
ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କର
ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମର ଶିକ୍ଷାରେ
ମହତ୍ ଦେବାର ସାଧନାରେ
ରୁଚିତ ଦୁଅ

ପ୍ରଭାସ ଘୋଷ

ପ୍ରକାଶକଙ୍କ କଥା

ସୋସାଲିଷ୍ଟ ମୁନିଟି ସେଣ୍ଟର ଅଫ୍ ଜର୍ଣ୍ଣାଲିଆ(କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ)ର କିଶୋର ସଂଗଠନ କମସୋମଲର ପରିମବଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟସ୍ତରୀୟ ଶିକ୍ଷା ଶିବିର ୨୦୦୮ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ମେଛେଦାଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ତତ୍କାଳୀନ ପରିମବଙ୍ଗ ରାଜ୍ୟ କମିଟି ସମ୍ପାଦକ ତଥା ବର୍ତ୍ତମାନର ସର୍ବଭାରତୀୟ ସାଧାରଣ ସମ୍ପାଦକ କମ୍ପେଡ୍ ପ୍ରଭାସ ଘୋଷ କମସୋମଲର କର୍ମୀମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସର୍ବହରାର ମହାନ ନେତା କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କମସୋମଲ କର୍ମୀ ତଥା କିଶୋର କିଶୋରୀମାନେ ମହାନ ମଣିଷ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମର ଶିକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରି କିଭଳି ଉନ୍ନତ ଓ ବିକଶିତ ଚରିତ୍ରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ ପାରିବେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ଦିଗନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି, ତାହାରି ଭିତ୍ତିରେ କମ୍ପେଡ୍ ପ୍ରଭାସ ଘୋଷଙ୍କର ଏହି ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯେଉଁ ଦ୍ରୁତ ଅବକ୍ଷୟ ଚାଲିଛି ଓ କିଶୋର କିଶୋରୀମାନଙ୍କ (teenagers) ଉପରେ ତାର ଭୟଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ପଡୁଛି, ସେଥିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବାର ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ବଂଶଧରମାନଙ୍କୁ ଉନ୍ନତ ମଣିଷଭାବେ ଗଢିବାର ଲକ୍ଷ୍ୟରେ ଏହି ଆଲୋଚନାଟି ଏକ ଆଲୋକ ବର୍ତ୍ତିକାଭାବେ କାମ କରିବ । ଏହି ଜରୁରୀ ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଗୁରୁତ୍ୱକୁ ଅନୁଭବ କରି ଓଡିଆ ଭାଷାରେ ଏହାର ଅନୁବାଦ ଆମେ ପ୍ରକାଶ କରୁଛୁ ।

ଅନୁବାଦ ଓ ମୁଦ୍ରଣଜନିତ ତ୍ରୁଟି ପାଇଁ ଆମେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ଦାୟୀ ।

ଏସ୍.ୟୁ.ସି.ଆଇ(କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ)

ଓଡିଶା ରାଜ୍ୟ କମିଟି

ତା-୨୪.୦୪.୨୦୧୨

୬୧, ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀନଗର,

ରୋଡ୍ ନଂ-୩, ଶିଶୁପାଳଗଡ଼,

ଭୁବନେଶ୍ୱର

ଧୁର୍ଜଟୀ ଦାସ

ପ୍ରକାଶକ

କିଶୋରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି

ମହାନ ମଣିଷ ଓ ବିପ୍ଳବୀ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କର ଜୀବନରୁ
ଶିକ୍ଷା ନେଇ ମହତ୍ ହେବାର ସାଧନାରେ ବ୍ରତୀ ହୁଅ
ପ୍ରଭାଷ ଘୋଷ

ତୁମେ ଯେଉଁମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିଛ, ସେମାନଙ୍କର ବାପା ମା, କକା-ଖୁଡ଼ା, ବଡ଼ ଭାଇ-ଭଉଣୀ ବା ପତାର ଏହି ଧରଣର ବୟସ୍କ କେହି ନା କେହି ପାଟି ସହିତ ଯୁକ୍ତ, କେହି ନା କେହି ହୁଏତ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି, ପୁଣି କିଏ ହୁଏତ ଅଳ୍ପ ଦିନର ପାଟି କର୍ମୀ ବା ସମର୍ଥକ । ଏହି ଧରଣର କର୍ମୀ ବା ସମର୍ଥକ ଅଥବା ପରିଚିତ ପରିବାରରୁ ତୁମେମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିଛ । ଏହା ତୁମେ ନିଶ୍ଚେ ଜାଣ ଏବଂ ତୁମେମାନେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଛ, ତୁମମାନଙ୍କର ପରିଚିତ ବା ଘରର ବଡ଼ମାନେ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ବହୁ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଏସ୍.ୟୁ.ସି.ଆଇ(କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ) ଦଳର ନାନା ଦାୟିତ୍ୱ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ କରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଅନେକ ଚାକିରୀ ମଧ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ବହୁ କଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କର ସଂସାର ଚଳେ । ଯେଉଁମାନେ ବି କରନ୍ତି ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଦଳ ପାଇଁ କାମ କରନ୍ତି । ସେମାନେ କେଉଁ ଆକର୍ଷଣରେ ଏହି ଦଳର କାମ କରନ୍ତି, କାହିଁକି କରନ୍ତି ? ଏପରିକି ପୋଲିସର ମାତ ଖାଆନ୍ତି, ଜେଲ ମଧ୍ୟ ଯାଆନ୍ତି । ବେଶ କିଛି ନେତା ଓ କର୍ମୀ ଇତିମଧ୍ୟରେ ପୋଲିସ ଗୁଳିରେ ଓ ସରକାରୀ ଅପରାଧିମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ପ୍ରାଣ ହରାଇଛନ୍ତି । ତୁମେମାନେ ଜାଣ ଏହିଭଳି ନାନା କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ବି ଏମାନେ ଦଳର କାମ କରୁଛନ୍ତି ନିଛକ ଏମ୍.ଏଲ.ଏ ହେବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ନାମ, ଯଶ ବା କିଛି ବୈଷୟିକ ସ୍ୱାର୍ଥସିଦ୍ଧି ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟ ଦଳ ଯେଉଁମାନେ କରନ୍ତି, ସେମାନେ କରନ୍ତି ଭୋଟ ପାଇଁ, ସେ ସି.ପି.ଆଇ(ଏମ୍) ହେଉ ବା କଂଗ୍ରେସ, ବିଜେପି, ତୃଣମୂଳ ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦଳର ରାଜନୀତି ହେଉ । ସେମାନଙ୍କ ଦଳର ନେତା-କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏସ୍.ୟୁ.ସି.ଆଇ(କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ) ଦଳର ଏହି ନେତା-କର୍ମୀମାନଙ୍କର ଏକ ବିରାଟ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି । ସେହି ପାର୍ଥକ୍ୟ କ'ଣ ? ସେମାନେ କରନ୍ତି ଭୋଟ ରାଜନୀତି ଆଉ ଆମେ କରୁ ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତି । ତୁମେ ଜାଣ, ଏ ଦେଶର ସର୍ବହରା ମୁକ୍ତି ଆନ୍ଦୋଳନର

ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଏକ ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ ଏସ୍.ୟୁ.ସି.ଆଇ(କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ)କୁ ଗଢିତୋଳିଛନ୍ତି । କେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନରେ ସେ ଏହି ବିପ୍ଳବୀ ଦଳଟିକୁ ଗଢିତୋଳିଛନ୍ତି ? ତୁମେମାନେ ଜାଣ ଆମ ଦେଶର ଗ୍ରାମରେ, ସହରରେ ଗୋଟିଏ ଦିଗରେ ଅଳ୍ପ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବିରାଟ ଧନୀ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି, ଆଉ ଅନ୍ୟ ଦିଗରେ ଅଛନ୍ତି ଅସଂଖ୍ୟ ଗରିବ ଲୋକ, ଆମ ଦେଶ ଶୋଷକ-ଶୋଷିତରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଛି । ଏହି ସମାଜରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ, କୋଟି କୋଟି ଗରିବ ମଣିଷ ଅନାହାର, ବିନା ଚିକିତ୍ସାରେ କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି । ମରି ବି ଯାଉଛନ୍ତି- ଏସବୁ ତୁମେମାନେ ନିଜେ ଜାଣ । ପ୍ରାଥମିକ ସ୍କୁଲରେ ତୁମର ଯେଉଁମାନେ ବନ୍ଧୁଥିଲେ, ଏକାଠି ପାଠ ପଢିବ ବା ପିଲାବେଳେ ତୁମ ଗାଁର ଯେଉଁମାନେ ଖେଳସାଥୀ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ପାଠପଢି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁ ସମୟଟି ତୁମମାନଙ୍କ ସହ ମିଶି ପଢିବାର ସମୟ, ଖେଳାଖେଳି କରିବାର ସମୟ- ସେହି ସମୟରେ ସେମାନେ ହୋଟେଲ ବୟର କାମ କରନ୍ତି, ବିଡି ଡିଆରି କରନ୍ତି ବା କୋଇଲା ଖଣିରେ କାମ କରନ୍ତି । କେହି କେହି କୋଇଲା ଖୋଳିବା ସମୟରେ ମାଟି ତଳେ ପୋତି ହୋଇ ମରନ୍ତି । ବିଲରେ ନାନା ରକମର କାମ କରନ୍ତି, କାଳୀ ପୂଜା ଆଗରୁ ବାଣ ଡିଆରି କରିବାକୁ ଯାଇ ବାଣ ଫୁଟି ଏହିଭଳି ଶିଶୁମାନେ ମରନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ତୁମମାନଙ୍କଠାରୁ ଛୋଟ । ତୁମମାନଙ୍କର ସାନ ଭାଇ ଭଉଣୀ ଭଳି । ଏଇ ଯେମିତି ତୁମେମାନେ ମେଛେଦା ଷ୍ଟେସନ୍‌ରୁ ଓହ୍ଲାଇ ବା ହାଓଡା, ସିଆଲଦା ଷ୍ଟେସନ୍ ଅଥବା ସହରର ରାସ୍ତା କଡରେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇବ ଶିଶୁମାନେ ଭିକ ମାଗୁଛନ୍ତି, ଭଲ କରି କଥା କହି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ମା-ବାପା ମଧ୍ୟ ନାହାନ୍ତି । ସେମାନେ ଘୁରି ବୁଲୁଛନ୍ତି, କେତେବେଳେ ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି ତ କେତେବେଳେ ଖାଇବାକୁ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଜ୍ୱର ହୁଏ, ଅସ୍ତମ୍ଭ ହୁଅନ୍ତି, ଏମାନଙ୍କର କୌଣସି ମା' ନାହାନ୍ତି ଯିଏ କୋଳରେ ବସେଇ ମୁଣ୍ଡ ଆଉଁସି ଦେଇ ସେବା କରିବେ, ବାପା ନାହାନ୍ତି ଯେ ଔଷଧ ଆଣିବେ । କେଉଁଠି ମା'ମାନେ ଭିକ ଆଣି ଫୁଟପାତରେ ଇଚାର ରୁଲିରେ ରୋଷେଇ କରନ୍ତି । ଏହି ଶିଶୁମାନଙ୍କର ଫୁଟପାତରେ ହିଁ ଜନ୍ମ, ଫୁଟପାତରେ ହିଁ ରହଣୀ, ଫୁଟପାତରେ ହିଁ ମୃତ୍ୟୁ । ସମଗ୍ର ଭାରତରେ ଏହି ଭଳି ବହୁତ ଶିଶୁ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ କେହି କେହି ବିକ୍ରି ମଧ୍ୟ କରି ଦେଉଛନ୍ତି । ସାତ ଆଠଟି ଭାଇ-ଭଉଣୀ କାହାକୁ ବି ଖାଇବାକୁ ଜୁଟେ ନା । ଆଖିର ଲୁହ ପୋଛି ପୋଛି ବାପା ମା' ଜଣେ ଦୁଇ ଜଣକୁ ୪୦୦-୫୦୦ ଟଙ୍କାରେ ବିକ୍ରି କରି ଦିଅନ୍ତି । ଦଳେ ବ୍ୟବସାୟୀ ଏମାନଙ୍କୁ କିଣି ନିଅନ୍ତି, ବିଦେଶକୁ ଚାଲାଣ କରନ୍ତି । ସେଠି ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାରି ଆଖି ତାଟି ନିଅନ୍ତି, ଭିକାରୀ ସଜେଇ ଦିଅନ୍ତି । କାହାରି କିଡନୀ ବାହାର କରି ବିକ୍ରି କରି ଦିଅନ୍ତି । ସମ୍ବାଦପତ୍ରଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରାୟ ଏସବୁ ଖବର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଆମ ଦେଶର ଏହି ଯେଉଁ ଦୂରାବସ୍ଥା, ଏହି ଯେଉଁ ସଂକଟ ଏତେ ଅଭାବ ଅନାଟନ ଏହା କ'ଣ ଏହିଭଳି ଭାବେ ଚାଲିଥିବ ? ଏହିଭଳିଭାବରେ ଦିନକୁ ଦିନ ବଢିଚାଲିଥିବ ? ପୁଣି ତୁମେମାନେ ଯେଉଁ ପରିବାରରୁ ଆସିଛ-ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖିବ ତୁମମାନଙ୍କର ବାପା ମାଙ୍କ ଆଖିର

ଚାହାଣୀରେ ଓ ମୁହଁରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାର କେତେ ଛାପ । କାରଣ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଠିକ ଭାବରେ ଖାଇବାକୁ ଦେଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି, ଯତ୍ନ କରି ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ବାପା ମାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହାକୁ ନେଇ ଚର୍ଚ୍ଚା ବିଚର୍ଚ୍ଚା ହୁଏ, ଘରେ ଅଶାନ୍ତି ହୁଏ, ସେଥିରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ମନ ଖରାପ ହୋଇଯାଏ । ଏ ଅଶାନ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ତୁମ୍ଭମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଭଲ କରି ପଢ଼ାଶୁଣା ମଧ୍ୟ କରିପାରନ୍ତି । ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଟଙ୍କା ଅଭାବରୁ ତୁମ୍ଭର କେତେ ବନ୍ଧୁ, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ଭଲ ରେଜଲ୍ଟ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ସ୍କୁଲ ଜୀବନରେ ପାଠ ପଢ଼ା ଛାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି, ଅନେକ ଭଲ ପ୍ରସ୍ତୁତି କରିଥିଲେ ବି ହଠାତ ବାପା ଛଟେଇ ହେବା ବା ଅନ୍ୟ ଆର୍ଥିକ ସଂକଟ ଯୋଗୁଁ ପରୀକ୍ଷା ଫିସ୍ ନଦେଇ ପାରି ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରୀକ୍ଷା ଦେଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏହିସବୁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ କେତେ କଷ୍ଟ ହୁଏ । ପୁଣି ଅଭାବରେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ, ବାପା ମା' ଅନେକ ସମୟରେ ପୁଅ ଝିଅକୁ ବିଷ ପିଆଇ ମାରି ନିଜେ ମଧ୍ୟ ବିଷ ପିଇ ମରି ଯାଆନ୍ତି । ଦେଖାଯାଏ ମା' ସନ୍ତାନକୁ କୋଳରେ ଧରି ନଇକୁ ତେଇଁ ପଡ଼ନ୍ତି । କାରଣ ସନ୍ତାନକୁ ବଞ୍ଚାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର କୌଣସି ସହାୟ ସମ୍ଭବ ନାହିଁ । ତୁମ୍ଭମାନେ ଯେତେବେଳେ ଭଲ ଜାମା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧି ପଢ଼ାକୁ ବାହାର, ଉତ୍ସବକୁ ଯାଅ, ଭୋଜି ଖାଇବାକୁ ଯାଅ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବଡ଼ ଲୋକ ବନ୍ଧୁମାନେ ଦେଶ-ବିଦେଶ ଘୁରନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ତୁମ୍ଭର ସମ୍ଭବତଃ ବା ତାଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଛୋଟ, ଏହି ଦାନ ଦୁଃଖୀମାନେ ଫୁଲୁଳା ଦେହରେ ତଣ୍ଡୁଳିରୁ ଅଇଁଠା ଖୋଜନ୍ତି, ନହେଲେ ରାସ୍ତାରେ ଚୁକୁରା କାଗଜ ଗୋଟାନ୍ତି । ଏହାଠାରୁ ଆଉ ବେଶି କିଛି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷା ଏମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ଏହା ହେଉଛି ଆମ ଦେଶର ପ୍ରକୃତ ଚେହେରା । ଆମ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ମଣିଷ ହିଁ ସୁଖ ଶାନ୍ତିରେ ନାହାନ୍ତି । ଘରେ ଶାନ୍ତି ନାହିଁ, ବାହାରେ ନାହିଁ, ପରିବେଶରେ ବି ନାହିଁ କେଉଁଠି ହେଲେ ନାହିଁ । ଯଥାର୍ଥ ଆନନ୍ଦ ଏବଂ ଶାନ୍ତି କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଏ ତାହା ନାହିଁ । ସାରା ଦେଶରେ ସତେ ଯେମିତି ଲୋକେ ଗୁମୁରି ଗୁମୁରି କାନ୍ଦୁଛନ୍ତି, ଏକ ଗଭୀର ବ୍ୟଥାରେ ଛଟପଟ କରୁଛନ୍ତି; କେହି କହି ପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ ତାର ଭବିଷ୍ୟତ କ'ଣ ହେବ । ଭଲ ରୋଜଗାର ଆପାତଃ ସ୍ୱଚ୍ଛଳ ପରିବାର ମଧ୍ୟ ଛଟେଇ ଯୋଗୁଁ ଭାଙ୍ଗି ରୁରମାର ହୋଇ ଯାଉଛି । ଆଶା, ସ୍ୱପ୍ନ, କଳ୍ପନା ଯାହାର ଯାହା ଆଉନା କାହିଁକି, ସେଗୁଡ଼ିକ ବାରମ୍ବାର ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଦଲେ ତ ପାଠ ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ହିଁ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ପଢ଼ୁଛନ୍ତି ସେମାନେ ବି ଭାବୁଛନ୍ତି, ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ କ'ଣ ହେବ ? ଯେଉଁମାନେ ଭବିଷ୍ୟତ ନେଇ ଚିନ୍ତା କରନ୍ତି, ମୁଁ ପାଖ କରି ଚାକିରୀ ବାକିରି କରିବି, ବାପା-ମା'ଙ୍କୁ ଦେଖୁବି, ପରିବାରର ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖୁବି, ଆର୍ଥିକ ସୁଖ ସୁଖ୍ୟରେ ରହିବି, ଯେଉଁମାନେ ଏହି ସ୍ୱପ୍ନ ହିଁ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ସାହିରେ ବା ଆତ୍ମୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁମାନେ ବୟସରେ ବଡ଼, କଲେଜ-ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରୁ ପାଖ କରିଛନ୍ତି, ଭଲ ରେଜଲ୍ଟ କରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ହିଁ ବେକାର ହୋଇ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ସେମାନେ କାମ ପାଉନାହାନ୍ତି । ଏହିଭଳି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ବେକାର ଦେଶ ସାରା ବୁଲୁଛନ୍ତି, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଡିଗ୍ରୀ

ନେଇ ପିଅନ ଚାକିରୀ ପାଇଁ ବୁଲୁଛନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ମିଳୁନାହିଁ । ସମଗ୍ର ଦେଶରେ ସମସ୍ତ ଦିଗରୁ ଏହି ଯେଉଁ ସଂକଟ, ତାହା କାହିଁକି ହେଲା ? ଏହି ସଂକଟର ସମାଧାନ କେଉଁଠି ? ଦେଶର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ, ଗରିବ ମଣିଷଙ୍କୁ- ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ କିଭଳି ବଞ୍ଚା ଯାଇପାରିବ ।

ଏହାର ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ । ସେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି , ଭାରତବର୍ଷର ଶୋଷଣମୂଳକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିଁ ଏହି ସଂକଟ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ସମାଧାନର ରାସ୍ତା ମଧ୍ୟ ସେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ପୁଞ୍ଜିବାଦ ବିରୋଧି ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଏହି ସଂକଟରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବଞ୍ଚାଇ ପାରିବ । ଆଉ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଏହି ବିପ୍ଳବୀ ଦଳ ଗଢ଼ିତୋଳିଛନ୍ତି । କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଆଜି ଜୀବିତ ନାହାନ୍ତି । ମୋର ବାଆଁ-ତାହାଣ ପଟେ ଯେଉଁମାନେ ବସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇ-ଚାରି ଜଣ, ତୁମମାନଙ୍କ ବୟସରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ମୋ ସ୍କୁଲ ଜୀବନରୁ ଦୀର୍ଘ ଦିନ ଧରି ଦେଖୁଛି । ମୋ ସମୟରେ ବା ଆହୁରି କିଛି ଦିନ ପରେ ଯେଉଁ କର୍ମୀମାନେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଛନ୍ତି, ସେମାନେ ବି ଦେଖୁଛନ୍ତି । ତାଙ୍କରି ଶିକ୍ଷାରେ, ତାଙ୍କର ସ୍ୱେଦହସ୍ତାୟାରେ ଆମେମାନେ ଲାଳିତ ପାଳିତ ହୋଇଛୁ । ଆଜି ଆମ ଭିତରେ ଯାହା ବି ଭଲ ଦେଖୁଛୁ ତାହା ତାଙ୍କରି ଶିକ୍ଷାର ହିଁ ଫଳ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମ ଦଳର ଯେଉଁମାନେ ନେତା ବା କର୍ମୀ, ସେମାନେ ଅନେକ ହିଁ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କୁ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି । କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ହିଁ ଆମମାନଙ୍କୁ ଯଥାର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନେଇ ବଞ୍ଚିବାର ପଥ ଦେଖାଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ବହି ପଢ଼ିଲେ ବା ରେକର୍ଡ଼ ହୋଇଥିବା କଣ୍ଠ ସ୍ୱରର ଭାଷଣ ଶୁଣିଲେ ହିଁ ଆମ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ପ୍ରାଣର ସଞ୍ଚାର ହୁଏ, ବିବେକ ଜାଗେ, ଜନଗଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବି ପ୍ରବଳ ଆକର୍ଷଣ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । କାହା ବଳରେ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଏତେ ବଡ଼ ଶକ୍ତି ନେଇ ଆମ ବୁକୁ ଭିତରେ ବଞ୍ଚି ରହିଛନ୍ତି । କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କର ନାମ କୌଣସି ଖବରକାଗଜ ବା ରେଡିଓରେ ମିଳେ ନାହିଁ । ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥରେ ଯେଉଁମାନେ ନାମୀ ମଣିଷ, ଯେଉଁମାନେ ନେତା- ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ, ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀ, ଏମ.ଏଲ.ଏ, ଏମ.ପି ଏସବୁ କୌଣସି ପଦ ପଦବୀ ତ ତାଙ୍କର ନ ଥିଲା । ତାଙ୍କରି ଶିକ୍ଷାରେ ଏହି ରାଜ୍ୟରେ ଓ ଦେଶରେ ଆମର କେତେ ହଜାର କର୍ମୀ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ଇତିପୂର୍ବରୁ ବି ଅନେକ ପ୍ରାଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ଏ ରାଜ୍ୟ ବାହାରେ ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷାରେ ବହୁ ମଣିଷ, ବହୁ ଛାତ୍ର, ଯୁବକ, ଶ୍ରମିକ, କୃଷକ, ମହିଳା, ଅଧ୍ୟାପକ, ଡାକ୍ତର, ଆଇନଜୀବୀ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି । ଭାରତବର୍ଷ ବାହାରେ ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବୀ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଛନ୍ତି- ଏହାର କାରଣ କ’ଣ ? ସେ କିଭଳି କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ, କେଉଁ ଧରଣର ସଂଗ୍ରାମର ବଳରେ ସେ ଏହି କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ ? ଏଗୁଡ଼ିକ ତୁମମାନଙ୍କର ଜାଣିବା ଦରକାର । ସମସ୍ତେ ହିଁ ବଡ଼ ହେବାକୁ ଚାହାନ୍ତି, ମାତ୍ର ଯଥାର୍ଥ ବଡ଼ ହେବା କହିଲେ କାହାକୁ ବୁଝାଏ ? ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ବଡ଼ ହେବା ତୁମେ ସମସ୍ତେ ହିଁ ବୁଝ । ଶୈଶବ, କୈଶୋର, ଯୌବନ, ପ୍ରୈତତ୍ୱ, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ- ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମରେ ବଡ଼ ହେବା । ଆଉ ଅନେକ ସମ୍ପର୍କର ମାଲିକ, ବହୁ

ଗାତି ଘୋଡ଼ା, ଘରଦ୍ୱାରର ମାଲିକ, ଧନ ଦୌଳତର ମାଲିକ, ଅନେକ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ମାଲିକ-
 ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥରେ ଏହି ଧନୀମାନଙ୍କୁ ହିଁ କୁହାଯାଏ ବତଲୋକ । ପୁଣି ଯଥାର୍ଥ ଅର୍ଥରେ ବଡ଼ ମଣିଷ
 କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ? ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନାମ ମଣିଷ ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଉଚ୍ଚାରଣ କରେ
 । ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ଧରି ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି କିଛି ମଣିଷ ବଞ୍ଚି ଥାଆନ୍ତି, ଇତିହାସରେ
 ଯେଉଁମାନଙ୍କ ନାମ ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୁଏ । ଏମାନେ କିନ୍ତୁ କେତେ ସମ୍ପତ୍ତିର
 ମାଲିକ, କେତେ ଗାଡ଼ି, କେତେ ଘରଦ୍ୱାରର ମାଲିକ, କେତେ ଧନ-ଦୌଳତର ଅଧିକାରୀ-
 ସେହି ହିସାବରେ ବଡ଼ ନୁହନ୍ତି । ଏମାନେ ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି ଚରିତ୍ରରେ, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱରେ । ପିଲାବେଳେ
 ତୁମେ ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକରେ ବୁଦ୍ଧଦେବ, ମହାବୀର, ଯାଶୁ ଖାଣ୍ଡୁ, ହଜରତ ମହମ୍ମଦ- ଏମାନଙ୍କ
 ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି କିଛି ପଢ଼ିଛ । ଏମାନେ କିନ୍ତୁ ଆଜି ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ତୁମେମାନେ ପଢ଼ିଛ ରୁଷୋ,
 ଭଲଟେୟାର, କୋପରନିକସ, ଗ୍ୟାଲିଲିଓ, ବୁନୋ, ନିଉଟନ୍ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ନାମ । ତୁମେମାନେ
 ପଢ଼ିଛ, ଆମ ଦେଶର ରାମମୋହନ, ବିଦ୍ୟାସାଗର, ଫୁଲେ, ବିବେକାନନ୍ଦ, ଚିତ୍ତରଞ୍ଜନ ଦାସ,
 ଲାଲା ଲଜପତ, ତିଲକ, ଗୋପବନ୍ଧୁ, ସୁବାଷ ବୋଷ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନବରୁଲ୍ଲା,
 ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ର, ସୁବ୍ରହ୍ମଣ୍ୟ ଉରଡ଼ା, ଭଗତ ସିଂ, ଚନ୍ଦ୍ରଶେଖର ଆଜାଦ, ଆସଫାଜ୍-ଉଲ୍ଲା, ସୂର୍ଯ୍ୟସେନ,
 ଖୁଦୀରାମ, ପ୍ରୀତିଲତା ପ୍ରମୁଖଙ୍କ କଥା; ପୁଣି ଶୁଣିଛ- ମାର୍କ୍ସ, ଏଙ୍ଗେଲ୍ସ, ଲେନିନ, ଷ୍ଟାଲିନ, ମାଓ
 ସେ-ତୁଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ କଥା । ଇତିହାସରେ ଏମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପରିଚୟ ଏଥିପାଇଁ ନୁହେଁ
 ଯେ, ସେମାନେ କେତେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ମାଲିକ ବା ଧନ-ଦୌଳତର ମାଲିକ । ତା’ହେଲେ ସେମାନେ
 କେଉଁଥିରେ ମହାନ? ସେମାନେ ମହାନ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ବଳରେ, ଚାରିତ୍ରିକ ଗୁଣରେ । ଫଳରେ
 ପିଲା ବେଳେ ଯେ, କୁହାଯାଏ, ତୁମେମାନେ ବଡ଼ ହୁଅ, ମଣିଷ ହିସାବରେ ବଡ଼ ହୁଅ- ସେ
 କଥାର ଏହା ହିଁ ଅର୍ଥ । ସଂସାରରେ ଦୁଇ ଧରଣର ମଣିଷ ଅଛନ୍ତି । ଦଳେ ଅଛନ୍ତି କେତେ
 ଆରାମରେ ରହିବେ, କେତେ ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଭୋଗ କରିବେ, କେତେ ଧନ ଦୌଳତର ମାଲିକ
 ହେବେ ଏହି ଲୋଭରେ, ଏହି ଲାଳସାରେ ଛୁଟିଛନ୍ତି । ‘ନିଜେ ବଞ୍ଚିଲେ ବାପର ନାଁ’, ‘ପ୍ରଥମେ
 ମୁଁ ନିଜରଟା ଦେଖିବି’, ‘ଯେଉଁଭଳିଭାବେ ହେଉ ନିଜରଟା ହାସଲ କରିବାକୁ ହେବ’- ଏମାନେ
 ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଧରଣର ମଣିଷ । ଏମାନଙ୍କର ଜୀବନର ମୂଳମନ୍ତ୍ର ହେଉଛି, ‘ନିଜେ ବଞ୍ଚିଲେ
 ବାପର ନାଁ ବା ନିଜେ ଭଲ ଥିଲେ ଦୁନିଆ ଭଲ ।’ ପ୍ରଥମେ ନିଜରଟିକୁ ସଜାଡ଼ି ନିଅ’- ଦଳେ
 ବୟସ୍କ ମଣିଷ ଏହିସବୁ କଥା ଶିଖାନ୍ତି । ଏହିଭଳି ଆମେ ବ୍ୟକ୍ତିକୈନ୍ଦ୍ରିକ ହେଉ, ସ୍ୱାର୍ଥପର ହେଉ ।
 ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧରଣର ଶିକ୍ଷା ହେଲା- ‘ସଭିକ ପାଇଁ ସକଳେ ଆମେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆମେ ପରର
 ପାଇଁ’ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ଦେଖ, ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ କଥା ଭାବ, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ କଥା ଭାବ ।
 ନିଜେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ଅନ୍ୟକୁ ସୁଖୀ କରିବାର କଥା ଭାବ । ଅନ୍ୟର ଆନନ୍ଦରେ ହିଁ ତୁମର
 ଆନନ୍ଦ । ଏପରିକି କେତେବେଳେ ନିଜେ ଠକି ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ କାହାରିକୁ ଠକିବ ନାହିଁ । ଏହି
 ଦୁଇ ଧରଣର ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟିକୁ ଆମେ ଗ୍ରହଣ କରିବୁ? ମୁଁ ଯେଉଁ ବଡ଼ ମଣିଷମାନଙ୍କ କଥା

କହିଲି, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ସାନ ପିଲାବେଳୁ ହିଁ ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଆରାମ ଅୟସ ଅପେକ୍ଷା ପଡୋଶୀ, ଅନ୍ୟ ଗରିବ ଦୁଃଖୀମାନଙ୍କ ସ୍ୱାର୍ଥକୁ ବେଶୀ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ଯାହାକୁ ଚାଲୁ କଥାରେ କୁହାଯାଏ ଦେଶର କଥା ଭାବିବା, ଦେଶ ପାଇଁ କରିବା । ସେଥିପାଇଁ ଯେତେ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ହେବ କରିବି । ଏହି ମନ ନେଇ ସେମାନେ ଆଗେଇ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ମନ ନେଇ ହିଁ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଗଢିତୋଳି ଯଥାର୍ଥରେ ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଆମେ ପରିବେଶରୁ କେଉଁ ଶିକ୍ଷା ନେବୁ? ଦୁଇ ଧରଣର ଶିକ୍ଷା ଅଛି, ଗୋଟିଏ ହେଉଛି ଲୋଭୀ ହେବା, ସ୍ୱାର୍ଥପର ହେବା, ବ୍ୟକ୍ତିକୈନ୍ଦ୍ରିକ ହେବା, ଅନ୍ୟକୁ ବଞ୍ଚିତ କରି, ଅନ୍ୟକୁ ଠକି, ଅନ୍ୟକୁ କନ୍ଦେଇ ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି କରିବା; ମୋର ନାମ, ମୋର ଯଶ, ମୋର ସମ୍ପତ୍ତି, ମୋର ଆରାମ ଅୟସ, ମୋର ସ୍ତୁତି ଏହା ନେଇ ମଜ୍ଜି ରହିବା । ସ୍ତୁତି କହିଲେ, ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥରେ କେତେ ଦାମୀ ଚକଚକିଆ ଜାମା ପ୍ୟାଣ୍ଟ ପିନ୍ଧି, କେଉଁ ଧରଣର ଝକମକ୍ କରୁଥିବା ପ୍ରାସାଦ ତୁଲ୍ୟ ଘରେ ରହିବି, କେଉଁ ଧରଣର ରଙ୍ଗୀନ୍ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିବି, କେତେ ରକମର ଲୋଭନୀୟ ଖାଦ୍ୟ ଖାଇବି, ବ୍ୟାଙ୍କରେ କେତେ ବିରାଟ ପରିମାଣର ଟଙ୍କା ଜମା କରିବି- ଏହା ଗୋଟିଏ ଧରଣର ଆନନ୍ଦ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଆନନ୍ଦ- ଖୁଦାରାମଙ୍କର ଆନନ୍ଦ, ଭଗତ୍ ସିଂଙ୍କର ଆନନ୍ଦ, ପ୍ରିତାଳତାଙ୍କର ଆନନ୍ଦ, ସବୁ ଯୁଗର ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କର ଆନନ୍ଦ । ସେହି ଆନନ୍ଦର ଚରିତ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିପରୀତ ଧରଣର । ଆମର ମହାନ ଶିକ୍ଷକ କମ୍ବୋଜ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ମଧ୍ୟ କୈଶୋରରେ ଏହିସବୁ ବଡ଼ ମଣିଷମାନଙ୍କୁ ହିଁ ଆଦର୍ଶଭାବେ ଗଣ୍ୟ କରି ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହିଭାବେ ସଂଗ୍ରାମ କରି କରି ସେ ମଧ୍ୟ ଦିନେ ବଡ଼ ହୋଇଥିଲେ ।

ତୁମମାନଙ୍କୁ କେହି କେହି ଉପଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ଏହି ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ଏହିସବୁ ଦେଶ କାମରେ, ରାଜନୀତିରେ ଜଡ଼ିତ ହେବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ପ୍ରଥମେ ପରୀକ୍ଷାରେ ପାଶ୍ କର, ନିଜ ଗୋଡ଼ରେ ଠିଆ ହୁଅ, ତାପରେ ଯାହା ଭଲ ବୁଝିବ କରିବ । ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଖୁଦାରାମଙ୍କ ନାମ ଆମେମାନେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁ, ୧୧ ଅଗଷ୍ଟରେ ତୁମେମାନେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କର, ସେହି ଖୁଦାରାମ ପ୍ରଚଳିତ ଅର୍ଥରେ କିନ୍ତୁ କଲେଜ ଯିବା ତ ଦୂରର କଥା ସ୍କୁଲରେ ବି ବେଶୀ ଦିନ ପଢ଼ିନାହାନ୍ତି । ଖୁଦାରାମ ମଧ୍ୟ କୈଶସି ଭାଷଣ ଦେଇ ନାହାନ୍ତି, ଏହିଭଳି ମାଇକ୍ ମଧ୍ୟ ଦେଖିନାହାନ୍ତି । ଖୁଦାରାମ ମଧ୍ୟ ସେହିଭଳି କିଛି ଲେଖି ନାହାନ୍ତି । ଖୁଦାରାମଙ୍କ ଯୁଗରେ ନିର୍ବାଚନରେ ଠିଆ ହେବାର ପ୍ରଶ୍ନ ବି ଉଠି ନାହିଁ! ମାତ୍ର ଖୁଦାରାମ ଇତିହାସରେ ଗୋଟିଏ ନାମ । ଏକଦା ସମଗ୍ର ଭାରତବର୍ଷର ଘରେ ଘରେ ଏହି ନାମ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିଲା, ଯିଏକି ବହୁ କିଶୋରମାନଙ୍କ ନିଦ୍ରା ଭାଙ୍ଗି ଦେଇଥିଲା । ତୁମେମାନେ ହୁଏତ ଜାଣ ନାହିଁ ଯେ, ନେତାଜୀ ସୁଭାଷଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସୂଚନା ଏହି ଖୁଦାରାମଙ୍କ ଠାରୁ ହିଁ ହୋଇଥିଲା । ନେତାଜୀ ଯେତେବେଳେ ସ୍କୁଲର ତଳ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର, ସାମାନ୍ୟ ଚିନ୍ତା ଭାବନା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି, ସେହି ସମୟରେ ହିଁ ସେ କଟକର ରେଭେନ୍ସା କଲେଜିଏଟ୍ ସ୍କୁଲ ହଷ୍ଟେଲରେ ଉପବାସ ରହି ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଥମ ୧୧ ଅଗଷ୍ଟ ପାଳନ କରିଥିଲେ ।

ସେତେବେଳେ ସେହି ସ୍କୁଲର ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଥିଲେ ବେଣୀ ମାଧବ ଦାଶ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବଡ଼ ମଣିଷ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଛାତ୍ର ସୁଭାଷଙ୍କୁ ଗତିତୋଳିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ଏହି ବେଣୀ ମାଧବ ଦାଶଙ୍କର କନ୍ୟା ଥିଲେ ବାଣୀ ଦାଶ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀ ଥିଲେ । କଳିକତା ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ସମାବର୍ତ୍ତନ ଉତ୍ସବରେ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଙ୍କୁ ଗୁଳି କରିବାକୁ ଯାଇ ଧରା ପଡ଼ିଥିଲେ । ସୁଭାଷ ବୋଷ ଯେ ଏତେ ବଡ଼ ଚରିତ୍ର ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ସେଥିରେ ଖୁଦାରାମଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଅବଦାନ ରହିଛି । ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଯେତେବେଳେ ମୁକାଫରପୁର ଯାଉଥିଲେ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ଘାଟରେ ଖୁଦାରାମଙ୍କ ଶବ ଦାହ ହୋଇଥିଲା ସେଠାକୁ ଯାଇ ତୁପ୍ ତାପ୍ ବସି ରହୁଥିଲେ, ଆଖିରୁ ତାଙ୍କର ଲୁହ ଝରି ପଡୁଥିଲା । ତୁମେମାନେ ଥରେ ଭାବ, ସେହି ସମୟରେ ମେଦିନୀପୁର ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ଅଖ୍ୟାତ ଗ୍ରାମର ଆହୁରି ଅଖ୍ୟାତ ଜଣେ ତରୁଣ ମାତ୍ର ୧୮ ବର୍ଷ ବୟସରେ କିଭଳି ଦେଶର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କୋଟି କୋଟି ମଣିଷର ବୁକୁରେ ସ୍ଥାନ କରିନେଇଥିଲେ । ଏଠାରେ ଯେଉଁମାନେ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଖୁଦାରାମଙ୍କ ବୟସ ଚପି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେହି ସମୟର ମେଦିନୀପୁରରେ ବହୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଜମିଦାର, ବଡ଼ ଜମି ମାଲିକ, ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ଧନୀଲୋକ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନମାନେ ଥିଲେ, ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର ଡିଗ୍ରୀଧାରୀ ମଧ୍ୟ ବହୁତ ଥିଲେ, କେତେ କୋଟିପତି ମଧ୍ୟ ଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ନାମ କିଏ ଭଜାରଣ କରେ, କିଏ ସ୍ମରଣ କରେ ? ମାତ୍ର ଖୁଦାରାମଙ୍କୁ ଆମେ ଆଜି ବି ସ୍ମରଣ କରୁ । ଆମର ଶିଶୁ ଅବସ୍ଥାରେ ଯେତେବେଳେ ଆମେ ଅ, ଆ, କ,ଖ ବି ଶିଖି ନଥିଲୁ ମୋର ମନେପଡ଼େ ଆମର ଅତି ସୁନ୍ଦର ଶିକ୍ଷିତା ଗାଁର ମାଆମାନେ ରୋଷେଇ କରୁ କରୁ, ବାସନ ମାକୁ ମାକୁ ମଧ୍ୟ ଖୁଦାରାମଙ୍କର ଗୀତ ଗାଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖୁଥିଲୁ, ପଚାରୁଥିଲୁ ଖୁଦାରାମ କିଏ ? ଖୁଦାରାମ ସମ୍ପର୍କରେ ମା' କହୁଥିଲେ- ଯେତିକି ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ତାହା କହୁଥିଲେ । ସେହି ଯୁଗରେ ଆମ ଭଳି ଅନେକଙ୍କ ବୁକୁରେ ଗ୍ରାମ୍ୟ ନିରକ୍ଷର ମା'ମାନେ ଖୁଦାରାମର ନାଁକୁ ଏହିଭଳିଭାବେ ଆଜି ଦେଉଥିଲେ । ମୋର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ଯେଉଁମାନେ ଥିଲେ, ଆମମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷକ କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ସମସ୍ତେ ହିଁ ଏହି ନାମଟିକୁ ବୁକୁରେ ନେଇ ବିପ୍ଳବୀ ଜୀବନର ସୂଚନା କରିଥିଲେ । ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏହି ଏକା ଚରିତ୍ର । ଲତିହାସରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ଭଗତ ସିଂ ମଧ୍ୟ ୧୧ ଅଗଷ୍ଟ ପାଳନ କରିଥିଲେ । ଭଗତ ସିଂ ମଧ୍ୟ ୧୩-୧୪ ବର୍ଷରେ ରାଜନୀତି ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ୨୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଭଗତ ସିଂ ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥିଲେ । ଦୁଇ ଜଣ ହିଁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଫାଶୀ ମଞ୍ଚରେ ଠିଆହୋଇ ସାରା ଦେଶର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଫାଶୀ ମଞ୍ଚରେ ଜୀବନର ଜୟଗାନ ଗାଇବାକୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲେ । ଏହିସବୁ କଥା ତୁମେମାନେ ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ମୁହଁରୁ ବକ୍ସତାରେ ଶୁଣିଛ । ବକ୍ସତାରେ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟରେ କହିବା, ଆବୃତ୍ତି କରିବା ଓ ଗୀତ ଗାଇବା ଅତି ସହଜ । ମାତ୍ର ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଫାଶୀ ମଞ୍ଚରେ ପ୍ରାଣ ଦେବା କ'ଣ ଏତେ ସହଜ । ଖୁଦାରାମ ତ ତୁମ ଭଳି ଜଣେ କିଶୋର ଥିଲେ । ପିଲାବେଳେ ଯେମିତି ସମସ୍ତଙ୍କର ଥାଏ, ପାଠ ପଢ଼ିବୁ, ପରୀକ୍ଷାରେ

ପାଶ୍ କରିବୁ, ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ବି ଥିଲା, ପ୍ରାତିଲତାଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଥିଲା । କୈଶୋରରେ ଯୌବନରେ ମନ ଭିତରେ ଯେଉଁସବୁ ଇଚ୍ଛା ଆସେ, ଯାହା ପଛକୁ ଟାଣେ, ସେମାନଙ୍କର ବି ସେଇ ଇଚ୍ଛାସବୁ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଘରର ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ଯେତେବେଳେ ଦେଶ କାମ ଛାଡ଼ି ପଢ଼ାଶୁଣା କରିବାକୁ କହିଲେ, ଏହି ଛୋଟ ଖୁଦାରାମ ସେମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, “ମୁଁ ଦେଶର କାମ କରିବି, ଲେଖାପଢ଼ା କରିବି ନାହିଁ; ଅର୍ଥାତ୍ ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ସମୟ ଦେବି ନାହିଁ ।” ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ଅନେକ ଡିଗ୍ରୀ ଅର୍ଜନ କରି ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ମିଳେ ତାରୁ ବି ଅନେକ ବଡ଼ ଶିକ୍ଷା ସେ ଦେଇଗଲେ । ଏହି ବୟସରେ ହିଁ ସବୁ କିଛି ଛାଡ଼ି ଦେଶ ପାଇଁ ଲଢ଼ିବି ଓ ପ୍ରାଣ ଦେବି, ଏହି ଯେଉଁ ଦାୟିତ୍ଵବୋଧ ତାହା ଅର୍ଜନ କରିବା ଏକ ବିରାଟ ବିଷୟ ।

ଆମେମାନେ ଯେ ପଢ଼ୁ, ଜାଣୁ, କ’ଣ ପାଇଁ? ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ତ? ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵ ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ତ? ନହେଲେ ପାଠ ପଢ଼ା କ’ଣ ପାଇଁ? ବିଦ୍ୟାସାଗର ଦେଶ ପାଇଁ ଭିକ୍ଷା କରି ସ୍କୁଲ ତିଆରି କରିଥିଲେ, ସେଥିପାଇଁ ମାଜଲ ପରେ ମାଜଲ ଚାଲିଥିଲେ । ସେ କହିଥିଲେ, “ନୂତନ ମଣିଷର ଚାଷ କରିବାକୁ ହେବ । ପୁରୁଣା ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ମଣିଷର ଚାଷ ବନ୍ଦ କରି ସାତ ତାଳ ମାଟି ଖୋଳି ନୂତନ ମଣିଷର ଚାଷ କରିବାକୁ ହେବ ।” ପୁରୁଣା ପ୍ରକୃତି ଓ ପ୍ରକୃତି ବିଶିଷ୍ଟ ମଣିଷର ଚାଷ କହିଲେ- ସେ କ’ଣ ବୁଝାଇଥିଲେ । ବିଦ୍ୟାସାଗର ଦେଖିଛନ୍ତି, “ଧର୍ମ ନାଁରେ ଅଧର୍ମ, ଅନାଚାର, ବ୍ୟଭିଚାର, ଅନ୍ଧତା, ରକ୍ଷଣଶୀଳତା, ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣ- ଏହିସବୁ ଚାଲିଛି ।” ସେ ଦେଖିଛନ୍ତି, ସେହି ଯୁଗରେ ଏ ଦେଶର ତିନି ବର୍ଷ, ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ଶିଶୁ କନ୍ୟାକୁ ୫୦ / ୬୦ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ବର ସହିତ ବାହା କରାଇ ଦିଆଯାଇଛି । ଆଠ ବର୍ଷରେ ହିଁ ସେ ବିଧବା ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେ କେବେ ବାହା ହୋଇଥିଲା, କେବେ ବିଧବା ହେଲା ତାହା ବି ଜାଣେନା । ସ୍ଵାମୀ ମରି ଯାଇଛି, ସତୀର ଦେବତା ପତି, ତେଣୁ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଵାମୀର ସେବା କରିବାକୁ ହେବ । ଫଳରେ ସେହି ଏକା ଚିତାରେ ସ୍ତ୍ରୀକୁ ମଧ୍ୟ ପୋଡ଼ି ମାର । ରାମମୋହନ ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ଭଳି ମହାପୁରୁଷମାନେ ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଶାସ୍ତ୍ରର ବିଧାନରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଵାମୀର ୫୦ ରୁ ୧୦୦ ସ୍ତ୍ରୀ । ତୁମେମାନେ ଏଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗପ ବହିରେ ପଢ଼, ମାତ୍ର ଏଗୁଡ଼ିକ ସେଦିନ ବାସ୍ତବ ଘଟଣା ଥିଲା । ଏହିଭଳି ଧର୍ମାୟ ବିଧାନ, ନାନା କୁସଂସ୍କାରରେ ପୁରା ସମାଜଟା ପଟି ଯାଇଥିଲା । ଏହିଭଳି ଏକ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରେ ରାମମୋହନ ନବଯୁଗର ସୂଚନା କଲେ । ଏହି ନବଯୁଗର ସୂଚନା ଅର୍ଥ ଯୁରୋପର ନବଜାଗରଣର ପ୍ରକୃଳିତ ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକକୁ ଏହି ଦେଶକୁ ନେଇଆସିଥିଲେ । ତାହେଲା ସଂସ୍କୃତ ଶାସ୍ତ୍ରର ଧର୍ମାନ୍ଧତା ନୁହେଁ, ଯୁରୋପର ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକରେ ସତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ କର । ଆମେ କହୁ ଭାରତବର୍ଷରେ ପ୍ରଥମ ଉଷା ଲଗ୍ନ ହେଉଛନ୍ତି ରାମମୋହନ । ଉଷାର ଅର୍ଥ ହେଉଛି ରାତ୍ରିର ଅନ୍ଧକାରର ଅପସାରଣ, ନୂତନ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆସୁଛି, ପୂର୍ବ ଆକାଶରେ ରକ୍ତିମ ଆଭା । ଏ ଦେଶରେ ନୂତନ ଜାଗରଣର ଅଭ୍ୟୁଦୟର ଲଗ୍ନ- ସେ ହେଲେ ରାମମୋହନ । ଏହାପରେ ବିଦ୍ୟାସାଗର ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଥମ ଉଭାଷିତ ରକ୍ତିମ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ ।

ତୁମେମାନେ ଅନେକ ହୁଏତ ଜାଣନା ଯେ, ବିଦ୍ୟାସାଗର ଭଗବାନ ମାନୁ ନଥିଲେ, ପୂଜା କରୁ ନଥିଲେ, କୌଣସି ମନ୍ଦିରକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଉ ନଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ଘରକୁ ଆସି ଦକ୍ଷିଣେଶ୍ଵର ମନ୍ଦିରକୁ ଯିବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ବିଦ୍ୟାସାଗର ଯାଇ ନଥିଲେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ । ବଡ଼ ମଣିଷଭାବେ ବିବେକାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା କରୁଥିଲେ । ଏହି ଦେଶରେ ନବଜାଗରଣରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଅନେକ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କୁ ପାଇଛୁ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବିଦ୍ୟାସାଗର ଅନେକ ବଡ଼ ମଣିଷ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ଆଗରେ ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧାର ସହିତ ମଥାନତ କରିଥିଲେ । ଆମର ଶିକ୍ଷକ କମ୍ବୋଜ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହୁଥିଲେ, “ସେହି ଯୁଗରେ ଏତେ ବଡ଼ ମଣିଷ ଆଉ କେହି ନଥିଲେ ।” ସେହି ବିଦ୍ୟାସାଗର କହିଛନ୍ତି ଯେ, ନୃତ୍ୟ ମଣିଷର ଚାଷ କରିବାକୁ ହେବ, ଅର୍ଥାତ୍ ରାମାୟଣ-କୋରାନ୍-ବେଦ-ବେଦାନ୍ତ ଭିତ୍ତିକ ଚିନ୍ତାଭାବନା, ଅନ୍ଧତା, ଅଜ୍ଞତା ଓ ପଛୁଆ ଚିନ୍ତାର ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ମଣିଷର ଚିନ୍ତାକୁ, ବୁଦ୍ଧିକୁ ମୁକ୍ତକର, ବିଜ୍ଞାନର ଆଲୋକରେ ଉଦ୍‌ଭାଷିତ କର । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏ ଦେଶରେ ଧର୍ମାନ୍ଧତା ଯୁଗରେ ସେ ଦୃଢ଼ କଣ୍ଠରେ କହିଥିଲେ, “ବେଦ-ବେଦାନ୍ତ-ଶାସ୍ତ୍ରରେ ସତ୍ୟ ମିଳିବ ନାହିଁ । ସତ୍ୟ ମିଳିବ ବିଜ୍ଞାନ ଆଉ ଯୁକ୍ତି ଶାସ୍ତ୍ରରେ ।” ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀରେ ଆଧୁନିକ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି- ଶିକ୍ଷାର ଆଲୋକରେ ନୃତ୍ୟ ମଣିଷର ଚାଷ ଅର୍ଥାତ୍ ନୂଆ ମଣିଷ ଗଢିବା; ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଯୁକ୍ତିବାଦୀ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପନ୍ନ ମାନସିକତା ଗଢିଉଠିବ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମଣିଷ ଗଢିଉଠିବ- ଯେଉଁମାନେ ଯୁକ୍ତିର ମୂଲ୍ୟ ଦେବେ, ଯେଉଁମାନେ ବିଜ୍ଞାନକୁ ହତୀଆର କରି ସତ୍ୟର ସନ୍ଧାନ କରିବେ, ଯେଉଁମାନେ ଜାତି, ଧର୍ମ, ବର୍ଣ୍ଣର କୌଣସି ଭେଦାଭେଦ ମାନିବେ ନାହିଁ, ଯେଉଁମାନେ ମଣିଷକୁ ମଣିଷ ଭଳି ଦେଖିବେ, ନାରୀକୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବେ, ପୁରୁଷର ଦାସୀ ହିସାବରେ ଦେଖିବେ ନାହିଁ । ଏହି ନୃତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସେ ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ଏହି ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ତାର ମୂଳ କଥା ହେଉଛି, ଯଥାର୍ଥ ମଣିଷ ହୁଅ । ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵର ଅଧିକାରୀ ହୁଅ, ଅନ୍ୟାୟ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼, କେଉଁଠି ବି ମଥାନତ କର ନାହିଁ । ଏଇ ବିଦ୍ୟାସାଗର ଯିଏ ଭଗବାନ ମାନୁ ନଥିଲେ, ପୂଜା କରୁ ନଥିଲେ, ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଉ ନଥିଲେ, ସେ ଜ୍ଞାନ ଓ ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵର ବଳରେ ଏତେ ବଡ଼ ଚରିତ୍ରର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ ଯେ, ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵାସୀ ରାମକୃଷ୍ଣ, ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଗାନ୍ଧିଜୀ, ତିଳକ, ଦେଶବନ୍ଧୁ, ଲାଲା ଲାଜପତ, ଫକୀରମୋହନ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ସୁଭାଷ ଚନ୍ଦ୍ର, ଜଗଦିଶ୍ଵର ଚନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚନ୍ଦ୍ର, ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ, ସତ୍ୟେନ୍ଦ୍ର ବୋଷ, ମେଘନାଦ ସାହା, ସି.ଭି. ରମଣଙ୍କ ସମେତ ଏଭଳି କେହି ନଥିଲେ ଯିଏ କି ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ପାଖରେ ମଥାନତ କରି ନାହାନ୍ତି । ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ପ୍ରଥମ ଜୀବନ ଚରମ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭିତରେ କଟିଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ତୁମେମାନେ ହୁଏତ କେହି କେହି ଜାଣ । ଅତି ସାନ ପିଲା ବେଳୁ ତାଙ୍କ ବାପା ପାଠ ପଢିବା ପାଇଁ କଲିକତା ନେଇ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାପା ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଦରମାରେ ଚାକିରୀ କରୁଥିଲେ । କଲିକତାର ଏକ ଧନୀ ଘରେ

ଆଶ୍ଚିତ ହୋଇ ଉଠା ପାଇଖାନା ପାଖରେ ବିଦ୍ୟାସାଗର ରହୁଥିଲେ । ତୁମେ ଭାବିପାରିବ ନାହିଁ, ଯେତେବେଳେ ଖାଇବାକୁ ବସୁଥିଲେ- ପାଇଖାନାର ପୋକ ମାତି ଆସୁଥିଲେ, ପୋକ ଘଉଡ଼ାଇବା ପାଇଁ ସେ ପାଣି ଧରି ବସୁଥିଲେ । ଏହି ବୟସରେ ବାପା ଓ ଛୋଟ ଭାଇଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ରୋଷେଇ କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଖୁଆଇ ସାରିବା ପରେ ଯଦି କିଛି ରହୁଥିଲା ତ ଖାଉଥିଲେ । କୌଣସି ଦିନ ମାଛ ମିଳିଲେ ଓଲଟିଏ ଝୋଳ ଦେଇ ଖାଉଥିଲେ, ଆଉ ଓଲଟୁ ଆଳୁ ଦେଇ ଖାଉଥିଲେ, ଆଉ ତା’ପରଦିନ ମାଛ ଲଗେଇ ଖାଉଥିଲେ । ଘରେ ବଡ଼ା ଜାଳିବା ପାଇଁ ତେଲ ନଥିଲେ ରାସ୍ତାରେ ଲ୍ୟାମ୍ପପୋଷ୍ଟ ତଳେ ବସି କଷ୍ଟ କରି ପଡୁଥିଲେ । ଏସବୁ ଭାବିଲେ ତୁମମାନଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଆସିବ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିଦ୍ୟାସାଗର ବିଶାଳ ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିଲେ । କଳିକତା ସହରର ସମସ୍ତ ଧନୀଲୋକମାନେ ବହୁତ ଖାତିର କରିବା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ରାସ୍ତାକଡ଼ର ଫୁଟପାଥର ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଥିଲା ଅନ୍ତରର ସଂଯୋଗ । ସେ ଯେତେବେଳେ ମେଦିନୀପୁରର ଘରକୁ ଆସୁଥିଲେ, ପ୍ରଥମେ ଗରିବ ସାହିକି ଯାଉଥିଲେ, ଏହାକୁ ନେଇ କେତେ କାହାଣୀ ରହିଛି । ସେତେବେଳେ ବିଦ୍ୟାସାଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ସାରିଛନ୍ତି । ଜମିଦାର ଘରେ ବିଦ୍ୟାସାଗର ଗଣ୍ୟମାଣ୍ୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ସହିତ ବସୁଛନ୍ତି । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ସବୁବେଳେ ହାତଟଣା ପଞ୍ଜା ଚାଲିଛି । ଜଣେ ଚପରାଶି ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଚିଠି ନେଇ ଆସିଥିଲା, ସେଇ ବୃଦ୍ଧ ଚପରାଶିଟି ଝାଳରେ ପୁରା ବୁଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ବିଦ୍ୟାସାଗର ଯୋରକରି ତାକୁ ପାଖରେ ବସାଇଲେ । ଏତେ ଗଣ୍ୟମାଣ୍ୟ ଲୋକ ଅଛନ୍ତି ଲୋକଟି ସଂକୋଚରେ ବସୁ ନଥିଲା । ତଥାପି ବିଦ୍ୟାସାଗର ତାଙ୍କୁ ଯୋରକରି ବସାଇଥିଲେ । କୌଣସି ମତେ ଲୋକଟି ଟିକିଏ ବସି ଉତ୍ତର ନେଇ ଚାଲିଗଲା । ପାଖରେ ଥିବା ଗଣ୍ୟମାଣ୍ୟ ଲୋକମାନେ ରାଗିଯାଇ କହିଲେ ଆପଣ କେଉଁ ଏକ ଚପରାଶିକୁ ଆମ ପାଖରେ ବସାଇଲେ । ବିଦ୍ୟାସାଗର କେତେ ବଡ଼ ମଣିଷ ଥିଲେ ତାହା ବୁଝାଇବା ପାଇଁ ଏହି ଘଟଣାଟି ତୁମମାନଙ୍କୁ କହୁଛି । ବିଦ୍ୟାସାଗର କହିଲେ, “କେମିତି ତୁମମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତର ଦେବି ? ତୁମମାନଙ୍କ ମତରେ ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଗଲେ କହିବାକୁ ହେବ, ଏହି ଚପରାଶିଟି ଜଣେ କନୌଜି ବ୍ରାହ୍ମଣ- ଯେଉଁମାନଙ୍କର ପାଦର ଧୂଳି ତୁମର ବାପା- ଜେଜେବାପାମାନେ ମୁଣ୍ଡରେ ଲଗାଉଥିଲେ । ଭୁଲି ଯାଆନା ଯେ ସେ ଗରିବ ହୋଇପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ । ଆଉ ମୋ ମତରେ ବିଚାର ହେଉଛି, ଆମ୍ଭେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ୪୦୦-୫୦୦ ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରୁ, ସେ ୫ଟଙ୍କା ରୋଜଗାର କରେ । ମୋର ବାପା ଦିନେ କଳିକତା ସହରରେ ୫ଟଙ୍କା ବେତନରେ ଚାକିରୀ କରୁଥିଲେ ଓ ତୁମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକଙ୍କ ବାପା ସମ୍ଭବତଃ ତାହା ହିଁ କରୁଥିଲେ ।” ଆଉ ଦିନେ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ସମାଜପତିମାନେ ଯାଉଥିଲେ ଦେଖିଲେ ବିଦ୍ୟାସାଗର ଫୁଟପାଥରେ ବସି ଦୋକାନୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଗପୁଛନ୍ତି, ହୁକାରେ ତମାଖୁ ଖାଉଛନ୍ତି । ପରେ ସମାଜପତିମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ପଚାରିଛନ୍ତି, ସେ ଉତ୍ତର ଦେଇଛନ୍ତି, “ମୁଁ ତ ସେମାନଙ୍କର ହିଁ ଲୋକ ।” ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ଜୀବନରେ ଏହିଭଳି ଅନେକ ଘଟଣା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିବ । ତେଣୁ

ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ହେଉଛି- ମଣିଷ ହେବା, ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵର ଅଧିକାରୀ ହେବା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିବେକାନନ୍ଦ ମଧ୍ୟ ସେହି ଏକା କଥା କହିଛନ୍ତି- “ଶିକ୍ଷାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ହେଉଛି ଚରିତ୍ର ଗଠନ (character building), ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵର ଅଧିକାରୀ ହେବା (man making) ଏବଂ ସେହି ଧରଣର ଜୀବନର ଅଧିକାରୀ ହେବା (life building) ।”

ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଏହା ବୁଝାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି ଯେ କୌଣସି ସ୍କୁଲରେ ପାଠ ନପଢ଼ି ବି ଖୁଦୀରାମ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା, ଦେଶପ୍ରେମ ଓ ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵର ଶିକ୍ଷା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଦେଶକୁ ଭଲ ପାଇବା, ଦେଶର ଜନଗଣଙ୍କୁ ପରାଧିନତାର ଶୃଙ୍ଖଳାରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା- ଏହାକୁ ଜୀବନର ବ୍ରତଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରିବା, ସେହି ପ୍ରୟୋଜନରେ ସବୁ କିଛି ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା, ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଜୀବନ ଦେବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେବା- ଏହି ଉପଲକ୍ଷି ଯେତେବେଳେ ଖୁଦୀରାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ବଡ଼ ଭଉଣୀଙ୍କୁ କହିଥିଲେ, “ମୁଁ ସ୍କୁଲ ଯାଇ ଆଉ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।” ଶିକ୍ଷାର ଯେଉଁ ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ, ମୂଳ ଲକ୍ଷ୍ୟ ତାହା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ବୋଲି ସେ ଏହି କଥା କହି ପାରିଲେ, ଯାହା ଅନେକ ଡିଗ୍ରୀ ଅର୍ଜନ କରି ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତେ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ଜମିଦାର ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଆମ ଘରେ ରହି ତୁମେ ପାଠ ପଢ଼ । ଏହି ଜମିଦାରଙ୍କ ପାଖରେ ଖୁଦୀରାମଙ୍କର ବାପା ଚାକିରୀ କରୁଥିଲେ । ହିସାବରେ ଗଣତୋଳ ଅଭିଯୋଗରେ ଜମିଦାର ତାଙ୍କର ଜମି କୋରଖ କରିଥିଲେ । ବାପା ମରିଯିବା ପରେ ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା ଯେ ଏହି ଅଭିଯୋଗ ଭୁଲ ଥିଲା । ଅନୁତପ୍ତ ହୋଇ ସେହି ଜମିଦାର ଖୁଦୀରାମଙ୍କୁ ଜମି ଫେରେଇ ଦେବାକୁ ଚାହିଁଥିଲେ । ଖୁଦୀରାମ କହିଲେ, “ମୋର ସମ୍ପତ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ, ଆପଣ ଭଲ କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦିଅନ୍ତୁ ।” ଜମିଦାର କହିଲେ, “ତାହାହେଲେ ମୋ ଘରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ ।” ଖୁଦୀରାମ ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ, “ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ରହିଲେ ମୁଁ ବାବୁ ହୋଇଯିବି । ବାବୁ ହୋଇଗଲେ ଦେଶର କାମ କରାଯାଇପାରିବ ନାହିଁ ।” ତୁମ୍ଭେମାନେ ଭାବି ଦେଖ ଖୁଦୀରାମ କହୁଛନ୍ତି ବାବୁ ହୋଇ ଯିବା ଅର୍ଥ ବିଳାସୀ ହୋଇଯିବା, ବିଳାସୀ ହୋଇ ଗଲେ ଦେଶ କାମ କରି ହେବ ନାହିଁ । ପୁଣି ଯେତେବେଳେ ନେତାମାନେ ତାଙ୍କୁ ମୁଜାଫରପୁର ପଠାଇଛନ୍ତି ସେ ଥରେ ହେଲେ ବି ପ୍ରଶ୍ନ କରି ନାହାନ୍ତି- କିଭଳି ଯିବି, କିଏ ମୋତେ ନେଇଯିବ, ମୋ ସହିତ କିଏ ରହିବ ବା ପୋଲିସ ଧରିଲେ କ’ଣ ହେବ ? ଆଉ ଯେଉଁ ନେତାମାନେ ପଠାଇଥିଲେ, ସେମାନେ ଏହି ଧରଣର ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ହିଁ ବୁଝିଆନ୍ତେ, ଖୁଦୀରାମ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ନୁହେଁ । ନେତାମାନେ ପଚାରିଥିଲେ, ପାରିବ ? ଖୁଦୀରାମ ହଁ କହି ନଥିଲେ, ଖାଲି ଆନନ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ମୁଖମଣ୍ଡଳ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । କାରଣ ଖୁଦୀରାମ ବୁଝିଥିଲେ, ମୁଁ ଏହି କଠିଣ କାମ ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରମାଣିତ, ଏହା ମୋର ଗୌରବ । ଦେଶର ଏତେ ପିଲା ଆଉ ଆଉ ନେତାମାନେ ଯେ ମୋତେ ଦାୟିତ୍ଵ ଦେଇଛନ୍ତି, ଏହା ତ ମୋର ଯଥାର୍ଥ ମର୍ଯ୍ୟାଦା । ମୁଁ ବୀର, ମୁଁ ଏହି କାମ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ, ଏହି ମର୍ଯ୍ୟାଦା ପାଇଛି । ଏହା ହିଁ ସେଇ ଆନନ୍ଦ । ଜର୍ଜ ରାୟ ଦେଇଥିଲେ- ଖୁଦୀରାମଙ୍କୁ ଫାଶୀ

ଦିଆଯିବ, ଖୁଦାରାମ ହସୁଥିଲେ । ଜଜ୍ ଭାବିଲେ ବୋଧେ ସେ ଇଂରାଜୀ ବୁଝି ପାରିଲେନି, ବଙ୍ଗଳାରେ କହିଲେ, ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ହସୁଥିଲେ । ଫାଶୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ମଧ୍ୟ ହସୁଥିଲେ । “ହସି ହସି ପରବ ଫାଶୀ” କଥାଟି ଏମିତି ଏମିତି ଆସି ନାହିଁ । ବିଶିଷ୍ଟ ବିପ୍ଳବୀ ଶିଳ୍ପୀ କମ୍ପୋଜ୍ ତାପସ ଦତ୍ତ ଖୁଦାରାମଙ୍କର ଯେଉଁ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ସେହି ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସେଇ ଭାବ ଜୀବନ୍ତ ହୋଇ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ସେଇ ସମୟର ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା- “ଯେମିତି ଫାଶୀ ମଞ୍ଚକୁ ଖୁଦାରାମ ଯୋଲିସକୁ ଚାଣି ଚାଣି ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ।” ଯୋଲିସ କ’ଣ ତାଙ୍କୁ ଚାଣି ନେଇଯିବ, ଯୋଲିସକୁ ପଛରେ ରଖି ଖୁଦାରାମ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଚାଣି ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ତାହା ହିଁ ପରିଷ୍କାରଭାବେ ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଫୁଟି ଉଠିଛି । ସେ ବୀର ଦର୍ପରେ ଆଗଉଛନ୍ତି, ପୁଣି ଶେଷ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦକୁ ବ୍ୟଙ୍ଗ କରି ଯାଉଛନ୍ତି । ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କରିଥିଲେ, ଫାଶୀ ଦଉଡ଼ିରେ ମହମ ବୋଲା ହେଉଛି କାହିଁକି ? ପ୍ରଶ୍ନଟା ହେଉଛି, ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଦଉଡ଼ି, ତାକୁ କୋମଳ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କାହିଁକି ? ମାତ୍ର ୧୮ ବର୍ଷ ବୟସର ଜଣେ କିଶୋର କେତେ ଉନ୍ନତ ଚରିତ୍ର, ଜ୍ଞାନ ଓ ବିବେକର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ଏହା ସମ୍ଭବ ! ଆମେ କେତେ ବକ୍ସୁତା ଦେଉ, ଲେଖୁ, ଅଥଚ ଖୁଦାରାମଙ୍କ ପାଖରୁ କେତେ କଥା ଶିଖିବାର ଅଛି ? ଅଥଚ ଖୁଦାରାମଙ୍କର କୌଣସି ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଡିଗ୍ରୀ ନଥିଲା ।

ମାତ୍ର ୨୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଭଗତ ସିଂ ମଧ୍ୟ ଏହିଭଳି ଭାବରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇଥିଲେ । ଭଗତ ସିଂଙ୍କୁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଧରି ପାରିନଥିଲା । କେବେ ବି ଧରି ପାରିନଥାନ୍ତା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ଭଗତ ସିଂଙ୍କ ନାଁରେ ପୁରସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଘୋଷଣା କରିଥିଲା । ଧରେଇ ଦେଲେ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର । ବିପ୍ଳବୀମାନେ ପାଲଟା ଚ୍ୟାଲେଞ୍ଜ ଦେଇ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ବାଣ୍ଟିଥିଲେ- ଭଗତ ସିଂଙ୍କୁ ଧରି ପାରିଲେ କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଦେବୁ । ଏହି ଅବସ୍ଥାରେ ଭଗତ ସିଂ ଲାହୋରରୁ କଲିକତା ଆସିଥିଲେ । ହାଡ଼ୁତା ଷ୍ଟେସନରେ ଗୋରା ଯୋଲିସ, ଭାରତୀୟ ଯୋଲିସ ବିଛାଡ଼ି ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଭଗତ ସିଂ ସାହେବର ଛଦ୍ମ ବେଶରେ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ଯେଉଁ ଛବି ତୁମେମାନେ ଦେଖିବାକୁ ପାଅ ତାହା ସେଦିନର ତାଙ୍କର ସାହେବୀ ଚୋପି ପିନ୍ଧା ଛବି । ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ସାହେବ ଭଳି ଗୋରା ଡକ୍ଟର ଚେହେରା ଥିଲା । ତାଙ୍କ ସହିତ ମେମ୍ ସାହେବର ପୋଷାକରେ ଜଣେ କୋଲରେ ଶିଶୁ ସନ୍ତାନ ଧରିଥିଲେ, ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ଭ୍ରାତୃପ୍ରତିମ ଜଣଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ । ସେ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ମହାୟତୀ ନାରୀ । ମୁଁ ଆମର ମହିଳା କର୍ମୀମାନଙ୍କୁ କୁହେ, ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଶିକ୍ଷା ନେବା ପାଇଁ । ତାଙ୍କର ସ୍ବାମୀଙ୍କର ବନ୍ଧୁମାନେ ବିପ୍ଳବୀ । ସେମାନଙ୍କୁ ରାଶି ଖୁଆଉଥିଲେ, ଦୁର୍ଗାଭାବୀ ବୋଲି ସେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ହିନ୍ଦୀରେ ଭାବୀ ଅର୍ଥ ଭାଉଜ । ସେ ଥିଲେ ଭଗବତୀ ଚରଣ ଭୋରାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ । ଭଗତ ସିଂଙ୍କୁ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାକୁ ହେବ, ସେ ନିଜେ ହିଁ ଦାୟିତ୍ଵ ନେଲେ । ସ୍ବାମୀ ଘରେ ନଥିଲେ, ଫଳରେ ସ୍ବାମୀ ବା ଶ୍ଵଶୁର ଘରର କାହାରି ଅନୁମତି ନନେଇ ସେହି ଯୁଗରେ କେତେ ବଡ଼ ରିସ୍କ ନେଇ ଭଗତ ସିଂଙ୍କୁ

ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାର ଦାୟିତ୍ଵ ନେଲେ । ମୁଁ ଅବାକ ହୋଇ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଭାବେ ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଯଦି ଭଗତ ସିଂଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରିଥାନ୍ତେ, ତାହେଲେ ଦୂରରୁ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଗୁଳି ଚଳାଇଥାନ୍ତେ । ଜଣେ ମା’ ହୋଇ ଛୁଆକୁ କୋଳରେ ନେଇ ଭଗତ ସିଂଙ୍କୁ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି, ଏକଥା ଜାଣି ଯେ, ଯେକୌଣସି ସମୟରେ ଗୁଳିବିନ୍ଧ ହୋଇ ଛୁଆଟି ମରି ଯାଇପାରେ । ତୁମେମାନେ ଭାବ, ସେ କେଉଁ ସ୍ତରର ମା’ ଥିଲେ । ଏହି ଦେଶରେ ତ ଏହିଭଳି ନାରୀ ଚରିତ୍ର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲେ ! ଏହିଭଳିଭାବେ ଭଗତ ସିଂ କଲିକତାକୁ ଆସିଥିଲେ, ପୁଣି ଫେରିବି ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ସ୍କେଲ୍‌ରେ ଧରା ଦେଲେ କାହିଁକି ? ବ୍ରିଟିଶ ଓ ଗାନ୍ଧିବାଦୀମାନେ ପ୍ରଚାର କରି ଦେଇଥିଲେ ଯେ ଭାରତବର୍ଷରେ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଛି । ସେହି ସମୟରେ ଆସେମ୍‌ସ୍‌ରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଧ୍ଵଂସ କରି ଦେବା ପାଇଁ ଆଇନ୍ ପାଶ୍ ହେଉଥିଲା । ତାର ପ୍ରତିବାଦରେ ଏକ ପ୍ରଚାରପତ୍ର ବନ୍ଧନ ଏବଂ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଯେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି- ଏହା ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଭଗତ ସିଂ ଓ ବଗୁକେଶ୍ଵର ଦତ୍ତ ଆଇନ୍ ସଭାରେ ବୋମା ଫିଙ୍ଗିଥିଲେ । ଏହି ବୋମାରେ କେହି ମରି ନଥିଲେ, ସେମାନେ କାହାରିକୁ ମାରିବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଚାହିଁ ନଥିଲେ । ଭୟରେ ପଳାଇ ଯାଇ କିଛି ସାହେବ ଚେୟାର ଧକ୍କାରେ ସାମାନ୍ୟ ଆହତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ଭଗତ ସିଂ ଓ ବଗୁକେଶ୍ଵର ଦତ୍ତ ପଳାଇଯିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିନଥିଲେ । ଧରା ଦେଇଥିଲେ, କୋର୍ଟରେ ଠିଆହୋଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ-ପୁଞ୍ଜିବାଦ-ଗାନ୍ଧିବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଓ ଶ୍ରମିକ ବିପ୍ଳବ ସପକ୍ଷରେ ବକ୍ତୃତା ଦେବେ ବୋଲି । ଯେଉଁ ବକ୍ତୃତା ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ତାହା ଆଜି ମଧ୍ୟ ଐତିହାସିକ ସମ୍ପଦ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ଭାବରେ ବହୁ ଯୁବକଙ୍କୁ ସେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଆଉ ଏକ ଘଟଣା, ଫାଶୀର ଆଦେଶ ଯେତେବେଳେ ହେଲା, ଭଗତ ସିଂଙ୍କ ବାପା ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପୁଅର ଜୀବନ ଭିକ୍ଷା କରି ଏକ ପିଟିସନ୍ ଲେଖିଥିଲେ । ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ବାପା ମଧ୍ୟ ସ୍ଵଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ଯୁକ୍ତ ଥିଲେ, ଗାନ୍ଧିବାଦୀ । ପିଟିସନ୍ କଥା ଶୁଣି ବାପାଙ୍କୁ ଏକ ଚିଠି ଲେଖିଥିଲେ- “ମୋତେ ଜୀବନରେ ଯେଉଁ ଦୁଃଖ କେହି ଦେଇ ପାରି ନଥିଲେ, ଆପଣ ବାପା ହୋଇ ସେହି ଦୁଃଖ ଦେଲେ, ମୋର ପିତା ହୋଇ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଜୀବନ ଭିକ୍ଷା କଲେ ! ଏତେ ବଡ଼ ଏକ ଶାସ୍ତି ମୋତେ କାହିଁକି ଦେଲେ ?” ସେ ଖୁବ୍ ବ୍ୟଥା ପାଇଥିଲେ । ଚିଠିରେ ଲେଖିଥିଲେ- “ଦୁଇ ଦିନ ପରେ ମୁଁ ଆଉ ରହିବି ନାହିଁ । ପିଲା ବେଳେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରୁ ଅନେକ କିଛି ଶିଖିଛି । ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ଦୁଃଖ ଦେବାକୁ ଚାହେଁନା । କିନ୍ତୁ ଅନେକ ଦୁଃଖରେ ଏହି କଥାଗୁଡ଼ିକ ଲେଖିଲି ।” ମୋ ଭାଷାରେ ମୁଁ ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ମୂଳ କଥାଟି କହିଲି ।

ଜଣେ ବୃଦ୍ଧ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଜେଲରେ କିଛି ଦିନ ପାଇଁ ଭଗତ ସିଂଙ୍କ ସହିତ ଥିଲେ । ଫାଶୀର ଦୁଇ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କୁ ପରାମର୍ଶ ଦେଲେ- “ତୁମେ ତ ଏତେ ଦିନ ଭଗବାନ ମାନି ନାହିଁ, ଅନ୍ତତଃ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ଗୀତା ପଢ଼ ।” ଏହି ବିଷୟରେ ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ‘କାହିଁକି ମୁଁ ନାସ୍ତିକ’ ନାମରେ ଏକ ବିଖ୍ୟାତ ପ୍ରବନ୍ଧ ରହିଛି । ଏହି ବହିରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି, “ସମଗ୍ର ଜୀବନ

ମୁଁ ଯେଉଁ ଭଗବାନଙ୍କୁ ମିଥ୍ୟା ବୋଲି କୁହୁଛି, ମରିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ସ୍ମରଣ କରିବାକୁ ଚାହେଁନା, ମୁଁ ମିଥ୍ୟାଚାର କରିବାକୁ ଚାହେଁନା, ଭଣ୍ଡାମା କରିବାକୁ ଚାହେଁନା । ମହାନ ବିପ୍ଳବୀ ନେତା ଲେନିନଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ହେଉଛି ମୋ ନିକଟରେ ଗୀତା, ତାହା ମୁଁ ପଢୁଛି ।” ଫାଶୀ ପୂର୍ବରୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ସେ କହିଥିଲେ- “ସୁନ୍ଦର ଏହି ପୃଥିବୀରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାର ଇଚ୍ଛା ମୋର ଥିଲା, ଏକଥା ମୁଁ ଗୋପନ କରିବାକୁ ଚାହେଁନା, କିନ୍ତୁ କାରାରୁଷ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ଜୀବନ ମୁଁ ଚାହେଁନା । ମୁଁ ଏଇ ଆଶା ନେଇ ଆନନ୍ଦରେ ଫାଶୀର ରଜୁକୁ ଗଳାମାଳ କରୁଛି ଯେ, ଦିନେ ଭାରତବର୍ଷର ମା’ମାନେ ଘରେ ଘରେ ଚାହିଁବେ, ସେମାନଙ୍କ କୋଳରେ ବି ଭଗତ ସିଂର ଜନ୍ମ ହେଉ ।” ଫାଶୀର ପୂର୍ବ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଅଫିସରଙ୍କୁ ଦୁପ୍ତ କଣ୍ଠରେ କହିଥିଲେ- “ତୁମେ ଭାଗ୍ୟବାନ, କାରଣ ତୁମେ ଦେଖିବ ଭାରତବାସୀ କିଭଳି ଦେଶର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ଫାଶୀ ଖୁଣ୍ଟରେ ଜୀବନ ଦେଇ ପାରନ୍ତି ।” ଏ ଦେଶରେ ସେ ହିଁ ପ୍ରଥମ ବିପ୍ଳବୀ ଯିଏ ଫାଶୀ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ “ଇନକିଲାବ୍ ଜିନ୍ଦାବାଦ୍” ସ୍ଲୋଗାନ୍ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ଭଗତ ସିଂଙ୍କର ଅନ୍ୟ ସମ୍ପତ୍ତି କ’ଣ ଥିଲା, ତାଙ୍କର କି ଧନ ଦୌଳତ ଥିଲା, କେତେ ଗାଡ଼ିର ମାଲିକ ସେ ଥିଲେ ? କିନ୍ତୁ ସେ କ’ଣ ମୃତ ? କାହିଁକି ଆମେ ପ୍ରତିବର୍ଷ ୨୩ ମାର୍ଚ୍ଚ ପାଳନ କରୁ ?

ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୧ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପ୍ରାତିଲତା କାହିଁକି ପ୍ରାଣ ଦେଇଥିଲେ ? ସେହି ସମୟରେ ଭାରତବର୍ଷରେ ଗୋଟିଏ କଥା ଉଠିଥିଲା- ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପୁଅମାନେ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ପାରିବେ, ଝିଅମାନେ ପାରିବେ ନାହିଁ ? ପ୍ରାତିଲତା ମାଷ୍ଟରଦାଙ୍କୁ କହିଲେ, “ମୁଁ ଏହି ଲଢେଇକୁ ଯିବି । ଆପଣ ମୋତେ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଫେରି ଆସିବି ନାହିଁ ।” ସେ ଲେଖି ଯାଇଛନ୍ତି, “ମୁଁ ପ୍ରାଣ ଦେଲି ଏହା ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେ ଝିଅମାନେ ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରାଣ ଦେଇ ପାରିବେ ।” ତୁମେମାନେ ମନେ ରଖିବ, ସେ ଖୁବ୍ ଅଭାବୀ ପରିବାରର ଝିଅ, ବାପା ସାଧାରଣ ଚାକିରୀ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାତିଲତା ପାଖ୍ କରି ଶିକ୍ଷକତାର ଚାକିରୀ ପାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଆତ୍ମଦାନ ପରେ ବାପାଙ୍କର ଚାକିରୀ ଚାଲିଗଲା, ମା’ ଘର ଘର ବୁଲି କାମ କରି ସଂସାର ଚଳାଇଲେ । ଏହି ଦୁଃସ୍ଥ ପରିବାରକୁ ପଛରେ ପକାଇ ସେ ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ଏହି ଯେଉଁ ଚରିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ, ଏହି ଯେଉଁ ଜୀବନଗୁଡ଼ିକ, ଏମାନେ ଆଜି ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ? ଯେଉଁମାନେ ଯଥାର୍ଥ ମଣିଷ, ସେମାନେ କାହିଁକି ଏମାନଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜଣାନ୍ତି ? ଏପରିକି ଏମାନଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଲେ କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଆମେ ପାଇ ନଥାନ୍ତୁ ।

ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ଯେତେ ମହାନ ମଣିଷ ଏ ଦେଶରେ ଏବଂ ବିଦେଶରେ ଆସିଛନ୍ତି, ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯେତେ ମହାନ ମଣିଷ ଓ ମହାନ ବିପ୍ଳବୀ ଆସିଛନ୍ତି, ମହାନ ସାହିତ୍ୟିକ, ସମାଜସେବକ ଆସିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତଙ୍କର ଚରିତ୍ରରୁ ସମସ୍ତ ଜୀବନରୁ କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଶିକ୍ଷା ନେଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ଏ ଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆଦର୍ଶ ମାର୍ଚ୍ଚବାଦ-ଲେନିନବାଦରୁ ସେ ଶିକ୍ଷା ନେଇଛନ୍ତି । ମହାନ ମାର୍ଚ୍ଚ, ଏଲୋକସ୍, ଲେନିନ, ସ୍ଟାଲିନ, ମାଓ-ସେ-ତୁଂ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ସେ

ଶିଖିଛନ୍ତି । ଏହିସବୁକୁ ନେଇ ହିଁ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ନିଜକୁ ଗଢ଼ିତୋଳିଛନ୍ତି । କମ୍ପେଡ୍ ନାହାର ମୁଖାର୍ଜୀ କମ୍ପୋସମଲର ଏକ ଲେଖାରେ ଅଳ୍ପ କଥାରେ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କର କୈଶୋରର କିଛି ଘଟଣା ଲେଖିଛନ୍ତି । କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଗରିବ ପରିବାରର ସନ୍ତାନ ଥିଲେ । ପରିବାରର ବଡ଼ ପୁଅ ଓ ମେଧାବୀ ଛାତ୍ର ଥିଲେ, ଫଳରେ ସେ ପରିବାରର ଆଶା-ଭରସା ଥିଲେ । ପିଲାବେଳେ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଜୀବନରେ ବିଦ୍ୟାସାଗର, ବିବେକାନନ୍ଦ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ୍, ଖୁଦୀରାମ, ଭଗତ ସିଂ, ପ୍ରୀତିଲତା, ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର- ସମସ୍ତଙ୍କର ହିଁ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଛି । ଏହିଭଳିଭାବରେ ସେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିପ୍ଳବୀ ଧାରା ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ୧୩ / ୧୪ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଅନୁଶୀଳନ ସମିତିରେ ସେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ବୟସରେ ହିଁ ସେ କିଶୋରମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟାୟାମଶାଳା ଗଢ଼ି ତୋଳିଥିଲେ । ଦେଶ ପାଇଁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବା, ସେହି ଦିନଗୁଡ଼ିକରେ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ଥିଲା । ନେତାମାନେ ବନ୍ୟା, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ମହାମାରୀ ବେଳେ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଏବଂ ତାଙ୍କର ସମବୟସୀ ସାଥୀମାନଙ୍କୁ ନାନା ଧରଣର ସେବାମୂଳକ କାମରେ ପଠାଇଥିଲେ । ଏହିଭାବରେ ସେ ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତି ସହିତ ଆହୁରି ଘନିଷ୍ଠ ହେଲେ । କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଖୁବ୍ ଭଲ ଛାତ୍ର ଥିଲେ । ରାଜନୀତିରେ ଯୁକ୍ତ ହେବା ଫଳରେ ପରୀକ୍ଷା ଖରାପ ହେଉଛି ଦେଖି ଶିକ୍ଷକମାନେ ଦୁଃଖ ପାଉଥିଲେ, ଭଲ ପାଉଥିଲେ ବୋଲି ଭର୍ତ୍ସନା ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଅଳ୍ପ କେତେ ମାସ ପଢ଼ି ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ରେଜଲ୍ଟ କରିଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକମାନେ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କୁ ବୁକୁରେ ଜାବୁଡ଼ି ଧରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ତାହା ହିଁ ଥିଲା ଶେଷ । ସ୍କୁଲ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନରେ ଆଉ ସେ ପ୍ରଥାଗତ ଶିକ୍ଷା ପାଇବାକୁ ଯାଇ ନଥିଲେ । ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ନିବିଡ଼ଭାବରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି, ଆମେ କାହିଁକି ଏହି ପଥରେ ଆସିଲୁ ? ତାର ଉତ୍ତରରେ ସେ ଯାହା କହିଥିଲେ, ତାହା ତାଙ୍କ ଜୀବନରେ ପ୍ରଥମରୁ ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧ୍ରୁବ ସତ୍ୟ ଭଳି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ସେ କହିଛନ୍ତି, ପଶୁ ଓ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କେଉଁଠି ? ପଶୁ ବି ଖାଦ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରେ, କଷ୍ଟ ପାଏ । ପଶୁ ବି ଗ୍ରୀଷ୍ମ, ବର୍ଷା, ଶୀତରେ ଆଶ୍ରୟ ଖୋଜେ, ପଶୁର ବି ଦୈହିକ ତାତନା ଅଛି, ଜୈବିକ ନିୟମରେ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି କରେ । ମଣିଷର ବି ଖାଦ୍ୟ ଦରକାର, ଆଶ୍ରୟ, ବାସସ୍ଥାନ ଦରକାର । ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ବି ଜୈବିକ ନିୟମରେ ବଂଶ ବୃଦ୍ଧି ଘଟେ । ମାତ୍ର ପଶୁ ଚିନ୍ତା କରି ପାରେନା, ପଶୁର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ମଣିଷର ଚିନ୍ତା କରିବାର କ୍ଷମତା ଅଛି । ଏହି ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧି ଓ ଚିନ୍ତାଭାବନା କେବଳ କ'ଣ ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ ଯେଉଁଠି ପଶୁ ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧି ଅଭାବରୁ ଖାଦ୍ୟ, ଆଶ୍ରୟ, ଦୈହିକ ତାତନା ଚରିତାର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ଧଭାବରେ ପ୍ରକୃତି ସହିତ ଲଢ଼େଇ କରେ, ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମର ଦାସ ହୁଏ, ସେଠି ଏଇ ସମାନ କାର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଣିଷ କରିବ ନିଛକ ବୁଦ୍ଧିବୃଦ୍ଧି ବଳରେ ? ତାହେଲେ ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କେଉଁଠି ? ବାସ୍ତବରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଲା, ସେମାନେ ବୁଦ୍ଧିହୀନ ପଶୁ ଓ ମଣିଷ ବୁଦ୍ଧିମାନ ପଶୁ । ଏହା ହିଁ କ'ଣ ପାର୍ଥକ୍ୟ ହେବ । ତାହେଲେ ତ ମଣିଷ ଆଉ ପଶୁ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ କୌଣସି

ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିବ ନାହିଁ । କମ୍ପେଡ୍ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି, ନା, ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି ଏହି ବୁଦ୍ଧିବୃତ୍ତି ବଳରେ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ମଣିଷ ପ୍ରକୃତିକୁ ଜୟକରି ଆଗଉଛି, ସମାଜ ସଭ୍ୟତା ଗଢୁଛି ଓ ବଦଳାଉଛି । ଯାହା ବହୁ ବଳବାନ ପଶୁମାନେ ବି କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ସେ କହିଛନ୍ତି, ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ, ସତ୍ୟମିଥ୍ୟା, ବିବେକ, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ, ଦାୟିତ୍ୱ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ, ସ୍ନେହମମତା ଏସବୁ ହେଉଛି ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସମ୍ପଦ । ପଶୁ ଜଗତରେ ପ୍ରେମପ୍ରୀତି ଭଲ ପାଇବା ନାହିଁ, ଦୟାମାୟା ନାହିଁ, ନ୍ୟାୟନୀତିବୋଧ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ ନାହିଁ, ଚରିତ୍ର ନାହିଁ, ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ନାହିଁ, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ନାହିଁ । ପଶୁ ଆଉ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଜାଗାରେ ହିଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ । ସେଥିପାଇଁ କମ୍ପେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହିଥିଲେ, ଖାଲି ବଞ୍ଚୁରହି ଲାଭ କ’ଣ ? ହୁଏତ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମରେ ପଶୁ ଭଳି ବଞ୍ଚିବି ଓ ପଶୁ ଭଳି ମରିବି, ନଚେତ୍ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ନେଇ, ନ୍ୟାୟନୀତିବୋଧ ନେଇ, ଉନ୍ନତ ଚରିତ୍ର ନେଇ ମଣିଷ ଭଳି ବଞ୍ଚିବି ଓ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବି । ଏହି ପଶୁର ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ରହିଛି ଯଥାର୍ଥ ମଣିଷ ଭାବରେ ବଞ୍ଚି ରହିବାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ବିଚାରକୁ ଭିତ୍ତିକରି ହିଁ ଦଳେ ବଞ୍ଚି ରହି ମଧ୍ୟ ମରିଥାନ୍ତି, ଆଉ ଦଳେ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚୁରହନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଖାଲି ଧନ ଦଉଳତ, ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାର୍ଥ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ, ଲୋଭ, ଲାଳସା ପଛରେ ଦୌଡ଼ନ୍ତି; ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତାତନାରେ ଛୁଟନ୍ତି ସେମାନେ ବଞ୍ଚି ମଧ୍ୟ ମରିଥାନ୍ତି । ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦଳ ମଣିଷ ଭଳି ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ନେଇ ବଞ୍ଚନ୍ତି । ସେମାନେ ମୃତ୍ୟୁପରେ ବି ବଞ୍ଚିଥାନ୍ତି- ଏହିଠାରେ ହିଁ ପାର୍ଥକ୍ୟ । କେତେ ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ନାମ ଆଜି ମଧ୍ୟ ଗଭୀର ଶ୍ରଦ୍ଧାରେ ଲୋକେ ସ୍ମରଣ କରନ୍ତି । ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ବିବାହ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଯୌବନରେ ହିଁ ମଣିଷର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରେ ଗଭୀରଭାବେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପିତାମାତା, ରାଜ ସିଂହାସନ, ଶିଶୁ ସନ୍ତାନକୁ ତ୍ୟାଗକରି ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିକାରୀ ବେଶରେ ରାଜରାଷ୍ଟ୍ରାକୁ ଓହ୍ଲାଇ ଆସିଥିଲେ । ଏହାହିଁ ତ ଇତିହାସ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବଡ଼ ଲୋକଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦେଖ, ସେମାନଙ୍କ ଯୁଗର ଯେତେ ଅନ୍ୟାୟ, ଅତ୍ୟାଚାର, ଶୋଷଣ ଓ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ଥିଲେ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ପ୍ରତିବାଦ । ସେମାନେ ଅନାହାରରେ ଦିନ କଟାଇଛନ୍ତି, ଜେଲ୍ରେ ଜୀବନ ବିତାଇଛନ୍ତି, ନିର୍ଯ୍ୟାତିତ ହୋଇଛନ୍ତି, ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଅଛନ୍ତି ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବଦ୍ଦଶାରେ ଚିହ୍ନି ପାରିନାହାନ୍ତି । ଯେମିତି ଖୁଦୀରାମଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ଫାଶୀ ହୋଇଥିଲା ସେତେବେଳେ କେତେ ପ୍ରାଚୀର ଲିଖନ ହୋଇଥିଲା, କେତେ ପୋଷ୍ଟର ମରାଯାଇଥିଲା, ପଥପ୍ରାନ୍ତ ସଭା, ଶୋଭାଯାତ୍ରା ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ପ୍ରତିବାଦରେ ୧୯୦୮ ମସିହାରେ କ’ଣ ଧର୍ମଘଟ ହୋଇଥିଲା ? ଆଜିକାଲି ଆମର କେହି ଗିରଫ ହେଲେ ଆମେ ସଭାସମିତି ଶୋଭାଯାତ୍ରା ଆଦି କରୁ, ମାତ୍ର ସେହି ଯୁଗରେ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା, ‘ଭଲ ନାହିଁ, ତରୁଥାଲୁ ନାହିଁ ନିଧିରାମ ସର୍ଦ୍ଦାର’ । ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ କଥା ଚାଲୁଥିଲା, ‘ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହୁଏ ନାହିଁ’ । ଆଉ କୁହାଯାଉଥିଲା ‘ଏମାନେ ପାଗଳ’ ! ‘ପାଗଳ ନହେଲେ ଏସବୁ କିଏ କରେ’ ! ‘ଏହିଭଳି ଭାବେ ଘରୁ ଖାଇ କିଏ ପର ମଙ୍ଗଣା

ତଡ଼େ' !

ମୁକ୍ତାଫରପୁରରେ ବୋମା ନିକ୍ଷେପ ଘଟଣାରେ ଖୁଦୀରାମଙ୍କୁ ପୋଲିସ ଧରିପାରି ନଥାନ୍ତା । ଦୌଡ଼ି ଦୌଡ଼ି ତୃଷାର୍ତ୍ତ ହୋଇ ଏକ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଦୋକାନୀ ପାଖରୁ ଖୁଦୀରାମ ପାଣି ମାଗିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ସବୁଆଡ଼େ ହୁଲିଆ ଜାରୀ ହୋଇଥିଲା । ସେହି ଦୋକାନୀ ତାଙ୍କୁ ଧରେଇ ଦେଇଥିଲା । ସେଦିନ ଅଧିକାଂଶ ଦେଶବାସୀଙ୍କର ଏହାହିଁ ଥିଲା ଅବସ୍ଥା । ଖୁଦୀରାମଙ୍କର ଆଉ ଜଣେ ସାଥୀ ଥିଲେ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚାକି । ମୋକାମା ଷ୍ଟେସନରେ ଜଣେ ବୟସ୍କ ଲୋକ ଗଣ୍ଡୁଲି ବୋହି ପାରୁନଥିବା ଦେଖି ତାର ଉପକାର କରିବାକୁ ସେ ଯାଇଥିଲେ । ପ୍ରକୃତରେ ଯାହାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଯାଇଥିଲେ, ସେ ଥିଲା ଜଣେ ସଜଡାନ ପୋଲିସ ଅଫିସର । ସେ ହିଁ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚାକିଙ୍କୁ ଧରାଇ ଦେଇଥିଲା । ପୋଲିସ ଗିରଫ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ହିଁ ନିଜ ମଥାରେ ରିଭଲଭର ଗୁଳି ଚଳାଇ ସେ ଆତ୍ମ ବଳିଦାନ ଦେଇଥିଲେ । ଏହିଭଳିଭାବେ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରି ଖୁଦୀରାମ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚାକି ଭଳି ବିପ୍ଳବୀମାନେ ୧୯୦୮ ମସିହାରେ ଯେଉଁ ନିଆଁ ଜଳାଇ ଦେଇଗଲେ, ସେହି ଶିଖା ହିଁ ଜଳୁ ଜଳୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଦାବାନଳ ଭଳି ବ୍ୟାପୀ ଯାଇଥିଲା । “ଏକ ବାର ବିଦାୟ ଦେ ମା ଘୁରେ ଆସି”- ଏହି ଗୀତଟି କିଏ ଲେଖିଥିଲା, କିଏ ସ୍ଵର ଦେଇଥିଲା ଜଣା ନାହିଁ । ଧିରେ ଧିରେ ସେହି ଗୀତ ସେଦିନ କଣ୍ଠରୁ କଣ୍ଠକୁ ବ୍ୟାପୀ ଯାଇଥିଲା । କେତେ ପିଲାଙ୍କ ମନରେ ଖୁଦୀରାମ ହେବାର ସ୍ଵପ୍ନ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲା । କିଛିଦିନ ପରେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ଆଦର୍ଶ ଭାବରେ ଆସିଥିଲା ଶରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଉପନ୍ୟାସ “ପଥେର ଦାବି” । ଖୁଦୀରାମ, ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ଚାକିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ହିଁ “ପଥେର ଦାବି”ର ବିପ୍ଳବୀ ନାୟକ “ସବ୍ୟସାଚୀ” ଯୁବକ ପ୍ରାଣରେ ଦୁର୍ନିବାର ବିପ୍ଳବୀ ଆକାଂକ୍ଷା ଯୋଗାଇ ଦେଇଗଲା । ଏହିଭାବରେ ଏକ ଧାରା ଚାଲି ଆସିଲା । ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ମହତ୍ ମଣିଷମାନେ, ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରାଣ ଦେଉଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଅନେକଙ୍କର ସମର୍ଥନରେ ଠିଆ ହେବା ପାଇଁ କେହି ନଥିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାଣ ଦେଉଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ସମୟରେ ଏମାନଙ୍କୁ ବୁଝି ପାରିନଥିଲେ, ଚିହ୍ନି ପାରିନଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କୁ ଅନେକ ସମୟରେ କେତେ କୁସ୍ତା, ଅପବାଦ ଶୁଣିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କମ୍ ନିନ୍ଦା ସହ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡ଼ି ନାହିଁ । କେତେ କୁସ୍ତା, କେତେ ଅପବାଦ ସହିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । ତା’ସତ୍ତ୍ଵେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵ ବଳରେ, ଆଦର୍ଶ ବଳରେ ଲତେଇ କରି ଯାଇଛନ୍ତି ।

ପୂର୍ବରୁ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ କହିଛି କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ହେଉଛନ୍ତି ଏ ଦେଶର ଓ ବିଶ୍ଵର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶର ସମସ୍ତ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି । ସମସ୍ତ ବଡ଼ ମଣିଷ ଓ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ଅପୁରିତ ସ୍ଵପ୍ନ ପରାଧୀନତା ଏବଂ ଶୋଷଣ ଅତ୍ୟାଚାର କବଳରୁ ଏ ଦେଶକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାର କାର୍ଯ୍ୟଟିକୁ ସେ ସଫଳ କରିବାକୁ ଚାହଁଥିଲେ । ଆଉ ଏହି କାମଟିକୁ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ବୁଝିଥିଲେ ଏହି ଶୋଷଣ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ମୁକ୍ତି ଏକମାତ୍ର ଏ ଯୁଗର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିପ୍ଳବୀ ଆଦର୍ଶ ମାର୍ଟିରୀ ଦ୍ଵାରା ହିଁ

ସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ମାର୍ଜିତବାଦକୁ ହିଁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ଆୟତ୍ତ କରିଥିଲେ । ତାରି ଭିତ୍ତିରେ ସେ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ସଂଗଠିତ କରିଥିଲେ । ସେ ଗୋଟିଏ କଥା କହିଥିଲେ, ଆମର ଏ ରାଜନୀତି ଏମ୍.ପି. ଏମ୍.ଏଲ୍.ଏ ହେବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ମନ୍ତ୍ରୀ ହେବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ଖବରକାଗଜରେ ନାଁ ବାହାର କରିବା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଏହି ରାଜନୀତି ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ । ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ଠିଆହୋଇ ପ୍ରାଣଦେଇ ଲଢ଼ିବା ପାଇଁ । କହୁଥିଲେ, ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତିରେ ଯୁକ୍ତ ହେବାର ଅର୍ଥ ହେଲା ମୃତ୍ୟୁର ଟିକଟ କାଟିବା । ଯେମିତି ଖୁଦୀରାମ ଭଲ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ମୃତ୍ୟୁର ଟିକଟ କାଟି ସ୍ଵାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଯେକୌଣସି ସମୟରେ ପ୍ରାଣଦେବାକୁ ହେବ ଏଥିପାଇଁ ସଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ରହିବାକୁ ହେବ । ତାହେଲେ ଆମେ କାହିଁକି ଏ ପଥରେ ଆସିଛୁ ? ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵ ନେଇ ବଞ୍ଚିବା, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନେଇ ବଞ୍ଚିବା ପାଇଁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମଧ୍ୟ ସେ କହୁଥିଲେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହରାଇ ବଞ୍ଚି ରହି ଲାଭ କ’ଣ ? ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅର୍ଥ ମୁଁ କେତେ ଉଚ୍ଚ ଚେୟାରରେ ବସିଲି, ମୋ ନାଁ ପାଖରେ କେତେ ବିଶେଷଣ ଯୋଡ଼ା ହେଲା, ମୋର କେତେ ଫଟୋ ବାହାରିଲା ଏସବୁ ନୁହେଁ - ମର୍ଯ୍ୟାଦା କଥାର ଅର୍ଥ କ’ଣ ? ବହୁ ସମୟରେ ଅନେକ କୁହନ୍ତି ମୋତେ ଏମାନେ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇ ନାହାନ୍ତି ବା ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ତା’ହେଉଛି ମୋତେ ବସିବାକୁ ଚେୟାର ଦେଇ ନାହାନ୍ତି, ମୋତେ ବଦନାମ କରିଛନ୍ତି, ମୋତେ ପ୍ରଶାମ କରିନାହାନ୍ତି, ମୋତେ ସଲାମ କରିନାହାନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି । ଏହା ହେଉଛି ମିଥ୍ୟା ଓ ଫଙ୍ଗା ମର୍ଯ୍ୟାଦା । ଆଉ ଏକ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହେଉଛି ମୁଁ ଏକ ମହତ୍ ଆଦର୍ଶ, ଏକ ମହତ୍ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ଶୁଦ୍ଧାର ସହିତ ଗ୍ରହଣ କରିଛି, ଜୀବନରେ ରୂପାୟିତ କରିବାକୁ ଲାଗୁଛି, ଏହା ହିଁ ମୋର ଯଥାର୍ଥ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାବୋଧ । ମୁଁ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶକୁ ଗ୍ରହଣ କରୁଛି, ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶକୁ ମୁଁ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦିଏ, ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶର ଭିତ୍ତିରେ ମୋର ଜୀବନକୁ ମୁଁ ଜାଗ୍ରତ କରିଛି, ମୋର ଚରିତ୍ର ଗଠନ କରିଛି, ସେହି ଆଦର୍ଶକୁ ମୁଁ ଯଦି ଦୁର୍ବଳତାରେ, ଭୟରେ, ଲୋଭରେ କୌଣସି ବି କାରଣରୁ ଆଘାତ କରେ, ତାହାହେଲେ ମୋର ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାରେ ଆଘାତ କରାହେବ । ବ୍ରିଟିଶମାନେ ଖୁଦୀରାମର ହାତରେ ହାତକତା ଦେଲେ, ମୁହଁରେ କାଳି ବୋଲିଲେ, ଏହାଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କୁ କ’ଣ ଅସମ୍ମାନ କରାଗଲା । ତାଙ୍କୁ ଅସମ୍ମାନ କରିବାର ବ୍ରିଟିଶର କି ସାଧ୍ୟ ଅଛି ? କୌଣସି ବିପ୍ଳବୀକୁ କୌଣସି ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ କେହି ଅସମ୍ମାନ କରିପାରେନା । ଯଥାର୍ଥରେ ଯିଏ ଆତ୍ମ ସମ୍ମାନର ଅଧିକାରୀ, ଅନ୍ୟ କେହି ତାଙ୍କୁ ଅସମ୍ମାନ କରିପାରେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଏହିଭଳି ଭାବରେ ବିଚାର କରିବା ଭୁଲ । ଚୌକିରେ ବସନ୍ତ ବା ମାଟିରେ ବସନ୍ତ ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେନାହିଁ । ଏକମାତ୍ର ମୁଁ ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ ନଷ୍ଟ କରିପାରେ । ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକମାନେ ଯାଶୁକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ, କୁଶ ବିଷ କରିଥିଲେ, ସେମାନେ ହିଁ ତ ଇତିହାସରେ ଘୃଣ୍ୟ, ଅସମ୍ମାନୀତ ଓ ଯାଶୁ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଆସନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ । ତେଣୁ କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହି ଯାଇଛନ୍ତି, ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶକୁ ମୁଁ ଗ୍ରହଣ କରେ, କୌଣସି ଲୋଭ ବା ସ୍ଵାର୍ଥରେ ସେହି ଆଦର୍ଶକୁ ଯଦି ମୁଁ ଲଂଘନ କରେ ତାହେଲେ ମୁଁ ନିଜେ ହିଁ ମୋର ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାକୁ

ନଷ କଲି । ଯଦି ମୁଁ ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନଷ ନକରେ, ତେବେ ଅନ୍ୟମାନେ କେହି ମୋର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ନଷ କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏହାହେଲା କମ୍ପେଡ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷା । ଏକଥା ତୁମେ ମନେ ରଖିବ ।

କମ୍ପେଡ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି, ଭଲ ଖାଇବା ଚାହୁଁଛ, ଭଲ ପୋଷାକ ଚାହୁଁଛ, ଜୀବନରେ ଯାହା ବି କିଛି ଚାହୁଁ- ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହରାଇ ଚାହୁଁନା, ଆଦର୍ଶ ବିସର୍ଜନ ଦେଇ ଚାହୁଁନା । ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଯଦି ଚାଲିଗଲା ତେବେ କ'ଣ ପାଇଲ ? ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହରାଇ ତୁମେ ଟଙ୍କା ପାଇଛ, ଘର ପାଇଛ, ଗାଡ଼ି ପାଇଛ, ଅନେକ ଫୁର୍ତ୍ତର ସୁଯୋଗ ପାଇଛ- ଏହା ପାଇବା ନୁହେଁ, ଏହା ହରାଇବା । ଯଦି ତୁମର ବିବେକ ଥାଏ ତେବେ ବୁଝିବ ଯେ, ତୁମେ ହରାଇଛ, ପାଇନ କିଛି । ଆଉ ଜଣେ ଫାଶୀ ମଞ୍ଚରେ ଯାହା ପାଇଗଲେ, ଅନାହାରରେ ମରି ମରି ଯାହା ପାଇଗଲେ, ତୁମେ ଏସବୁ ଅନେକ କିଛି ପାଇ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଖ ବି ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ଲଢେଇ କରିବାକୁ ଯାଇ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଅନାହାରରେ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି, ଗୁଳିରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଛନ୍ତି, କାରାଗାରରେ ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହ୍ୟ କରିଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ମଥା ତଳକୁ କରିନାହାନ୍ତି । ଏହିଭଳିଭାବେ ଇତିହାସରେ ସେମାନେ ମଥା ଉପରକୁ କରିଛନ୍ତି । ଫଳରେ ମଥା କେବେ ତଳକୁ କରିବ ନାହିଁ । କାପୁରୁଷତା, ଭୟଭୀତି, ଲୋଭ, ମଣିଷକୁ ହାନି କରେ । ସତ୍ୟ ପାଇଁ, ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ, ନ୍ୟାୟ ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ଆଘାତ ଆସୁ, ଅତ୍ୟାଚାର ଆସୁ, ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ଆସୁ ବୀର ଭଳି ତାହାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବ । ସୁଭାଷ ବୋଷ କହିଛନ୍ତି, ଘରେ ବାହାରେ, ରାସ୍ତାଘାଟରେ, ସ୍କୁଲରେ, କଲେଜରେ, ଯେଉଁଠାରେ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଚାର ଦେଖିବ ବୀରଭଳି ପ୍ରତିବାଦ କରିବ । ସେ କହିଛନ୍ତି, ମୁଁ ଯଦି ମୋର ଜୀବନରେ କିଛି ଅର୍ଜନ କରିଥାଏ, ତେବେ ଏହିଭଳିଭାବେ ଅର୍ଜନ କରିଛି । ପିଲାବେଳରୁ ହିଁ ଘରେ ଯେତେବେଳେ ଅନ୍ୟାୟ କିଛି ଦେଖୁଛି, ସ୍କୁଲ କଲେଜ, ରାସ୍ତାଘାଟରେ ଦେଖୁଛି ସେଠାରେ ହିଁ ପ୍ରତିବାଦ କରିଛି । କେଉଁଠି ଅଟକାଇ ପାରିଛି, କେଉଁଠି ପାରିନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୁଁ ପଳାୟନ କରିନାହିଁ । କମ୍ପେଡ ଘୋଷ ପିଲାବେଳରୁ ହିଁ ଏସବୁ ବିଷୟ ଚର୍ଚ୍ଚା କରିଛନ୍ତି ।

କମ୍ପେଡ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି - ଉନ୍ନତ ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵ ନେଇ ମର୍ଯ୍ୟାଦାମୟ ଜୀବନଯାପନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲି ବୋଲି ମୁଁ ଏହି ପଥରେ ଆସିଛି, ଜ୍ଞାତସାରରେ ଅନ୍ୟାୟ ସହିତ, ମିଥ୍ୟା ସହିତ ଆପୋଷ କରିବାକୁ ଚାହୁଁ ନଥିଲି ବୋଲି । ଆଉ କହିଛନ୍ତି ହୃଦୟବୃତ୍ତି ପାଇଁ ଆସିଛି । ନାଁ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ପରିଚୟ ପାଇଁ ନୁହେଁ, ପ୍ରଚାର ବା କୌଣସି ପଦ ପଦବୀ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ଲଢେଇ କରିଛି, କାମ କରିଛି, କୋଟି କୋଟି ଜଣା ଅଜଣା ଲୋକଙ୍କୁ ଭଲ ପାଇଛି ବୋଲି । ଏଥିପାଇଁ ସେ କହିଛନ୍ତି, ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତି ହେଲା ଉଚ୍ଚତର ହୃଦୟବୃତ୍ତି । ଉଚ୍ଚତର ଭଲପାଇବା ନରହିଲେ ଏହି ପଥରେ ଆସିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏହି ପଥରେ ଅନାହାରରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଫୁଟପାଥରେ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଜେଲ ଯିବାକୁ ହେବ, ମାତ ଖାଇବା, ଗୁଳିରେ ପ୍ରାଣ ଦେବା, ଫାଶୀରେ ଝୁଲିବାକୁ ହେବ । ପରିବାରରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରିୟଜନ, ବାପା ମାଆ,

ଛୋଟ ଭାଇଭଉଣୀ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଦୁଃଖ କଷ୍ଟ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମୁଁ ଚାକିରୀ କରିନାହିଁ, ଦେଶର କାମ କରୁଛି, ବିପ୍ଳବର କାମ କରୁଛି । ଏହି ପଥରେ ମୋର ପରାଜୟ ପରେ ପରାଜୟ ଅଛି । ଏହି ପଥରେ ମୋର ବନ୍ଧୁର ବିଶ୍ୱାସଘାତକତା ଅଛି । ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକଦା ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତି ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି କେହି ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ଲୋଭରେ ଅନ୍ୟ ଦଳକୁ ଚାଲିଯାଇଛନ୍ତି, ଯୋଲିସର ଏଜେଣ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି, ଏସବୁ ଅଛି । ତାସତ୍ତ୍ୱେ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଚାଲିବାକୁ ହେବ, ଆଗେଇବାକୁ ହେବ । କାରଣ କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କର ଆଖିର ଲୁହ ମୋ ବୁକୁରେ ଜମା ହୋଇଛି । କମ୍ପ୍ରେତ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି- ମୋ ନିଜର ବାପା ମାଆଙ୍କର ଆଖିର ଲୁହ ଆଉ ଫୁଟପାଥରେ ଯେଉଁ ବାପା ମାଆମାନେ ଭିକ୍ଷା କରନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହ ମଧ୍ୟରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ମୁଁ ଦେଖୁନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହରେ ଯେମିତି ମୋର ବାପା ମାଆଙ୍କର ଲୁହ ଦେଖୁଛି, ସେମିତି ଏମାନଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହରେ ମୋର ବାପା ମାଆଙ୍କ ଆଖିର ଲୁହ ଦେଖୁଛି । ଏମାନେ ତ କାହାର ନା କାହାର ବାପା ମାଆ । ମୋର ମାଆ ମୋତେ କୋଳରେ ବସାଇ ଯେଉଁ କଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି, ମୋର ବାପା ଯାହା କଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି, ଏମାନେ ତ କାହାକୁ ନା କାହାକୁ ନେଇ ଏକାଭାବେ କଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି । ତାହେଲେ ସେହି ମାତୃତ୍ୱ, ପିତୃତ୍ୱ ପ୍ରତି ତ ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ଅଛି, କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଅଛି । ଫୁଟପାଥର ଛୁଆମାନେ ତ ମୋର ଭାଇଭଉଣୀ । ଏମାନେ ତ ମୋର ସନ୍ତାନ । ଏଇ ଯେଉଁ ହୃଦୟବୃତ୍ତି, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ କୋଟି କୋଟି ଜଣା ଅଜଣା ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଭଲ ପାଇବା ତାହା ଜଣେ ବିପ୍ଳବୀକୁ ଶୋଇବାକୁ ଦିଏନା, ଅସ୍ଥିର କରିପକାଏ, ଅଟକି ରହିବାକୁ ଦିଏନା, ଦାୟିତ୍ୱ ପାଳନ ନକରି ସେ ବସି ରହିପାରେନା ।

ନିଜର ସୁଖ ସ୍ୱାଛନ୍ଦ୍ୟ, ଆରାମ, ଅୟସ ଯଦି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ହୁଏ, ତେବେ ନିଜ ପାଖରେ ନିଜେ ଛୋଟ ହୋଇଯିବି । ଅନ୍ୟମାନେ ମୋତେ କ'ଣ ଛୋଟ କରିବେ ! ଯାହା କରିବା ଉଚିତ୍ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ତାତନାରେ ତାହା କରୁନାହିଁ, ନ୍ୟାୟନୀତିବୋଧ ଯାହା କରିବାକୁ କହୁଛି ତାହା କରୁନାହିଁ, ଲୋଭରେ ଲାଳସାରେ, ଭୟରେ, ଭୀତିରେ ତାହା କରିପାରୁନାହିଁ, କରିବା ଉଚିତ୍ ବୋଲି ବୁଝୁଛି, ତଥାପି କରିପାରୁନାହିଁ । ଏହାଫଳରେ ବିବେକ ଦଂଶନରେ ଅସ୍ଥିର ହୋଇଯାଉଛି । ନିଜର ଅପରାଧର ଗ୍ଳାନିରେ ନିଜ ପାଖରେ ହିଁ ଜର୍ଜରିତ ହେଉଛି - ଫଳରେ ମୋତେ ଲଜେଇ କରିବାକୁ ହେବ । ସୁଭାଷ ବୋଷ ତ ବଡ଼ ଘରର ପିଲାଥିଲେ । ତିନି ମହଲା ଘରର ସନ୍ତାନ, ଗାଡ଼ିରେ ସ୍କୁଲ ଯାଉଥିଲେ । ସେ କହିଛନ୍ତି, ସେହି ସମୟରେ ହିଁ ମୋର ମନ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଯାଉଥିଲା କାରଣ ଘରର ଆଉ ପାଖରେ ଫୁଟପାଥରେ ଜଣେ ଭିକାରୁଣୀ ସବୁବେଳେ ବସୁଥିଲା । ଶତଛିନ୍ନ ବସ୍ତ୍ର, ଅନାହାର କ୍ଲିଷ୍ଟ ଅସହାୟ ଚାହାଣୀ ଏସବୁ ଦେଖି ମୋ ମନରେ ଯନ୍ତ୍ରଣା ହେଉଥିଲା । ମନେ ହେଉଥିଲା ଏତେ ବଡ଼ ଘରର ଆରାମ ଅୟସରେ ରହିବାର କେଉଁ ଅଧିକାର ମୋର ଅଛି । ଏଠାରେ ବି ଦେଖ କମ୍ପ୍ରେତ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ସେହି ଉଚ୍ଚିର ତାପ୍ତର୍ଯ୍ୟ, ବିପ୍ଳବୀ ରାଜନୀତି ଉଚ୍ଚତର ହୃଦୟବୃତ୍ତି । ଜଣା ଜଣା କରି ସମସ୍ତ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କ ଜୀବନରେ ଖୋଜି

ଦେଖ, ସର୍ବତ୍ର ହିଁ ଏହି ଉଚ୍ଚତର ହୃଦୟବୃତ୍ତିର କାରବାର ପାଇବ । ବୁଦ୍ଧଦେବ ରାସ୍ତାରେ ଦେଖୁଛନ୍ତି ମଣିଷ ଜରାଗ୍ରସ୍ତ, ଅନାହାରରେ ମରୁଛି ଶୋକାର୍ତ୍ତ, ଯାହା ଦେଖୁ ସେ ସିଂହାସନ ଛାଡ଼ି ବାହାରି ଆସିଥିଲେ । ଯୀଶୁଖ୍ରୀଷ୍ଟ, ହଜରତ ମହମ୍ମଦଙ୍କ ଜୀବନରେ ବି ସେହି ଏକା କଥା । ବିଦ୍ୟାସାଗର, ବିବେକାନନ୍ଦଙ୍କ ଜୀବନରେ ବି ସେୟା । ଏହି କାରଣରୁ ସେମାନେ ଆଗେଇ ଆସିଛନ୍ତି । ଶରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରେସିଡେନ୍ସି କଲେଜରେ ଫୁଲମାଳ ଦେଇ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଦିଆଯାଉଥିଲା ସେତେବେଳେ ସେ କହୁଥିଲେ, ଭାବୁଛି ଏହାର କେତେଟା ମୋର ପ୍ରାପ୍ୟ ! ସେ କହିଛନ୍ତି, କୃତଜ୍ଞତା କ’ଣ ଖାଲି ମୋର ପୂଜନୀୟ ଅଗ୍ରଜମାନଙ୍କ ପାଖରେ ? ଏହି ଅଗ୍ରଜମାନେ କିଏ ? ରାମମୋହନ ବିଦ୍ୟାସାଗର, ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ର, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ - ଏଇମାନେ । ସେ କହିଛନ୍ତି ଖାଲି କ’ଣ ଏମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମୋର କୃତଜ୍ଞତା ? ତାପରେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର କହିଛନ୍ତି, ‘ସଂସାରରେ ଯେଉଁମାନେ ଖାଲି ଦେଇଗଲେ ପାଇଲେ ନାହିଁ କିଛି, ଯେଉଁମାନେ ବଞ୍ଚିତ, ପିତାତ, ମଣିଷ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଆଖି ଲୁହର ମୂଲ୍ୟ ଦେଲେ ନାହିଁ, ଏମାନଙ୍କର ବେଦନା ହିଁ ମୋର ଆଖି ଖୋଲିଦେଲା । ଏମାନେ ହିଁ ମୋତେ ପଠାଇଲେ ମଣିଷ ପାଖରେ ମଣିଷର ନାଲିଶ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ।’ ନଜରୁଲଙ୍କର “ଆମାର୍ କୈଫିୟତ୍” କବିତାରେ ସେହି ଏକା କଥା ପାଇବେ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ଆମକୁ କହିଛନ୍ତି- ମୁଁ ପାରିବି କି ପାରିବି ନାହିଁ, ମୋ ଦ୍ଵାରା ହେବ କି ହେବ ନାହିଁ, ଏସବୁ ଭାବିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ସେ କହିଛନ୍ତି, ମୁଁ କିଭଳି ଆରମ୍ଭ କରିଛି ? ମୁଁ ଗାଁର ସାନ ପିଲାଥିଲି, କୈଶୋରରେ ହିଁ ସ୍ଵଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିପ୍ଳବୀଧାରାରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲି । ସ୍କୁଲ ପରେ କଲେଜ ଯାଇନାହିଁ । ମାତ୍ର ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଥିଲା, ସତ୍ୟ ବୋଲି ଯାହା ବୁଝିଛି ତାହା କରିବି । ଯେତେ ବାଧା ବିପତ୍ତି ଆସୁପଛେ । ସେ କହିଛନ୍ତି, ପିଲାବେଳେ ବିଦ୍ୟାସାଗରଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ପଢ଼ିଥିଲି, ‘ସକଳେ ପାରିବେ ଯାହା, ତୁମେ ବି ପାରିବ ତାହା’ । ଆଉ ମୋର ପ୍ରତିଜ୍ଞା ଥିଲା, ‘ଅନ୍ୟମାନେ ଯାହା ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି, ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ମୁଁ ତାହା କରିବି’ । ‘ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ବିପ୍ଳବୀ ପାଖରେ କିଛିନାହିଁ’ । କହିଥିଲେ, ପ୍ରତିଭା କ୍ଷମତା ନେଇ କେହି ଜନ୍ମ ହୋଇନଥାନ୍ତି । ସଠିକ୍ ଆଦର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରି, ସଠିକ୍ ପଦ୍ଧତିରେ ଜୀବନର ସର୍ବକ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବାତ୍ମକ ସଂଗ୍ରାମ ପଥରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରତିଭା କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହୁଏ । ଫଳରେ ଯଥାର୍ଥ ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେଲେ ତୁମମାନଙ୍କର କ’ଣ କ’ଣ କରିବା ଦରକାର ? ଦରକାର ଉଚ୍ଚତର ହୃଦୟବୃତ୍ତି, କୋଟି କୋଟି ଜଣା ଅଜଣା ଶୋଷିତ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ମଣିଷ ପ୍ରତି ଗଭୀର ଦରଦବାଧ, ସଠିକ୍ ବିପ୍ଳବୀ ଆଦର୍ଶ ଓ କଠୋର ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା, ମନୋବଳ, ସତ୍ୟାହାସ, ନିର୍ଭୀକତା ଓ ସତ୍ୟ ପାଇଁ ସବୁ କିଛି ଦେବାର ମାନସିକତା । ଆହୁରି ବି କିଛି ଦରକାର । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି, ସୁସ୍ଥ ସବଳ ଶରୀର । ଯେଉଁ ଶରୀର ଦ୍ଵାରା ରୋଗ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ପାରିବ, ଅନେକ କଷ୍ଟ ସ୍ଵୀକାର କରିପାରିବ । ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ୟାୟ କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେହି ଶରୀର ନେଇ ଲଢ଼ି ପାରିବ । ପୋଲିସର ନିର୍ଯ୍ୟାତନା ସହ୍ୟ କରିପାରିବ । ତେଣୁ ନିୟମିତ ବ୍ୟାୟାମ୍

କରିବ । ଆଉ ଦରକାର ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି ଯାହାଦ୍ୱାରା କେଉଁଟା ସତ୍ୟ, କେଉଁଟା ମିଥ୍ୟା, କେଉଁଟା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ, କେଉଁଟା ଅଯୌକ୍ତିକ, କେଉଁଟା ସତ୍ୟରୂପୀ ମିଥ୍ୟା, କେଉଁଟା ନ୍ୟାୟ, କେଉଁଟା ଅନ୍ୟାୟ-ଏସବୁ ବୁଝି ପାରିବ । ଏଥିପାଇଁ ନିରନ୍ତର ଜ୍ଞାନଚର୍ଚ୍ଚା କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ଦରକାର ଦୃଢ଼ ଚରିତ୍ର । ଯାହା ଯୁକ୍ତିଦେଇ ବୁଝେ- ସେଠି ମୁହଁର କଥା, ମନର କଥା ଆଉ କାର୍ଯ୍ୟ ସମାନ । କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନାହିଁ । କୁହେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାରର ଆଉ କରେ ଅନ୍ୟ ଗୋଟେ ପ୍ରକାରର, ଏମିତି ଯେପରି ନହୁଏ । ଯାହା ସଠିକ୍ ମନେକରେ ତାହା ହିଁ କୁହେ, ସେହିଭାବେ କରେ । ଭୟଭୀତି, ସ୍ୱାର୍ଥ, ଲୋଭ ମୋତେ ଅଟକାଇପାରେନା । ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ଯାହା ବୁଝିଛି ସମସ୍ତ ବାଧା ବିପତ୍ତି ମଧ୍ୟରେ, ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଯ୍ୟୋଗ, ସଂକଟ ମଧ୍ୟରେ ବି ତାହାମନେଇ ଯେମିତି ଚଳିପାରେ, ଲାଢ଼ିପାରେ । ଲୋଭ, ଲାଳସା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଇର୍ଷା, କଦର୍ଯ୍ୟତା, ଅନ୍ୟାୟ ଯାହା ମୋର ପ୍ରବୃତ୍ତିରେ ଥାଏ, ତାକୁ ଦମନ କରି, ପରାସ୍ତ କରି ମୁଁ ଯଥାର୍ଥ ଭୂମିକା ଯେପରି ପାଳନ କରିପାରେ । ଏହାହିଁ ତ ଚରିତ୍ର । ଏହାହିଁ ମୋର ଜୀବନର ଧର୍ମ । ଯେମିତି ଅଗ୍ନିର ଧର୍ମ ହେଉଛି ଯାହା କିଛି ପାଇବ ଦହନ କରିଦେବ, ଜଳର ଯାହା ଧର୍ମ ଜଳ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରେ । ଏହାକୁ କୁହାଯାଏ ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ବା କ୍ୟାରେକ୍ଚର । ନିଆଁର ଚରିତ୍ର, ଜଳର ଚରିତ୍ର, ସାସାର ଚରିତ୍ର, ଲୁହାର ଚରିତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କର ନିଜର ଧର୍ମ ଓ ଚରିତ୍ର ଅଛି । ସମାଜର ମଧ୍ୟ ଏହିଭଳି ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଣିଷର ନିଜସ୍ୱ ଚରିତ୍ର ଅଛି । ଲୋଭାର ଚରିତ୍ର, ସ୍ୱାର୍ଥପରର ଚରିତ୍ର, ପୁଣି ନିର୍ଲୋଭାର ଚରିତ୍ର ବି ସବୁଅଛି । ଜଣକର ଚରିତ୍ରରେ ନିସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ପରୋପକାର ବୃତ୍ତି, ସାହାସିକତା, ଆଉ ଜଣକର ଚରିତ୍ରରେ ଭୀରୁତା, ସ୍ୱାର୍ଥପରତା ଥାଏ । ପୁଣି ବସ୍ତୁର ଚରିତ୍ର ବା ଧର୍ମ ସହିତ ମଣିଷର ଚରିତ୍ର ବା ଧର୍ମର ଏକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ମଣିଷର ଚରିତ୍ର ଜନ୍ମଗତ ନୁହେଁ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରାଣୀ ସେମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ର ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନେଇ ହିଁ ଜନ୍ମ ନିଅନ୍ତି । ମାତ୍ର ମଣିଷ ଦୈହିକ ଚରିତ୍ର ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନେଇ ଜନ୍ମ ନେଲେ ବି ମନର ଚରିତ୍ର, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ନେଇ ଜନ୍ମ ହୁଏନା । ଏଗୁଡ଼ିକ କଠୋର ସଂଗ୍ରାମ କରି ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଯେମିତି ଅଭିଜ୍ଞତା ଜନ୍ମଗତ ନୁହେଁ, ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମଗତ ନୁହେଁ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଲାଭେଇ କରି ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଚରିତ୍ରର ଯାହା ମହତ୍ ଦିଗ, ଭଲ ଦିଗ, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅର୍ଜନ କରି ନିଜକୁ ଭାଙ୍ଗି ଗଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ । ଯୁକ୍ତି ଓ ଜ୍ଞାନଦେଇ ଯାହା ବୁଝେ ତାହା ଯେତେବେଳେ ମୋର ଜୀବନର ଚଳାପଥରେ, କ୍ରିୟାକଳାପରେ ଆନନ୍ଦର ରୂପରେ ସ୍ୱତଃସ୍ମୃତ୍ ସାବଳୀଳ ଗତିରେ ଛନ୍ଦ ହୋଇଯାଏ, ଯେତେବେଳେ ଏହାକୁ ନେଇ ବିବେକ ଓ ପ୍ରବୃତ୍ତିର ଦୃଢ଼ ରହେନା, ସେତେବେଳେ ତାହା ଚରିତ୍ର ହୋଇ ଉଦ୍‌ଭାସିତ ହୁଏ । ମାତ୍ର ଏହା ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ନିଜ ଭିତରେ ବାହାରେ ବହୁ ଲାଭେଇ କରିବାକୁ ହୁଏ, ନିଜକୁ ଭାଙ୍ଗି ଗଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ, ନିରନ୍ତର ଲାଭେଇ ଚଳେଇ ଯିବାକୁ ହୁଏ, ନହେଲେ ଏକଦା ଅର୍ଜିତ ଉନ୍ନତ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟ ବଞ୍ଚେ ନାହିଁ, ତାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ହୁଏ ।

ଆଉ ଏକ ବିଷୟ କହୁଛି । ଗୋଟିଏ ଘରେ ଶିଶୁମାନେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଆଦରର । ସମସ୍ତେ

ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସ୍ନେହ ଓ ଆଦରର ଆଖିରେ ଦେଖନ୍ତି । ଏହା ମୂଳରେ ଯେଉଁ କାରଣଟି ଅଛି ତାହାହେଲା ବୟସ୍କମାନେ ମନେକରନ୍ତି, ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ରହିବେ ନାହିଁ, ସେମାନେ ଯାହାକିଛି କରିଯିବେ, ରଖିଯିବେ ତାକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ଏବଂ ଆହୁରି ବ୍ୟାପକ କରିବାର କାମଟି ସାନ ପିଲାମାନେ କରିବେ । ତେଣୁ ସାନ ପିଲାମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ । ମନେ ରଖିବେ, ମଣିଷ ଆସିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହିଁ ସମାଜ ଗଢି ଉଠିନାହିଁ । ନ୍ୟାୟନୀତିବୋଧ, କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ, ପରିବାର ଏସବୁ ଆସିନାହିଁ, ମାତୃତ୍ୱ, ପିତୃତ୍ୱ, ପ୍ରେମ, ଭଲପାଇବା, ସ୍ନେହପ୍ରୀତିର ସମ୍ପର୍କ ଆସିନାହିଁ । ଆଦିମ ଯୁଗରେ ମଣିଷ ଯେତେବେଳେ ପୃଥିବୀକୁ ଆସିଥିଲା ସେତେବେଳେ ମଣିଷର ମସ୍ତିଷ୍କ ବା ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଥିଲେ ବି ନୀତିନୈତିକତା, ଆଦର୍ଶ, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ ଏସବୁ ଆସିନଥିଲା । ମଣିଷ ଅନେକାଂଶରେ ପଶୁଭଳି ଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମରେ ଶିଶୁ ଜନ୍ମ ହେଉଥିଲା, କିଛି ବଞ୍ଚୁଥିଲେ, ବେଶୀ ମରୁଥିଲେ । କେହି କାହାର ଖବର ବି ରଖୁନଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କିନ୍ତୁ ଆଜି ଭଳି ଅପତ୍ୟ ସ୍ନେହ ନଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସମାଜ ଯେତେବେଳେ ଆସିଲା, ସଭ୍ୟତା ଆସିଲା, ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱ, ବିବେକ, ମମତା, ଭଲମନ୍ଦବୋଧ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆସିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲା । ସେଥି ସହିତ ଏହି ମନ ମଧ୍ୟ ଆସିଲା, ଏହି ଶିଶୁ ଗୁଡ଼ିକୁ ଯତ୍ନକରି ଗଢିତୋଳିବି, ଏମାନେ ହିଁ ଭବିଷ୍ୟତ । ଆମେ ବଡ଼ମାନେ ଯାହା କଲୁ, ସେହି ଅଭିଜ୍ଞତା, ସେହି ଶିକ୍ଷା ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ଦେଇଯିବୁ । ଏମାନେ ବଡ଼ ହୋଇ ଆମମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଆହୁରି ବଡ଼ କାମ କରିବେ । ବଡ଼ମାନେ ଏହା ସାନମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ସବୁ ସମୟରେ ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଥାନ୍ତି । ପରିବାରରେ ବାପାମାଆମାନେ ବି ଏହା ପ୍ରତ୍ୟାଶା କରିଥାନ୍ତି । ଆମେ ଯାହା ପାରିଛୁ ଓ ଯାହା ପାରିବୁ ଆମର ପୁଅଝିଅମାନେ ଯେମିତି ତାହା କରିପାରିବେ । ସେହିଭଳିଭାବେ ହିଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଗଢି ତୋଳିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତି । ଭବିଷ୍ୟତରେ ପାରନ୍ତୁ ବା ନପାରନ୍ତୁ, ହୁଏତ ସେଭଳି ହୋଇପାରନ୍ତି ବା ନହୋଇପାରନ୍ତି ତଥାପି ସେଇ ଆଶାରେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥାନ୍ତି । ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ସାନମାନଙ୍କୁ ଏହି ଆଖିରେ ଦେଖୁଥାନ୍ତି, ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ମଧ୍ୟ ସାନମାନଙ୍କୁ ସେଇ ଆଖିରେ ଦେଖେ ।

କମସୋମଲ ହେଉଛି, ବିପ୍ଳବୀ ଦଳର ସବୁଠାରୁ କନିଷ୍ଠମାନଙ୍କର ସଂଗଠନ । ଏହାର ସଦସ୍ୟମାନେ ବଡ଼ମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ତୁଲ୍ୟ, ସମସ୍ତଙ୍କର ସ୍ନେହର ପାତ୍ର । ବଡ଼ମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଭବିଷ୍ୟତଭାବେ ଭାବନ୍ତି । ଏମାନେ କମ୍ପ୍ରେଡ୍ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷାରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଭଗତ ସିଂ, ପ୍ରୀତିଲତା, ଖୁଦୀରାମ ହେବେ ଏଇ ଆଶା ନେଇ ଦେଖନ୍ତି । କିଶୋର, ସଦ୍ୟ କୈଶୋର ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣମାନଙ୍କୁ ନେଇ କମସୋମଲ ସଂଗଠନ । ଏମାନଙ୍କୁ ନଜର ଦେବାପାଇଁ ବିଶେଷ ଚେଷ୍ଟା ଥାଏ । ଡି.ଏସ୍.ଓ, ଡି.ଡ୍ୱାଇ.ଓ କୁ ଏଭଳିଭାବେ ନୁହେଁ ଭିନ୍ନଭାବରେ ଦେଖିବାକୁ ହୁଏ । ଡି.ଏସ୍.ଓ ସଭ୍ୟମାନେ, ଡି.ଡ୍ୱାଇ.ଓ ସଭ୍ୟମାନେ ବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଗଠନର ସଭ୍ୟମାନେ କିଛି ଦାବି ନେଇ ଲଢେଇ କରନ୍ତି । ଛାତ୍ରମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷାର ଦାବି, ଯୁବକମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ଦାବି-ଏସବୁକୁ ନେଇ ଲଢେଇ କରନ୍ତି । ଏହା କରୁ କରୁ ଦଳେ ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନର କର୍ମୀ ହେବେ,

ଆଉ ଦଳେ ମଝିରେ ମଝିରେ କାମ କରିବେ, ଆଉ ଦଳେ ଘର ସଂସାର ଇତ୍ୟାଦି କରିବେ, ପୁଣି ସାଧାନୁସାଧନା ସମର୍ଥନ ବି କରିବେ । ତୁମେମାନେ ଯେଉଁମାନେ ଏଠାକୁ ଆସିଛ, ତୁମେମାନେ କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଦାବି ଆଦାୟ କରିବାକୁ ଆସିନାହିଁ । ତୁମେମାନେ ମଧ୍ୟ ବିଭିନ୍ନ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଯିବ । କିନ୍ତୁ ମୂଳତଃ କୌଣସି ଦାବି ଆଦାୟ ପାଇଁ “କମସୋମଲ” ସଂଗଠନ ନୁହେଁ । ଏଠାରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉପଯୁକ୍ତ ବିପ୍ଳବୀ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରାଥମିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ ଦିଆଯାଏ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂଗଠନ ସହିତ କମସୋମଲର ଏହାହିଁ ହେଉଛି ପାର୍ଥକ୍ୟ । ଏଠାରେ କେହି ଚାହିଁଲେ ବି ସଦସ୍ୟ ହୋଇପାରିବେ ନାହିଁ । ଏକ ସୁନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଦ୍ଧତିରେ ଯାଞ୍ଚ କରାହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ଅନ୍ତତଃ ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛନ୍ତି ଯେ, ଏହି ଶିକ୍ଷାନେଇ ମୁଁ ଚାଲିବି, ଭୁଲ କରିପାରେ, ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇପାରେ, ପଛେଇ ଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ସାମ୍ନାରେ ରଖି ମୁଁ ଆଗେଇବି ଏବଂ ଦଳର ନେତୃତ୍ୱର ଗାଇତାନ୍ତ, ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଓ ପରିଚାଳନାରେ ମୁଁ ନିଜକୁ ଗତି ତୋଳିବି । ନେତାମାନେ ହିଁ ଆମର ଅଭିଭାବକ, ଯଥାର୍ଥ ଅଭିଭାବକ । ଏମାନେ ହିଁ ଆମର ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷକ, ଏମାନେ ହିଁ ଆମ ନିକଟକୁ ଯଥାର୍ଥ ମନୁଷ୍ୟତ୍ୱର ଶିକ୍ଷାକୁ ନେଇ ଆସିଛନ୍ତି- ଏସବୁର ମୂଲ୍ୟ ଦେବୁ । ଏହି ପ୍ରତିଜ୍ଞା ନେଇ ଯେଉଁମାନେ ଆସିବେ ଓ ଚାଲିବେ ସେମାନେ ହିଁ କମସୋମଲର ସଦସ୍ୟ ହେବେ । ଏଠାରେ କେତେକ ବିଷୟ ଉପରେ ଯୋର ଦେବାକୁ ହେବ । ନିୟମିତ ଖେଳାଖେଳି, ବ୍ୟାୟାମ କରିବାକୁ ହେବ, ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ବାହାରେ ଅନେକ କିଛି ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ, ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ପାଠ୍ୟ ପୁସ୍ତକରେ ସତ୍ୟ ବି ଥାଏ, ମିଥ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଥାଏ, ଅନେକ ବିଷୟ ଭୁଲଭ୍ରାନ୍ତି ବି ଥାଏ, କାରଣ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସରକାର ତିଆରି କରନ୍ତି । ଯଥାର୍ଥ ମଣିଷ ତିଆରି କରିବା ବିପ୍ଳବୀ ଗତି ତୋଳିବା ତ ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନୁହେଁ । ଯେଉଁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚାଲୁରହିଛି ତାକୁ ଚଳେଇ ନେଇଯିବା ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗୋଲାମର ମନନେଇ ମାନି ନେବାର ମନ ତିଆରି କରିବା, ଏହି ଶୋଷଣ ଯନ୍ତ୍ରର ଚକ ଭଳି କ୍ରିୟା କରିବାର ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କରିବାର ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ଯାହା ପଡ଼େଇବା ଦରକାର, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହାହିଁ ପଢ଼ାଯାଉଛି । ମାତ୍ର ଏହା ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଟି ଠିକ, କେଉଁଟି ବେଠିକ୍ ତାହା ପରୀକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ବିଚାର କରିବାକୁ ହୁଏ । ନିଛକ ଜାଣିବା ପାଇଁ ପଢ଼ିବା ଗୋଟିଏ ବିଷୟ, ଆଉ ସତ୍ୟ ମିଥ୍ୟା ପରୀକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପଢ଼ିବା ଆଉ ଏକ ବିଷୟ । କେଉଁଟା ସତ୍ୟ, କେଉଁଟା ମିଥ୍ୟା ତାହା ତୁମମାନଙ୍କୁ ନେତୃତ୍ୱ ପାଖରୁ ବୁଝି ନେବାକୁ ହେବ । ଏହିଠାରୁ ସେହି ଶିକ୍ଷାଟି ନେବ ।

ତୁମମାନଙ୍କୁ ଏ ଦେଶର ଓ ବିଦେଶର ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କ ଜୀବନୀ, ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମ, ଭଲଭାବେ ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ଏହି ମନ ନେଇ ଜାଣିବାକୁ ହେବ ଯେ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ କି କି ଶିକ୍ଷା ନେଇ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ହୋଇ ପାରିବି । ତୁମମାନଙ୍କୁ ଭଲକରି ପଢ଼ିବାକୁ ହେବ ଏ ଦେଶର ଓ ବିଦେଶର ନବଜାଗରଣ, ବୁଦ୍ଧିଆ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟାରୀ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ, ପୁଞ୍ଜିବାଦ ବିରୋଧୀ ସମାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ବିପ୍ଳବ, ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ଗଣଆନ୍ଦୋଳନର ଆଦର୍ଶ ଚିନ୍ତା, ଆକାଂକ୍ଷା

ଓ ଲଢେଇକୁ ଭିତ୍ତି କରି ରଚିତ ଗଳ୍ପ, ଉପନ୍ୟାସ ଓ କାବ୍ୟଗ୍ରନ୍ଥ । ଏହି ଶିଖିବାର ମନ ନେଇ ହିଁ ପିଲାବେଳରୁ ମୁଁ ଏସବୁ କିଛି କିଛି ପଢ଼ିଛି ଓ ଏବେ ବି ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ପଢ଼େ । ଏଗୁଡ଼ିକ ମନ ଓ ଚରିତ୍ର ଗଠନରେ ବହୁତ ସାହାଯ୍ୟ କରେ । ହାତରେ ଯେକୌଣସି ବହି ପାଇଲେ ହିଁ ପଢ଼ନା, ଏଠାରେ ବାଛ ବିଚାର ରହିବା ଦରକାର । ଏପରିକି ନିଛକ ବିନୋଦନ ପାଇଁ ଯେକୌଣସି ସିନେମା, ନାଟକ, ଦେଖିବା ଓ ଗୀତ ଶୁଣିବା ଉଚିତ୍ ନୁହେଁ । ଏହାର ମଧ୍ୟ ମୂଳ ବିଷୟ (content) ଓ ପରିବେଷଣର ରୂପ (form) ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଚିନ୍ତା ଥାଏ । ହୁଏତ ତାହା ଉଚ୍ଚମାନର ନହେଲେ ନିର୍ମମାନର । ହୁଏତ ଏହା ଉପରକୁ ନେବ ନହେଲେ ତଳକୁ ଖସାଇ ଦେବ । **Every action has got its opposite reaction** । କିଛି ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ହୁଏ ନା ଏଭଳି ହୁଏ ନାହିଁ । ଫଳରେ ପଢ଼ିବା, ଦେଖିବା, ଶୁଣିବା - ଏଗୁଡ଼ିକର ଏକ ପ୍ରଭାବ ଥାଏ । ଯେମିତି ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଆମେ ଖାଦ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କ୍ଷତିକାରକ କିଛି ଖାଇବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଆପାତଃ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ଲୋଭନୀୟ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ । ଫଳରେ କେଉଁ ଧରଣର ବହି ପଢ଼ିବୁ, କେଉଁ ଧରଣର ନାଟକ, ସିନେମା ଦେଖିବୁ, କେଉଁ ଧରଣର ଗୀତ ଶୁଣିବୁ, ଏହା ବାଛିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଜ୍ଞାନ, ମନ ଓ ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ ଉପଯୋଗୀ କି ନୁହେଁ ସେ କଥା ବିଚାର ହେବା ଦରକାର । ତା ନହେଲେ କିଛି ନା କିଛି କ୍ଷତି ନିଶ୍ଚିତ ଘଟିବ । ଫଳରେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ମାନଙ୍କର ଗାଇତାନ୍ତ ନେବେ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଲା ମାତୃଭାଷା ସହିତ ହିନ୍ଦୀ, ଇଂରାଜୀ ବା ଆଉ କୌଣସି ଏକ ସର୍ବଭାରତୀୟ ଭାଷା ଶିଖିବା ଦରକାର । ଖୁବ୍ ଭଲକରି ଗଣିତ ଶିଖିବାକୁ ହେବ । ଗଣିତ କେବଳ ନିଛକ ଯୋଗ ବିଯୋଗ ଶିଖିବା ନୁହେଁ । ବିଶ୍ଳେଷଣ କରିବାର କ୍ଷମତାର ବିକାଶ ଘଟାଇବା ପାଇଁ ଗଣିତ ଶିଖିବା ଦରକାର । ଗଣିତ ତୁମର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକରେ ବା ଅନ୍ୟ ବହିରେ ପରୀକ୍ଷା ପାଇଁ ଆଉ ବା ନଥାଉ ଖୁବ୍ ଭଲକରି ଜାଣିବ । ପୃଥିବୀର ମାନଚିତ୍ର ଭଲ କରି ଜାଣିବାକୁ ହେବ, ଆଉ ଇତିହାସ ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ମାତ୍ର ଇତିହାସର ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦଳର ବଡ଼ମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ବୁଝିନେବାକୁ ହେବ । ଇତିହାସ ଅର୍ଥ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ରାଜା ରାଜୁତାଙ୍କ କାହାଣୀ ନୁହେଁ । ପ୍ରତଳିତ ଇତିହାସରେ ଜନଗଣ ନାହାନ୍ତି, ଗରିବ ମଣିଷ ନାହାନ୍ତି । ଏହି ଇତିହାସରେ ଅତ୍ୟାଚାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ମଣିଷର ପ୍ରକୃତ ଯୁଦ୍ଧ କାହାଣୀ ନାହିଁ । ଏହି ଇତିହାସରେ ନାହିଁ ଆଦିମ ସମାଜ କିପରି ଥିଲା, ତାହା ବଦଳି କେମିତି ଦାସପ୍ରଥା ଆସିଲା, ଦାସ ପ୍ରଥା କେଉଁ ଧରଣର ଥିଲା, କାହିଁକି ଦାସପ୍ରଥା ବଦଳି ରାଜତନ୍ତ୍ର ଆସିଲା, କାହିଁକି ରାଜତନ୍ତ୍ର ଭାଙ୍ଗି ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଆସିଲା, ପୁଣି ଏହି ପୁଞ୍ଜିବାଦ କିପରି ବଦଳିବ, ଭବିଷ୍ୟତରେ କାହିଁକି ସମାଜତନ୍ତ୍ର ଆସିବ ଏସବୁ ବିଷୟ ଏହି ଇତିହାସରେ ନାହିଁ । କେଉଁମାନେ କେଉଁ ଯୁଗରେ କେଉଁ ପ୍ରୟୋଜନରେ କିଭଳିଭାବେ ଏହି ସମାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥାଗୁଡ଼ିକୁ ବଦଳାଇଛନ୍ତି, ସେକଥା ନାହିଁ । ଶ୍ରେଣୀ ପାଠରେ ଏହିସବୁ ଇତିହାସ ଯେତିକି ଅଛି ତାର ସଠିକ୍ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ନେତୃତ୍ଵ ନିକଟରୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ତାପରେ ଗୁରୁତ୍ଵ ଦେଇ ବିଜ୍ଞାନ ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ବିଜ୍ଞାନ ହେଉଛି ଜଗତକୁ ବୁଝିବା ପାଇଁ, ପରିବେଶ ଓ ଜୀବନକୁ

ରୁଝିବା ପାଇଁ । ଏହି ବିଶ୍ୱ ପ୍ରକୃତି କ'ଣ, ପୃଥିବୀ କିଭଳି ଆସିଲା ? ପ୍ରାଣ କ'ଣ ? ମନ କ'ଣ ? ଚିନ୍ତାଭାବନା କ'ଣ ? ଏଗୁଡ଼ିକର ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବିଜ୍ଞାନରୁ ମିଳେ । ବିଜ୍ଞାନ ଦର୍ଶାଏ ଏହି ଦୁନିଆର ସବୁକିଛି ବଦଳୁଛି । ଏଇ ମାଲକୋଫୋନଟିକୁ ସ୍ଥିର ଦେଖୁଛ, ମୁଁ ସ୍ଥିର ଭାବେ ବସିଛି, ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଦେଖାଯିବ କୌଣସିଟା ହିଁ ସ୍ଥିର ନୁହେଁ । ଫଳରେ ଚିରନ୍ତନ ଅବସ୍ଥାନ ଓ ଶାଶ୍ୱତ ସତ୍ୟ ବୋଲି କିଛି ନାହିଁ । ଏକ ବିଶେଷ ନିୟମରେ ପ୍ରତିନିୟତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି । ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନିୟମ ବିଜ୍ଞାନ ଆବିଷ୍କାର କରିଛି । ଏହି ନିୟମର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱରେ କିଛି ନାହିଁ । ଯେକୌଣସି ଘଟଣାର କାରଣ ରହିବ । ଘଟଣା ଅର୍ଥ କାର୍ଯ୍ୟ । କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ଥାଏ । ଯାହାକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରଣ ସମ୍ପର୍କ କୁହାଯାଏ । ସମସ୍ତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଜ୍ଞାନ ଏହାକୁ ଦର୍ଶାଇଥାଏ । ସମସ୍ତ କିଛିର ଯେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି, ବିଜ୍ଞାନ ଏହା ଦେଖାଏ । ଫିଜିକ୍ସ, କେମେଷ୍ଟ୍ରି, ବାୟୋଲୋଜି, ବଟନୀ, ଜୁଲୋଜୀ, ଜିଓଲୋଜି- ଏ ଜଗତର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଶେଷ କ୍ଷେତ୍ରର ପରିବର୍ତ୍ତନର ନିୟମକୁ ଉଚ୍ଚ ବିଜ୍ଞାନର ଶାଖାଗୁଡ଼ିକ ଆବିଷ୍କାର କରୁଛି । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାକୁ ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ କରିବାକୁ ହେବ । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ । ଯାହା ବିଜ୍ଞାନସମ୍ମତ ନୁହେଁ ତାକୁ ବର୍ଜନ କରିବାର ମାନସିକତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେବ ।

ଆମେମାନେ ଯେଉଁ ପରିବେଶ ପାଇଛୁ, ତାହା ତୁମେମାନେ ପାଇନାହିଁ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀବଦ୍ଧେ ଆମର ଶିକ୍ଷକମାନେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କେହି କେହି ସେମାନଙ୍କ ଛାତ୍ର ଜୀବନରେ ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲହୁଦ୍ ଦେଖୁଥିଲେ, କେହି କେହି ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ସଭାକୁ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ଶ୍ରେଣୀରେ ସେମାନେ ଏଗୁଡ଼ିକୁ କହୁଥିଲେ, ଆମେ ମନ ଦେଇ ଶୁଣୁଥିଲୁ । ସେମାନେ ସ୍ୱଦେଶୀ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଜେଲରେ କିଭଳିଭାବରେ ରହୁଥିଲେ ସେ କଥା ଆମେ ଗଭୀର ଆକର୍ଷଣରେ ଶୁଣୁଥିଲୁ । ପିଲାବେଳେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ତୁମେମାନେ ସେହି ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ପାଉନାହିଁ, ପାଇବ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଆଜିର ସ୍ତରଟା ଖୁବ୍ ତଳକୁ ଖସି ଯାଉଛି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ ନୁହନ୍ତି । ଆମର ଶିକ୍ଷକମାନେ ପିଲାବେଳେ ଶ୍ରେଣୀରେ ଘଣ୍ଟା ଦେଖି ପଢ଼ାଉନଥିଲେ । ଆମେମାନେ ବରଂ ଉଠିଯିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲୁ । ଶିକ୍ଷକ କିନ୍ତୁ ପଡେଇବା ପାଇଁ ରହୁଥିଲେ, ବସି ସମୟ କଟାଇବା ପାଇଁ ନୁହେଁ । ସ୍କୁଲ ଛୁଟି ପରେ ଘର ଘର ବୁଲି ଯାଉଥିଲେ ଛାତ୍ରମାନେ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି ଦେଖିବା ପାଇଁ । ଏଭଳି କେତେକ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଦେଖୁଛି । ଆମର ଶିକ୍ଷକମାନେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ମଣିଷ ଥିଲେ । ଅଭିଭାବକମାନେ ମଧ୍ୟ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଗୁରୁ କହୁଥିଲେ । ପିଲାବେଳେ ଏସବୁ ଆମମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ-ମୁସଲିମ୍ ଜାତି ବିଭେଦ ଥିଲା, ମାତ୍ର ଆମମାନଙ୍କ ପିଲାବେଳେ କୌଣସି ମୁସଲିମ୍ ଶିକ୍ଷକ ଘରକୁ ଆସିଲେ ଅଭିଭାବକମାନେ କହୁଥିଲେ, ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପାଦ ଧୋଇ ଦିଅ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୌଣସି ଧର୍ମ ନାହିଁ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଆମମାନଙ୍କ ଜୀବନ ପ୍ରଭାବରେ ଅଭିଭାବକମାନେ ପ୍ରାତଃ ସ୍ମରଣୀୟ କାନ୍ଥରେ ଟଙ୍ଗା ହୋଇଥିବା

ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କର ଛବିଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିବା ଦେଉଥିଲେ । ଆମମାନଙ୍କର ପିଲାବେଳେ ବାପା ମାଆଙ୍କ ଭିତରେ ଝଗଡ଼ା ଆମ ସମ୍ମୁଖରେ ହେଉନଥିଲା । ଆମେ ଏକାନ୍ତବର୍ତ୍ତୀ ପରିବାରରେ ମଣିଷ ହୋଇଛୁ । ଆମର ବଡ଼ବାପା, ବଡ଼ମାଆ, କକା, ଖୁଡ଼ୀ, ବାପା, ମାଆ, ଅନେକ ଭାଇଭଉଣୀ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଏକାଠି ଖୁଆପିଆ, ଶୋଇବା, ବସାଉଠା ହେଉଥିଲା । କିଏ କାହାର ବାପା କିଏ କାହାର ମାଆ ବାହାରୁ ସେଭଳି ବୁଝିବାର ଉପାୟ ନଥିଲା । ପିଲାବେଳର ସେହି ପଡ଼ାର ପଡ଼ୋଶୀ, ସେହି ସମାଜ ଆଉ ନାହିଁ । ଅତୀତରେ ଏହା ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ପିଲାବେଳେ ଆମ ଗ୍ରାମର ଘରେ ମୋର ଜଣେ ପିଉସା ଥିଲେ, ସେ ଗାନ୍ଧିବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ଥିଲେ । ମୋର ପିଉସା ପୁଅ ଭାଇ ସୁଭାଷ ବୋଷଙ୍କ ଆନ୍ଦୋଳନ ସହ ଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ମୋର ଆଉ ଏକ ପିଉସା ପୁଅ ଭାଇ ସେହି ସମୟରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପାର୍ଟି ସହିତ ଥିଲେ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ତୃତୀୟ, ଚତୁର୍ଥ କିମ୍ବା ପଞ୍ଚମରେ ପଢୁଥିଲି, ସେତେବେଳେ ସେମିତି କିଛି ନ ବୁଝୁଥିଲେ ବି ସେମାନଙ୍କ ଉଷ୍ମ ସ୍ୱର୍ଗର ପ୍ରଭାବ ମୋ ଉପରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେହି ଯୁଗ ତୁମେମାନେ ପାଇନାହିଁ । ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଝାଲିନ, ହିଟଲର୍ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢୁଛନ୍ତି, ସୁଭାଷ ବୋଷ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାପାଇଁ ଲଢୁଛନ୍ତି - ବଡ଼ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହିସବୁ ଆଲୋଚନାର କିଛି କିଛି ଖବର ଆମମାନଙ୍କର କାନରେ ପଡୁଥିଲା । ଯଦିଓ ଏହାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ବୁଝିବାର ବୟସ ସେତେବେଳେ ବି ଆମର ହୋଇନଥିଲା । ଆହୁରି ପରେ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଷଷ୍ଠ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରଥିଲୁ ଖବର କାଗଜ ପଢିବା ପାଇଁ ଅଡେଇ ମାଲଲ ରାସ୍ତା ଚାଲି ଚାଲି ଯାଉଥିଲୁ । ଚାନରେ ସେତେବେଳେ ମାଓ-ସେ-ତୁ-ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବିପ୍ଳବୀ ବାହିନୀ କେତେବୃତ୍ତ ଆଗେଇଛି ଏ ଖବର ଜାଣିବା ପାଇଁ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଆମକୁ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି । ସେହି ସୁଯୋଗ ତୁମମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ତୁମମାନଙ୍କର ସମୟ ଅନେକ ବଦଳି ଯାଇଛି । ସେତେବେଳେ ଚିଢି ଆସି ନଥିଲା । ଫଳରେ ଚିଢିର ଉତ୍ପାତ ଆମ ଜୀବନରେ ନଥିଲା । ଆମର ଯେତେବେଳେ ବୟସ କମ୍ ଥିଲା, ସେତେବେଳେ ଶରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବହି ପଢିବା ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଆମେ ଲୁଚେଇ ଲୁଚେଇ ଶରତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବହି ପଢୁଥିଲୁ, ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ବହି ପଢୁଥିଲୁ । ଏଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଆକର୍ଷିତ କରୁଥିଲା । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସପ୍ତମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର ସେତେବେଳେ ଗର୍ଜାଙ୍କର ‘ମା’ ଉପନ୍ୟାସ ପଢିଛି । ସବୁ କଥା ବୁଝୁଥିଲି କି ? କିନ୍ତୁ ତାହାର ଏକ ଆକର୍ଷଣ ଥିଲା । ମୁଁ ସେଥିପାଇଁ ତୁମମାନଙ୍କୁ କହୁଛି, ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କର ଜୀବନୀ ପଢିବ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ, ଖୁବ୍ ଉପକାର କରିବ । ଏମାନଙ୍କର କଥା, ଏମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମର କାହାଣୀ ବଡ଼ ହେବାର ସ୍ୱପ୍ନକୁ ଜଗାଇ ଦିଏ । ଆଉ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ଫକୀରମୋହନ, ପ୍ରେମଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର ବହିଗୁଡ଼ିକୁ ଖୁବ୍ ଭଲଭାବରେ ପଢିବ । ଏମାନଙ୍କର କାହାଣୀଗୁଡ଼ିକରୁ ଶିକ୍ଷାନେବ । କମ୍ପେଡ଼ ନାହାର ମୁଖାର୍ଜୀ ଲେଖୁଛନ୍ତି, କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷ ପିଲାବେଳେ ଶରତ ସାହିତ୍ୟ ପଢିଥିଲେ । ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚରିତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆଙ୍କିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଗୁଣାବଳୀ କିଭଳି ଆୟତ୍ତ କରାଯାଇପାରେ ସେଥିପାଇଁ ସେ ଚେଷ୍ଟା

କରିଥିଲେ । ସେ ବଡ଼ମଣିଷ, ବଡ଼ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ଜୀବନୀ ମଧ୍ୟ ପଢ଼ିଥିଲେ । ଏହିସବୁ ମଧ୍ୟଦେଇ ଆମେ କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କୁ ପାଇଛୁ । ଏଗୁଡ଼ିକ ତୁମେମାନେ ପଢ଼ିବ - ଏହା ହେଲା ଗୋଟିଏ ଦିଗ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିଗ ହେଉଛି ତୁମମାନଙ୍କର ସମ ବୟସ୍କ ଯେଉଁମାନେ ଓ ତୁମମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଯେଉଁମାନେ ସାନ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲପାଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ । ପରୋପକାର ବୃତ୍ତି ଦରକାର । ମୋ ପାଖରେ କିଛି ଟଙ୍କା ପଇସା ଅଛି, ଟଙ୍କା କେହି ଦେଇଛନ୍ତି । ଏଥିରେ ଭଲ ଜାମା ପ୍ୟାଣ୍ଟ କିଣିପାରେ ଅନ୍ୟ କିଛି କରିପାରେ, ପୁଣି ସାହିର ଜଣେ ଗରିବ ପିଲାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରେ । ଗରିବ ବନ୍ଧୁଟିକୁ କିଛି ବହି କିଣିଦେଲି, ପରୀକ୍ଷା ଫିସ୍ ଦେଲି । ମୋର ହୁଏତ ପାଞ୍ଚଟା ସାର୍ଟ ପ୍ୟାଣ୍ଟ, ଶାଢ଼ୀ ବା ପୋଷାକ ଅଛି । ଆଉ କାହାର ହୁଏତ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପ୍ୟାଣ୍ଟ ଅଛି, ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଛିଣ୍ଡି ଯାଇଛି । ଆହୁରି ବି ବେଶୀ ଦାମୀ ପୋଷାକ କିଣିବି ନା ଯାହାର କେବଳ ଗୋଟିଏ ଅଛି ତାକୁ ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦେବି ? ଦେବାକୁ ଚାହୁଁ ନାହିଁ ଏହାମୋର ଲୋଭ, ମୋର ସ୍ୱାର୍ଥପରତା, ଆହୁରି ବେଶୀ ପାଇବାକୁ ଚାହୁଁଛି । ଆଉ ଯେତେବେଳେ ଦେବାକୁ ଚାହୁଁଛି ତାର ଅର୍ଥ ଲୋଭକୁ ଦମନ କରୁଛି, ସ୍ୱାର୍ଥପରତାକୁ ଦମନ କରୁଛି । ଏହି ଦୁଇଟା ମଧ୍ୟରେ କେଉଁଟା କରିବି ? ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ହିଁ ମୁଁ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେଉଛି । ଏହିଭଳି ଛୋଟ ଛୋଟ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟଦେଇ ହୃଦୟ ବଡ଼ ହୁଏ । ଅର୍ଥାତ୍ ନ୍ୟାୟର କାର୍ଯ୍ୟ, ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ, ଲୋକଙ୍କର ଉପକାର କରିବା, ନିଜେ କଷ୍ଟ ପାଇ ଅନ୍ୟକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ବଡ଼ ହେବାପାଇଁ ଏଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଦରକାର । ମୋର ମାଆ ବାପା ବା ମୋ ଘରର ଆଉ କେହି ମୋତେ ଭଲପାଇ ଏଭଳି କିଛି କରିଛନ୍ତି ଯାହା ମୁଁ ମନେକରେ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କର ଶିକ୍ଷାନୁଯାୟୀ କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କର ଶିକ୍ଷାନୁଯାୟୀ ଠିକ୍ ହୋଇନାହିଁ; ମୋର ମାଆ ମୋ ପାଇଁ ଅନେକ କିଛି କରିଛନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ମୋର ମଉସା ପୁଅ ଭାଇଭଉଣୀ, କକାଙ୍କ ପୁଅ ଭାଇଭଉଣୀ ବା ମୋର ସମବୟସ୍କ କୌଣସି ପଡ଼ୋଶୀ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି କରୁନାହାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ଘରେ ରହୁଛୁ କିନ୍ତୁ ସେହି ଘରର କୌଣସି ଗରିବ ଆତ୍ମୀୟଙ୍କୁ ମାଆ ଦେଖୁନାହାନ୍ତି, ତାଙ୍କ କଥା ଭାବୁନାହାନ୍ତି, ଖାଲି ମୋତେ ହିଁ ଦେଖୁଛନ୍ତି, ମୁଁ ବୁଝିଛି ମୋ ମାଆଙ୍କର ଏହି କାମଟି ଭଲ ନୁହେଁ । ଯଦିଓ ମାଆ ମୋତେ ଭଲ ପାଇ ହିଁ ଏହା କରୁଛନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ତା’ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିପାରେନା ଓ ମୋତେ ଏହା ଭଲ ଲାଗେନା । ମୁଁ ତାହା ମାଆଙ୍କୁ ଜଣାଏ । ଏହି ଯେ କହିପାରିବା, ପ୍ରତିବାଦ କରିପାରିବା ଏହା ଦରକାର । ମୁଁ ନିଶ୍ଚୟ ମାଆଙ୍କ ପାଖରେ ବକ୍ସିତା ଦେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିବି ନାହିଁ, ବୁଝେଇ ମାଆଙ୍କୁ କହିବି, ମାଆ ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ, ତୁମେ ଠିକ୍ କରୁନାହିଁ । ମୋ ପାଇଁ କରୁଛ ବୋଲି ମୁଁ ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ମାନିନେବି ! ମୋତେ ଭଲ ପାଇ କରୁଛ ବୋଲି ମାଆଙ୍କର ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଭଲ ହୋଇଯାଏନା, ମାଆଙ୍କୁ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜଣାଇ ସେକଥା ଭଲକରି ବୁଝେଇ କହିବାକୁ ହେବ । କାରଣ ଏହା ମାନିବା ମଣିଷକୁ ବଡ଼ ହେବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରେନାହିଁ । ଏହିଭଳି ଭାବେ ଅତି ନିଜର ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟର ପ୍ରଶ୍ନରେ ଲଢ଼େଇ

କରିପାରିବା ଯେ କେତେବଡ଼ ପାରିବା, ବଡ଼ହେଲେ ତାର ତାପୂର୍ଣ୍ୟ ବୁଝିବ । ଅନେକ ଯୁକ୍ତି ଦେଇ ବୁଝି ବି ଶେଷପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇ ମାନି ନିଅନ୍ତି । ତୁମେ ଯେଉଁମାନେ ସ୍କୁଲରେ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ପଢ଼ୁଛ ବା କଲେଜ ଯାଉଛ ସେମାନଙ୍କ ଉଦ୍ୟୋଗରେ ଫୁଁ କୋଟିଂ କ୍ଲ୍ୟୁସ କରିବା, ସାହିର ଗରିବ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ବହିପତ୍ର ଦେଇ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ଉଚିତ୍ । କାହାରି ଚିକିତ୍ସା ହେଉନାହିଁ, ଟଙ୍କା ପଇସା ସଂଗ୍ରହକରି ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ଔଷଧପତ୍ର କିଣିଦେବା- ଏସବୁ କାମ କଲେ ନିଜର ମନଟା ବି ଖୁବ୍ ବଡ଼ହୁଏ, ଭଲ ହୁଏ, ଭଲ କାମରେ ଏକ ଆନନ୍ଦ ଥାଏ । ଭଲ କାମ କରୁ କରୁ ଭଲ କରିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଥାଏ, ଚରିତ୍ର ବି ବିକଶିତ ହୋଇଥାଏ । ଆଉ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଖରାପ, ଅନୁଚିତ, ଆପାତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବା ଲୋଭନୀୟ, ସେଗୁଡ଼ିକଠାରୁ ନିଜକୁ ସଂଯତ ରଖିବାକୁ ହୁଏ । ବିବେକର ଶାସନରେ ପ୍ରବୃତ୍ତିକୁ ଦମନ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଫଳରେ ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଲେ ବି ସେଗୁଡ଼ିକରୁ ଦୃଷ୍ଟି ଏତେଇ ନେଇଯିବା, ନିଜକୁ ଦୁରେଇ ରଖିବା ଦରକାର । ନିଜ ଭିତରେ ଏହି ଲତେଇଟି କରିବା ଦରକାର । ବଡ଼ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଭଲ ହେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଅବିରାମ ନିଜକୁ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ ।

ବଡ଼ମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ କରିବୁ କାହିଁକି ? ଏଥିପାଇଁ ସମ୍ମାନ କରିବୁ ଯେ, ଯେଉଁମାନେ ଆମଠାରୁ ବୟସରେ ବଡ଼ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ହିଁ ଆମ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ଏହି ପୃଥିବୀରେ ସମାଜରେ ଆମ ଅପେକ୍ଷା ଖୁବ୍ ବେଶୀ କାମ ଆମ ପାଇଁ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ବେଶୀ କାମ କରିଛନ୍ତି, ବେଶୀ ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କରିଛନ୍ତି, ବେଶୀ ଶିଖୁଛନ୍ତି ବୋଲି ମୁଁ ସାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଶିଖୁଛି, ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ଜାଣୁଛି । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୃତଜ୍ଞତା । ସେଥିପାଇଁ ହିଁ ମୋର ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ । ଏହା ନିଛକ ଲୋକଦେଖାଣିଆ ନୁହେଁ । ପୁଣି ଧର ଯାହା ମୋର ମାଆ ମୋତେ କହିଲେ ବା ଦେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ମୋର ଭଲ ପାଇଁ ହିଁ କହିଲେ, ଅନ୍ତତଃ ମାଆ ତାହା ମନେ କରିଛନ୍ତି କିନ୍ତୁ ମୋର କକା ପୁଅ, ବଡ଼ବାପା ପୁଅ ଭାଇଭଉଣୀମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତକରି ଦେବାକୁ ଚାହିଁଲେ ତାହା କ’ଣ ମୁଁ ମାନିବି ? ନା, ମାନିବି ନାହିଁ । ବଡ଼ମାନଙ୍କର ଯେଉଁଠା ଭୁଲ ତାକୁ ବର୍ଜନ କରିବି, ଯେଉଁଠା ଠିକ୍ ତାକୁ ଶିଖିବି । ପୁଣି ବଡ଼ମାନେ ଭୁଲ କହିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦେଇ କହିବି, ଆଖିର ଲୁହରେ ମୋର ମାଆ ବାପାଙ୍କୁ ବୁଝାଇବି ଏଇଟା ଠିକ୍ ହେଉନାହିଁ । ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦ୍ଵିଧା ଆସେ, ଭୟ ଆସେ । ବାପାମାଆ କଷ୍ଟ ପାଇବେ, ହୁଏତ ରାଗିବେ । ମାତ୍ର ଏ ଭୟକୁ ଜୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ଏକ ସଂଗ୍ରାମ । ଯେମିତି ସୁଭାଷ ବୋଷ ବାପା ମାଆଙ୍କୁ କନ୍ଦାଳଛନ୍ତି, ବହୁ ବଡ଼ ମଣିଷ ହିଁ କନ୍ଦାଳଛନ୍ତି । ସତ୍ୟ, ଆଦର୍ଶ, ନ୍ୟାୟନୀତି, ବାପା ମାଆଙ୍କ ଠାରୁ ବି ବଡ଼ । ବଡ଼ ହେବା ପାଇଁ ଏହିଭଳି ଭାବେ ସଂଗ୍ରାମ କରି ବଡ଼ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଭୁଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ଅଲଗା, ଭୁଲ ଏବଂ ଅନ୍ୟାୟ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି । ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ନ ବୁଝି ଗୋଟିଏ କାମ କରିଛି ଯେଉଁ କାମରେ କିଛି ଭୁଲ ହୋଇଛି, କିଛି କ୍ଷତିହୋଇଛି, ଏହା

ଭୁଲ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ହେଉଛି, ମୁଁ ଜାଣିଥିଲି ଏହା ଠିକ୍ ନୁହେଁ, କରିବାକୁ ଚାହୁଁନାହିଁ, ଅନୁଚିତ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ଭାବିଛି- କିନ୍ତୁ ଲୋଭ ଓ ଦୁର୍ବଳତା ମୋତେ ଚାଣି ନେଇଗଲା । ମୁଁ ତାହା କରିପକାଇଲି । ଏହା ଅନୁଚିତ କାମ କଲି, ଅନ୍ୟାୟ କଲି । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାୟ ପାଇଁ ମୋର ବିବେକର ଦଂଶନ ଅଛି । କରିବି ନାହିଁ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲି । ଭାବିଥିଲି କରିବି ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଦୁର୍ବଳତା, ଲୋଭ ମୋତେ ଠେଲି ନେଇଗଲା । ନିଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । କରିବା ପରେ ମୋ ମନରେ ଖୁବ୍ କଷ୍ଟ ହୋଇଛି । ଏହା ଅନ୍ୟାୟ କିନ୍ତୁ ଏହା ଲଘୁ ଅନ୍ୟାୟ । ଗୁରୁତର ଅନ୍ୟାୟ ହେଉଛି, ମୁଁ ଏହା କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ, ଅନ୍ୟାୟ ଜାଣି ମଧ୍ୟ କରିଛି, କିନ୍ତୁ ଏଥିପାଇଁ ମୋର କୌଣସି ଅନୁଶୋଚନା ନାହିଁ, ବିବେକର ଦଂଶନ ନାହିଁ ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବି ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ଏହି ଅନ୍ୟାୟ ମୁଁ ପୁଣି କରିବି । ଯେହେତୁ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ମୋର ବିବେକକୁ ମୁଁ ମାରି ଦେଇଛି, ଗୁରୁତର ଅନ୍ୟାୟ ହେଲା - ତାହା ମିଛ କଥା କହି ମୁଁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛି । ସବୁ ଜାଣି ବୁଝି ଅନ୍ୟ ମୁଣ୍ଡରେ ଦୋଷ ଲଦିଦେଇ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚାଉଛି । ଏହା ମଣିଷକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦିଏ । ସବୁ ସମୟରେ ତୁମେମାନେ ନିଜକୁ ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ରଖିବ । ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେଲେ ଅନେକ ଲୋଭ, ଲାଳସା, ଅନେକ ଦୁର୍ବଳତା ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ିବାକୁ ହୁଏ, ସଂଗ୍ରାମ କରିବାକୁ ହୁଏ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ କହେ, ସତ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିବ ତାର ଅର୍ଥ ଏକ ଆଦର୍ଶ ପଥରେ ଚାଲିବା, ଏକ ନ୍ୟାୟ ପଥରେ ଚାଲିବା । ବିବେକାନନ୍ଦ କହିଛନ୍ତି ସତ୍ୟପାଇଁ ଆମେ ସବୁକିଛି ଛାଡ଼ିଦେଇପାରୁ । ମାତ୍ର କୌଣସି କିଛି ପାଇଁ ସତ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ିଦେଇ ପାରୁନା । ମାନବ ଜାତିର କଲ୍ୟାଣରେ ଯେଉଁ ଯୁଗରେ ଯେତେବେଳେ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶ ଆସିଛି ସେହି ଯୁଗରେ ତାହା ହିଁ ସତ୍ୟ । ଏହା କମ୍ବୋଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କର ଶିକ୍ଷା । ଯିଏ ସତ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିବାକୁ ଚାହେଁ, ଜୀବନକୁ ସତ୍ୟ ଭିତ୍ତିକ କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ସେ ସବୁ ସମୟରେ ଖୋଜିବ, ଜାଣିବ, କେଉଁଟା ସତ୍ୟ ତାହା ବୁଝି ଚାଲିବ । ଯେଉଁମାନେ ନେତୃତ୍ତ୍ୱନାୟ, ଅଭିଭାବକ ତୁଲ୍ୟ କମସୋମଲ ନେତୃତ୍ୱରେ ଯେଉଁମାନେ ରହିବେ, ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ମନ ଖୋଲି ସବୁକଥା ରଖିବାକୁ ହେବ । କୌଣସି କଥା ଗୋପନ ରଖିବ ନାହିଁ । ଗୋପନାୟତା ଦ୍ୱାରା କେହି ବଡ଼ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । କିଛି କହିବି ଆଉ କିଛି କହିବି ନାହିଁ ଏହା କରିବ ନାହିଁ । ଭୁଲ କରିପାର, ମାରାତ୍ମକ ଭୁଲ ବି କରିପାର ଏପରିକି ଜନ୍ମନ୍ୟ ଅପରାଧ ବି କରିପାର, କିନ୍ତୁ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ ଗଡ଼ ତାହା ସ୍ୱୀକାର କରିବ, ଏଭଳି ମଣିଷ ବି ବଦଳି ଯାଆନ୍ତି । ପୁରାଣରେ ଦସ୍ୟୁ ରତ୍ନାକର ତ ବାଲ୍ମିକୀ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ବାସ୍ତବରେ ବି ଘଟେ । ମୁଁ ଯଦି ଏଇ ଅପରାଧରୁ ମୁକ୍ତ ହେବା ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ର ଖୋଜିପାଏ ଏବଂ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟାକରେ, ତାହେଲେ ମୁଁ ପାରିବି । ଏହା ମନେ ରଖିବ । ଅନେକ ସମୟରେ ଦେଖିବ ଯେ, କେହି ଅନ୍ୟାୟ କରି ବଡ଼ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସିଛି, କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି କହୁଛି । ଏହି ଯେ ସେ କହି ପାରୁଛି ଏହା ହିଁ ତାର ଗୁଣ । ଫଳରେ ନେତା କେବେ ବି ତାକୁ ଡିରସ୍କାର କରି, ଭର୍ତ୍ସନା କରି ପାରିବେନାହିଁ । ସତରେ ସେ ଅପରାଧ କରିଛି ଅଥଚ

ନେତାମାନେ ତାକୁ ଆଉ ଗାଳି ଦେଉନାହାନ୍ତି । କାରଣ ନେତାମାନେ ଜାଣନ୍ତି ଭୁଲ ଯେ କରିଛି ସେ ଅନୁତପ୍ତ, କ୍ଷତବିକ୍ଷତ, ଏଥିରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାକୁ ଚାହେଁ ବୋଲି ତିରସ୍କୃତ ହେବି ଜାଣି ମଧ୍ୟ ନେତୃତ୍ୱ ନିକଟରେ କହିଛି । ଏହି ଯେ କହି ପାରିବାର କ୍ଷମତା ଏହା ତାର ଗୁଣ । ଯେତେବେଳେ କେହି କୌଣସି ବିଷୟ ଆତ୍ମୁଆଳରେ କରିବାକୁ ଚାହେଁ, ଗୋପନରେ କରିବାକୁ ଚାହେଁ ସେତେବେଳେ ସେ ନିଜର କ୍ଷତି କରେ । ତା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟର ଶକ୍ତି ଅଛି, କ୍ଷତିକାରକ ଶକ୍ତି ଅଛି ଗୋପନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ସେ ସେହି ଅପଶକ୍ତିକୁ ବଞ୍ଚେଇ ରଖେ । ତା ଭିତରର ସେହି ଶକ୍ତି ବାରମ୍ବାର ତାକୁ ଅନ୍ୟାୟ ଦିଗରେ ନେଇଯିବ, ସେହି ଶକ୍ତି ବଢି ଚାଲିବ, ଦିନେ ଅନେକ ବଡ଼ କ୍ଷତି କରିଦେବ, ଛୋଟ ଛୋଟ ଉଚ୍ଚ ପୋକ ଯେମିତି ଚିକି ଚିକି କରି ସବୁକିଛି ଖାଇଦିଏ ତାପରେ ବିରାଟ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସ୍ତମ୍ଭ ଖସି ପଡେ । ଫଳରେ ମୁଁ କହୁଛି ନେତାମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନିଅ । ଶରୀରରେ ଘାଆ ହୋଇ ଧଳା ପୋଷାକ, ଧୋବଧୋବଳିଆ ପୋଷାକ ଦେଇ ଦେହକୁ ଢାଳି ପକାଇଲେ କ'ଣ ଘାଆକୁ ଲୁଚାଇ ହେବ ? ମୋର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଚରିତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଘାଆ ହୋଇଛି । ପୋକ ହୋଇଯାଇଛି । ବଞ୍ଚିବାକୁ ଚାହେଁ । ବଞ୍ଚିବାକୁ ହେଲେ ମୋତେ ଚିକିତ୍ସା କରିବାକୁ ହେବ । ନେତାମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଚିକିତ୍ସକ । ନେତାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଉପଯୁକ୍ତ ନେତା ହେବାକୁ ପଡିବ, ଉପଯୁକ୍ତ ତାଙ୍କର ହେବାକୁ ପଡିବ । କେହି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛି ନେତାକୁ ଜାବୁଡି ଧରି କହୁଛି ମୁଁ ଏହି କାମ କରିଛି ! ଯଥାର୍ଥ ନେତାଭଳି ନେତା ହେଲେ ତାକୁ ବୁକୁରେ ଭିଡିଧରି ତା ଦେହର ସମସ୍ତ ପଙ୍କମାଟିକୁ ଧୋଇଦେବ ତାକୁ ବଡ଼ କରିବ । କମ୍‌ସୋମଲ ଯେଉଁମାନେ ଦେଖିବେ ସେମାନଙ୍କର ଏହିଗୁଣ ଥିବା ଦରକାର । ଏହି ଗୁଣ ସେମାନେ ଅର୍ଜନ କରିବା ଦରକାର । ଇଏ ଖୁର୍ ବାଜେ, ଇଏ ଖରାପ, ସେ ଏରକମର କରିଛି, ସେରକମ କରିଛି ଏସବୁ କହିବା ଚଳିବ ନାହିଁ । ଖରାପ ହୋଇ କେହି ଜନ୍ମ ହୁଏନାହିଁ । ପରିବେଶରୁ ମାଟି କାଦୁଅ ଆସେ, ପୋକମାଛି ଆସେ । ରାମକୃଷ୍ଣ ପରମହଂସ କହିଛନ୍ତି ପାପକୁ ଘୃଣାକର, ପାପୀକୁ ନୁହେଁ । ମାଓ-ସେ-ତୁଁ କହିଛନ୍ତି, ରୋଗକୁ ଦୂର କର ରୋଗୀକୁ ବଞ୍ଚାଅ । ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି, ସେ ହେଉଛନ୍ତି ନେତା ଯିଏ ମନେ କରିବେ ସବୁ କର୍ମୀଙ୍କର ଦୋଷତୁଟିର ଦାୟିତ୍ୱ ମୋର । ତେବେ କର୍ମୀକୁ ତୁଟିମୁକ୍ତ କରିପାରିବେ । କେତେବେଳେ କୋଳରେ ବସାଇ ଆଦର କରି ବୁଝାଇବାକୁ ହୁଏ, କେତେବେଳେ ପୁଣି କଠୋର ଶାସନକରି ବୁଝାଇବାକୁ ହୁଏ । ଅଲଗା ଅଲଗା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଲଗା ଅଲଗା ଭାବେ କରିବାକୁ ହୁଏ । ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରଭଳି କୌଣସି ଧରାବନ୍ଧା ନିୟମ ନାହିଁ । ନେତାମାନଙ୍କ ଏଥିପାଇଁ ବ୍ୟାପକ ଜ୍ଞାନ, ଅଭିଜ୍ଞତା, ଦକ୍ଷତା, ଦରଦୀ ମନ, ସହିଷ୍ଣୁତା, ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଦରକାର । ମୋର ସନ୍ତାନକୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପିଟେ, ଶାସନ କରେ - ତାହା କରେ ତାକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ । ସେ ହିଁ ପିଟିପାରନ୍ତି ଯେଉଁ ବାପା ମାଆ ପିଟିବା ପରେ କୋଳରେ ବସେଇ ଆଦର କରିପାରନ୍ତି । ମାଆ ଯେତେବେଳେ କୁହେ ତାକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେବି ନାହିଁ - ସେଇଟା ତାର ଶାସନ । ଖାଇବାକୁ ନଦେଇ ମାଆ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଖାଏନା । ଯେଉଁ ମାଆ ପିଲାକୁ

ଖାଇବାକୁ ନଦେଇ ସିନେମା ଦେଖିବାକୁ ଚାଲିଯାଏ ସେ କି ମାଆ ? ଶାସନ କରିବାକୁ ଅଧିକାର ତାହାର ହିଁ ଅଛି ଯେ ଭଲ ପାଇପାରେ । ଭଲ ପାଇବାର ଆଉ ଏକ ରୂପ କଠୋର ଶାସନ । ପୁଣି ଯେଉଁଠି ଆଦର କରି ବୁଝାଇବା ଦରକାର ସେହି ଭାବରେ ହିଁ ବୁଝାଇବେ । ଏହି ଗୁଣାବଳୀ ଅର୍ଜନ କରିବା ଦରକାର । ନେତାମାନେ ପୁଣି ଏହି ବିଷୟଗୁଡ଼ିକ ବୁଝିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ଉତ୍ସୁକତା ନେତାମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେବେ । ନେତାମାନଙ୍କ ପାଖରେ, ବଡ଼ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଯେମିତି ସବୁବେଳେ ସତ କଥା କହିବେ, ସେମିତି ସବୁ ଯାଗାରେ ସବୁକଥା କହିବେ ନାହିଁ । ଏହା ମଧ୍ୟ ମନେ ରଖିବେ । ଧର ଯେମିତି ରାଷ୍ଟ୍ର କତରେ ଏକ ଦୁର୍ଦ୍ଦିଗଣା ହୋଇଗଲା, ଦୁଇଟି ଶିଶୁ ମରିଗଲେ । ବାପା ମାଆ ମରି ନାହାନ୍ତି ଗୁରୁତର ଆହତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଖାନାରେ ଅଛନ୍ତି । ବାପା ମାଆ ତୁମକୁ ପଚାରିବେ ଛୁଆ ଦୁଇଟି ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ତ ? ତୁମେ ଜାଣ ଛୁଆ ଦୁଇଟି ମରି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେତେବେଳେ କ’ଣ କହିବ ମରି ଯାଇଛନ୍ତି ? କହିବ ନାଁ ବଞ୍ଚିଛନ୍ତି ! ଆପାତଃଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ମିଥ୍ୟା, ତା’ହେଲେ ମିଥ୍ୟା କାହିଁକି କହିଲ ? ବଡ଼ ସତ୍ୟ ପାଇଁ ମହତ୍ କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ, ଯଦି ଆହତ ବାପା ମାଆଙ୍କୁ କୁହ ସେମାନଙ୍କର ସନ୍ତାନ ମରିଯାଇଛନ୍ତି, ସେହି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ସେମାନେ ଶୋକରେ ମରିଯିବେ । ବଞ୍ଚିଯିବା ପରେ ସେମାନେ ନିଜେ ହିଁ ସବୁ ଜାଣିପାରିବେ । ଖୁଦାରାମଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିବାପରେ ତାଙ୍କୁ ପୋଲିସ ଜେରା କରିଥିଲା, ତୁମ ସହିତ କିଏ କିଏ ଥିଲେ କହ । ଖୁଦାରାମ ଯାହା ଜାଣିଥିଲେ ତାହା କହିଥିଲେ କି ? କହି ନଥିଲେ, କହିଥିଲେ ଆଉ କେହି ନଥିଲେ । ତାହେଲେ କେଉଁଠି ଆମେ ସତ୍ୟ ଗୋପନ କରୁ ? ଶତ୍ରୁ ପାଖରେ ଗୋପନ କରୁ ପୁଣି ପ୍ରୟୋଜନରେ ମିଥ୍ୟା କଥାକହୁ । ଆପାତଃ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ମିଥ୍ୟା । କିନ୍ତୁ ଏହା ହିଁ ସତ୍ୟ । ଏହା ହିଁ ହେଉଛି କଲ୍ୟାଣ ପାଇଁ ସତ୍ୟ ।

ମନେ ରଖିବେ, ଆତ୍ମସ୍ମରତା, ଅହଂକାର ହାମବତାଭାବ ମଣିଷର ବଡ଼ ହେବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିରାଟ ବାଧା । ଅହଂକାର କ୍ଷତି କରେ କାହିଁକି ? ଅହଂକାରୀର ସବୁବେଳେ ସବ୍ ଜାନ୍ତା ଭାବ ଥାଏ । ଅହଂକାରୀ ମନ ଭାବେ ମୋର ଆଉ କାହାଠାରୁ କିଛି ଜାଣିବାର ନାହିଁ, ଶିଖିବାର ନାହିଁ, ମୁଁ ସବୁ ଜାଣେ ସବୁ ବୁଝେ । ବଡ଼ ଲୋକମାନେ ସମସ୍ତେ କହିଛନ୍ତି, ଆମେମାନେ ଯଦି କେଉଁଠି କେତେବେଳେ ମନେକରୁ, ଆମେ ସବୁଜାଣୁ ତାହେଲେ ଆମର ଅଗ୍ରଗତି ସେଇଠି ଶେଷ । କାରଣ ଜାଣିବାର କୌଣସି ଶେଷ ନାହିଁ । ଆମେ ମନେକରୁ ଅନେକ ଜାଣୁ । ଦେଖାଗଲା ମୋର ଜାଣିବାଟା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଅତ୍ୟନ୍ତ କମ୍ ଜାଣେ କିନ୍ତୁ ମନେକରେ ବହୁତ ଜାଣେ, ସେତେବେଳେ ଅଳ୍ପ ବିଦ୍ୟା ଭୟଙ୍କରା ହୋଇଯାଏ । ଅଳ୍ପ ବିଦ୍ୟା ଭୟଙ୍କରା କଥାଟା ତ ଏଇଥିପାଇଁ ଆସିଛି । ଯଥାର୍ଥ ବିଦ୍ୟାର ଅଧିକାରୀ, ଅନେକ ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ, କେବେବି ଭୟଙ୍କରା ହୁଏ ନାହିଁ । କଥାରେ ଅଛି ଫମ୍ପା ମାଠିଆର ଶବ୍ଦ ବେଶୀ, ଭରା କଳସାରେ ସେଭଳି ଶବ୍ଦ ହୁଏନା । ଅର୍ଥାତ୍ ଅନେକ ଜାଣିବାର ଅହଂକାର ସେଥିରେ ନଥାଏ । ଯଦି ମୁଁ ବୁଝେ ମୁଁ କମ୍ ଜାଣିଛି ଅଥଚ ଜାଣିବାର ଶେଷ ନାହିଁ, ତାହେଲେ ଜାଣିବାର ଆଗ୍ରହ ବଢ଼ିଥାଏ । ଅନ୍ୟ ପାଖରୁ ମୋତେ ଜାଣିବାକୁ

ହେବ, ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ମୋତେ ଜାଣିବାକୁ ହେବ, ଏଥିରେ ଜ୍ଞାନ ପିପାସା ବଢ଼ିଥାଏ । ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନରୁ ଆସେ ବିନୟ । ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନୀ ଲୋକ ସବୁଠାରୁ ବିନୟୀ । ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ ମଣିଷ ସବୁଠାରୁ ବେଶୀ ବିନୟୀ । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ହିଁ ଆତ୍ମମର୍ଯ୍ୟାଦାର ଅଧିକାରୀ କିନ୍ତୁ ଅହଂକାରୀ ନୁହନ୍ତି । ଆତ୍ମସ୍ୱତନ୍ତ୍ରତା, ଅହଂକାର, ନିଜର ବଡ଼ିମା ଦେଖାଇବାକୁ ସେମାନେ ଘୃଣା କରନ୍ତି । ମହାନ ଲେନିନ୍ କହିଛନ୍ତି, “ତୁମେ ଯଦି ମନେକର ତୁମେ ବହୁତ ଜାଣିଛ ତୁମର ଆଉ ବିଶେଷ ଜାଣିବାର ଦରକାର ନାହିଁ, ତେବେ ତୁମେ ଆଉ ଯାହା ହୁଅ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ।” କେତେବେଳେ ଭାବିବ ନାହିଁ ଯେ ମୁଁ ତାଠାରୁ ବେଶୀ ଜାଣେ । ଏହି ତୁଳନା କରିବାଟା ହିଁ କ୍ଷତିକାରକ । ଏହି ପ୍ରତିଯୋଗିତାଟା ହିଁ କ୍ଷତିକାରକ । ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହେବ ଭଲ ଏବଂ ଆହୁରି ଭଲ ମଧ୍ୟରେ । ମୁଁ ଯାହା ଜାଣେ, ଯେତିକି ଜାଣେ ତାହା ଯଦି ସଠିକ୍ ଜାଣିବା ହୁଏ ତେବେ ତ ଭଲ । ମୁଁ ଯାହା ଜାଣିଛି, ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ତାହା ଜଣାଇବି । ଏହାଠାରୁ ଆହୁରି ବେଶୀ ଜ୍ଞାନ କ’ଣ, ଏହାଠାରୁ ଉନ୍ନତ ଆଉ କ’ଣ ଅଛି ତାହା ଜାଣିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବି । ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ଯଥାର୍ଥ ପ୍ରତିଯୋଗିତା । ସେ ଜାଣେନା କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଜାଣେ, ତେଣୁ ମୁଁ ଭାରି ଖୁସି କିମ୍ବା ସେ ଜାଣେ ତେଣୁ ତାକୁ ତାଉନ୍ କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଲାଗିପଡ଼ିବାକୁ ହେବ, ବହୁତ ଜାଣିବାକୁ ହେବ - ଏହା କଦର୍ଯ୍ୟ ଚିନ୍ତା । ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେମିତି ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହୁଏ । ସେ ୧୦ ଟଙ୍କା ଲାଭ କଲା ମୋତେ ୨୦ ଟଙ୍କା ଲାଭ କରିବାକୁ ହେବ । ଆଉ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ହେଉଛି ସମସ୍ତେ ଜାଣିବେ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ଜାଣିବି । ମୁଁ ଚାହେଁ ସମସ୍ତେ ବେଶୀକରି ଜାଣନ୍ତୁ, ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବେଶୀକରି ଜାଣିବି । ଯିଏ ଯେତେ ଜାଣୁଛି ମୁଁ ତାଠାରୁ ସେତେ ଶିଖିବି । ଯିଏ କମ୍ ଜାଣେ ପଛରେ ଅଛି ତାକୁ ମୁଁ ଟାଣି ଆଣିବି ମୋର ଜାଣିବା ଦ୍ୱାରା । ଏହାହିଁ ମୋର ଆନନ୍ଦ । ଏହି ମନନେଇ ଚାଲିବା ଉଚିତ୍ । ଇର୍ଷା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତିକାରକ । ଅନ୍ୟକୁ ଛୋଟ କରିବା, ହରେଇ ଦେବାର ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ ମାନସିକତା ଅତ୍ୟନ୍ତ କ୍ଷତି କରିଦିଏ । ପ୍ରତିହିଂସା ଖୁବ୍ କ୍ଷତି କରିଦିଏ । କେହି ତୁମ ସହିତ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର ଯଦି ବି କରେ ପାଲଟା ଆଚରଣ କରିବା ଦ୍ୱାରା ତୁମେ ନିଜକୁ ହିଁ ଛୋଟ କରିବ । ବରଂ ତାକୁ ଭଲ ପାଇ ଖରାପରୁ ମୁକ୍ତକର ।

କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷ କହିଛନ୍ତି, କାହାର ତୁଟି ଖୋଜିବ ନାହିଁ । କହୁଥିଲେ ମୁଁ କାହାର ତୁଟି ଖୋଜୁ ନଥିଲି । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ଏପରିକି ଫୁଟପାଥରେ ଝାଡୁଦେଉଥିବା ଲୋକଙ୍କ ପାଖରୁ ବି ଶିଖୁଛି କିଭଳି ଝାଡୁ ଦିଆଯାଏ, ତା’ଭିତରେ ବି ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା କାମକରେ ଏକ ଦାୟିତ୍ୱବୋଧ, ଏକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟବୋଧ କାମକରେ । ଯେଉଁମାନେ ରୋଷେଇ କରନ୍ତି ସେଠି ମଧ୍ୟ ଏକ ନିୟମ, ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ସେ କହିଛନ୍ତି, ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ଶିଖୁଛି । କହୁଥିଲେ, ଜୀବନ୍ତ ମଣିଷ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଜୀବନ୍ତ ଗୁଣ ଥାଏ । ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ଶିଖିବି ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଗୁଣ ଦେଖ, ତୁଟି ଖୋଜିବ ନାହିଁ । ଆଉ ତୁମେମାନେ ମନେ ରଖିବ ସବୁକିଛି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିବା ଦରକାର । ଶୃଙ୍ଖଳା କାହିଁକି ଦରକାର ? ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଚାଲିଛି । ସର୍ବତ୍ର

ଏକ ନିୟମର ରାଜତ୍ଵ ଚାଲିଛି । ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟ-ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ହେଉଛି, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଚାରିପଟେ ପୃଥିବୀ ଘୁରୁଛି, ଜୁଆର ଭଙ୍ଗା ହେଉଛି, ରତ୍ନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି, ପ୍ରାଣ ଜନ୍ମ ନେଉଛି, ବିକଶିତ ହେଉଛି, ମରି ଯାଉଛି, ସବୁ କିଛି ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ଜଣେ ଚାଷୀ ଚାଷ କରୁଛି, ଲଙ୍ଗଳରେ ମାଟି ଡାକୁଛି, ତାପରେ ମାଟି ଫଟାଉଛି, ଜମିରେ ପାଣି ମଡାଉଛି, ସାର ଦେଉଛି, ମଞ୍ଜି ବୁଣୁଛି, ପୁଣି ଚାରା ଉଠୁଛି, ତାକୁ ରକ୍ଷା କରୁଛି, ତାପରେ ଧାନ ଫଳୁଛି, ତାପରେ ଫସଲ କାଟୁଛି । ଏଇ ଯେ ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ଦେଖୁଛ କୌଣସିଟା ହିଁ ଯେମିତି ସେମିତି କରି ହେଉ ନାହିଁ । ସବୁଥିରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ଆମର ଶୈଶବରୁ କୈଶୋର, ଯୌବନ, ବାର୍ଦ୍ଧକ୍ୟ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଚାଲୁଛି । ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଆଚମ୍ପ, ବିଜ୍ଞାନ କୁହେ ତା'ମଧ୍ୟରେ ବି ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ଆହୁରି ଏକ ଛୋଟ ଇଲେକ୍ଟ୍ରୋନ ମଧ୍ୟରେ ବି ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ସର୍ବତ୍ର ହିଁ ନିୟମର ରାଜତ୍ଵ ଚାଲିଛି । ଯେକୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ହିଁ ଶୃଙ୍ଖଳା ରହିବ, ନିୟମ ରହିବ । ଯେଉଁ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ନିୟମ, ଏକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ ପାଇଁ ଯେଉଁ ନିୟମ ତାହା ରହିବ । ଆମର ମାଆମାନେ ଯେଉଁ ରୋଷେଇ କରନ୍ତି ତାର ମଧ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିୟମ ରହିଛି । ଆମମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାମଧ୍ୟରେ ବି ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ତୁମେ ଯେଉଁ ଅଙ୍କ କଷ୍ଟୁଛ ସେଥିରେ ମଧ୍ୟ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ଦୁନିଆର ସବୁ କିଛି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଥାଏ, ନିୟମ ହିଁ ହେଉଛି ଶୃଙ୍ଖଳା । ଏଥିପାଇଁ ହିଁ ଆମେ ସମସ୍ତେ ଶୃଙ୍ଖଳା ମାନୁ । ଆମ ଶରୀର ମଧ୍ୟ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳାରେ ଚାଲେ । ଆମେ ପ୍ରଶ୍ନାସ ନେଉ, ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡୁ । ଆମେ ଖାଦ୍ୟ ଖାଉ, ପାଣି ପିଇ- ପୁଣି ମଳମୂତ୍ର ତ୍ୟାଗ କରୁ । ସବୁ କିଛି ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ସେମିତି ବିପ୍ଳବୀ ସଂଗଠନରେ ମଧ୍ୟ ଏକ ଶୃଙ୍ଖଳା ଅଛି । ବିପ୍ଳବୀ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଯେଉଁ ନିୟମରେ ଗତି ଉଠିଛି, ଅଭ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି ସେହି ନିୟମରେ ଏବେ ଆଉ ହେବନାହିଁ । ବିପ୍ଳବୀ ସଂଗଠନର ନିୟମକୁ ଜାଣିବାକୁ ହେବ, ଆୟତ୍ତ କରିବାକୁ ହେବ, ପୁରୁଣା ଅଭ୍ୟାସ ବଦଳାଇବାକୁ ହେବ । ଏହିସବୁ ବିଷୟଗୁଡ଼ିକୁ ତୁମମାନଙ୍କୁ ବୁଝିବାକୁ ହେବ ।

ତୁମେମାନେ ତ ଆମର ଭବିଷ୍ୟତ, ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ଭବିଷ୍ୟତ । ତେଣୁ ଭାବୁଛି କିଛି ଜରୁରୀ କଥା କହିଯିବା ଦରକାର । ଯାହାଫଳରେ ତୁମେମାନେ ଅନେକ ଦୂର ଆଗେଇ ପାରିବ, ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅନେକ ବଡ଼ ହୋଇପାରିବ । ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କର ଯେ ଏତେ ବ୍ୟଥା, ଯନ୍ତ୍ରଣା, ଆଖିର ଲୁହ, ତାହା ପୋଛିବା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ଆମମାନଙ୍କର ପିଲାବେଳେ ଖୁଦୀରାମ, ସୁଭାଷଚନ୍ଦ୍ର, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନକରୁଲଙ୍କ ଭଳି ମହାପୁରୁଷମାନେ ଆମକୁ ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵ ଦେଇ ଜଗାଇଥିଲେ । ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ ବିଦ୍ୟାସାଗର, ରବୀନ୍ଦ୍ରନାଥ, ଶରତଚନ୍ଦ୍ର ଓ ବିବେକାନନ୍ଦ, ଦେଶବନ୍ଧୁ, ଗୋପବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ପାଇଛୁ । କିଛି ଦିନ ପରେ ଚଳାପଥରେ ଏ ଯୁଗର ବଡ଼ ମଣିଷ କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କୁ ପାଇଛୁ, ନ ହେଲେ ହୁଏତ ଅନ୍ୟ ପଥରେ ଚାଲିଯାଇ ପାରିଥାନ୍ତୁ । ତାଙ୍କରି ସ୍ନେହଛାୟା ତଳେ ଲାଳିତ ପାଳିତ ହୋଇଛୁ । ଯେମିତି କିଛି ଠିକ୍ କରିଛୁ ପୁଣି ଅନେକ ଭୁଲ ମଧ୍ୟ କରିଛୁ । କମ୍ପେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷାନୁଯାୟୀ ଭୁଲରୁ ମଧ୍ୟ ଶିଖିଛୁ ।

କୈଶୋରରେ, ଯୌବନରେ ଯେଉଁସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଛୁ, ସେହି ସମୟରେ ଠିକ୍ କରିଛୁ ବୋଲି ମନେ ହେଲେ ବି ଆଜି ପରିଣତ ବୟସରେ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଭୁଲଭ୍ରାନ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ପାଉଛୁ, ସେଥିରୁ ବି ଶିଖୁଛୁ ।

ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା ମନେ ରଖିବ । ଥୁମମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ କୈଶୋର, ଯୌବନର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ଯେଉଁଗୁଡ଼ିକ ଆସେ- ନାରୀ ଏବଂ ପୁରୁଷର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ, ଏକ ଚାହିଦା, ଯାହା ସ୍ବାଭାବିକ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ- ତାହା ଆସିଥିଲା । ଯାହାକୁ ଦୈହିକ ଆକର୍ଷଣ ବୋଲି ଆମେ କହୁ, ଏହା ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରାକୃତିକ ନିୟମ । ପଶୁ ଜଗତରେ ମଧ୍ୟ ଅଛି, ମାନବ ସମାଜରେ ବି ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଦୁଇଟା ସମାନ ନୁହେଁ । ଏହାର ବି ସୂଚନା ଅଛି, ପରିଣତି ଅଛି, ଏହା ମଧ୍ୟରେ ବି ସ୍ବାଭାବିକତା ଅଛି, ଅସ୍ବାଭାବିକତା ଅଛି, ଏହା ମଧ୍ୟରେ ବି ସୁନ୍ଦର ଅଛି, ଅସୁନ୍ଦର ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଆମ ସମାଜରେ ଛୋଟ ସମୟରେ ଆମେ ଯେଉଁଭଳିଭାବେ ମଣିଷ ହେଇଛୁ, ସେଠି ପୁରୁଷ ପ୍ରତି ନାରୀର ଆକର୍ଷଣ, ଯାହାକୁ ଆମେ କହୁ ଦୈହିକ ଆକର୍ଷଣ ବା ନରନାରୀର ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଆକର୍ଷଣ- ପୁରୁଣା ସମାଜରୁ ଆମେ ଜାଣିଥିଲୁ ଏହା ଖରାପ ଚିନ୍ତା, କୁଚିନ୍ତା, ଏଟା ପାଖବିକ ବୃତ୍ତି । ଏହାକୁ ନେଇ କଥା କୁହାଯିବ ନାହିଁ, ପ୍ରଶ୍ନ କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ବଡ଼ମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଅନ୍ୟ ସବୁ କହିପାରେ, ଏହି କଥାଟି କହିଲେ ବଡ଼ମାନେ ରାଗି ଯିବେ । ଅଥଚ ପ୍ରଶ୍ନଟି ଆସିବା ସ୍ବାଭାବିକ । ବାରମ୍ବାର ଜାଣିବାର ଚାହିଦା ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ମାତ୍ର ଚାହିଦାର ଉତ୍ତରଟି ଆମ ପାଖକୁ ଆସେ ବିପଥରେ, ଭୁଲ ଭାବରେ । ଖେଳ ପଡ଼ିଆରେ, ସ୍କୁଲରେ, କମନ୍ ରୁମ୍‌ରେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ସହ ଫୁସ୍ ଫାସ୍ କଥାରେ ଗୋପନ ବହି, ଗୋପନ ବହିର ନାନା ଛବି, ସିନେମାର ନାନା କାହାଣୀ, ଏଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟଦେଇ ଆମେ ଏହି ଦୈହିକ ଆକର୍ଷଣ ଯେଉଁଭଳି ବୁଝିବାକୁ ଶିଖୁ ତା'ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ବିଷୟ ଥାଏ, ଯାହା ଅସତ୍ୟ, ଭ୍ରାନ୍ତ, ଅସୁନ୍ଦର, ଅବୈଜ୍ଞାନିକ, କୁସ୍ଥିତ । ଏଥିପାଇଁ ତୁମେମାନେ ଦାୟୀ ନୁହଁ । କାରଣ ଏସବୁନେଇ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ଆମ ସମାଜରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ କୁଶିକ୍ଷା ଆମେ ନେବୁନାହିଁ । ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯଥାର୍ଥ ଶିକ୍ଷା ଦରକାର, ଗାଈତାନ୍ ଦରକାର, ସେ ଶିକ୍ଷା ଯେକେହି ଦେଇପାରେନା । ତେଣୁ ଯେକୌଣସି ଲୋକ ପାଖରେ, ଯା ତା ପାଖରେ ଏହାକୁ ନେଇ ଆଲୋଚନା କରନା । ଏଠି ମୁଁ କହିବି ଏହି ବୟସରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଯେତେବେଳେ ଯା ମଧ୍ୟରେ ବି ଆସୁ- ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଯୌବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୈହିକ ଆକର୍ଷଣ ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ହିଁ ଦଳର ଉପଯୁକ୍ତ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବତନ ନେତୃତ୍ୱ ନିକଟକୁ ନିର୍ଭୟରେ ଯିବ । ସେମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଗାଈତ୍ ଲାଭନ୍ ନେବ । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟାୟ, ପାପ, ଅପରାଧ କିଛି ନାହିଁ । ଆତ୍ମଆଲରେ ରଖିଲେ, ଗୋପନ କରି ରଖିଲେ ବରଂ କ୍ଷତି । ଏହା ତୁମମାନଙ୍କ ପାଖରେ ମୋର ଆଉ ଏକ ଚେତାବନୀ । କମ୍ପେଡ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷାରୁ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝିଛି, ମୋର ଦୀର୍ଘ ଦିନର ଅଭିଜ୍ଞତାରୁ ମୁଁ ଯାହା ବୁଝିଛି, ତାହା ତୁମମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ରଖିଲି । ଏଥିସହିତ ମୁଁ ତୁମମାନଙ୍କୁ କହିବି ଯେ, ଉପଯୁକ୍ତ ସମୟରେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରଶ୍ନର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେବ ।

କୈଶୋରରେ ଯେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ଆସିଯାଇଛି- ବହି ପଢ଼ି ସିନେମା ଦେଖି ବା କୌଣସି ଘଟଣା ଶୁଣି- ଦେଖି, ଯାହା ସବୁ ସମୟରେ ନଶୁଣିଲେ, ନଦେଖିଲେ ଭଲ ଥିଲା କିନ୍ତୁ ଶୁଣି ପକାଇଛି, ଦେଖି ପକାଇଛି- ତାହା ମନରେ ଚାପି ରଖିଲେ ମନକୁ ଅସ୍ଥିର କରେ । ଦେହକୁ ନେଇ ଦୈହିକ ତାତନାକୁ ନେଇ ନରନାରୀର ଆକର୍ଷଣକୁ ନେଇ କିଛି ବାଜେ ଅଭ୍ୟାସ ଆମେ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ପାଖରୁ ଶିଖିଯାଉ, ଗୋପନ କରି ରଖିଥାଉ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଅନେକ କ୍ଷତି କରି ଦେଇଯାଏ, ଅସ୍ଥିର ଅଶାନ୍ତ କରି ପକାଏ । ସମସ୍ୟା ଆସିଲେ, ଦଳର ବଡ଼ମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଜଣାଇବାକୁ ହେବ । ଗୋପନ କରିବ ନାହିଁ । ନୂତନକୁ ଦେଖିବ ବୋଲି, ସବୁକିଛି ଦେଖିବ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଦିମାର ପତା ପାଣିକୁ ତ ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କଦର୍ଯ୍ୟତା କ'ଣ ଅଛି, ତତ୍ତ୍ଵବିନରେ କ'ଣ ଅଛି ଦେଖିବାକୁ ଯିବ ? ଯିବ ନାହିଁ, କାରଣ ତାହା ଅସ୍ଵାସ୍ଥ୍ୟକର । ଫଳରେ କଦର୍ଯ୍ୟ ଆଲୋଚନା କାହିଁକି ଶୁଣିବାକୁ ଯିବ, କଦର୍ଯ୍ୟ ସିନେମା କାହିଁକି ଦେଖିବାକୁ ଯିବ ? ପୁଣି ନରନାରୀଙ୍କର ଏହି ସମ୍ପର୍କକୁ ନେଇ ତ ଶରତଚନ୍ଦ୍ର, ନଜରୁଲ୍, ରବାୟନାଥ ଓ ବଙ୍କିମଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ । ସେସବୁ ବାରମ୍ବାର ତୃପ୍ତି ସହକାରେ ପଢ଼ୁ । ତାର କେତେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ମଧୁର୍ଯ୍ୟ, କେତେ ଯେ ସୁନ୍ଦର ପରିପ୍ରକାଶ । ଆଉ ଏବେକାର ବହୁ କଦର୍ଯ୍ୟ ସାହିତ୍ୟରେ, ସିନେମାରେ, ନାଟକରେ, ଛବିରେ, ଗୀତରେ ନରନାରୀର ସମ୍ପର୍କ ଏଭଳି ନଗ୍ନଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଛି ଯେଉଁଠି ପଶୁ ସହିତ ମଣିଷର କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହୁନାହିଁ । ପଶୁ ଜଗତରେ କ'ଣ ଚିନ୍ତା ଭାବନା, ରୁଚି ସଂସ୍କୃତି, ସ୍ନେହମମତା ଅଛି ? ଆଉ ଏଗୁଡ଼ିକ ତ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ସମ୍ପଦ । ଏସବୁକୁ ନେଇ ହିଁ ତ ମଣିଷ ଜୀବନ ଏତେ ସୁନ୍ଦର, ମଧୁର, ଯଦି ସଠିକଭାବେ ତାହା ବୁଝିହୁଏ ଓ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ଆଉ ଯୌବନର ଏହି ସମ୍ପର୍କ ନେଇ ହିଁ ତ ବଡ଼ମାନଙ୍କର ବିବାହିତ ଜୀବନ । ଅର୍ଥାତ୍ ପରିଣତ ବୟସର ପରିଣତ ପରିଣତି । ତାମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର-ଅସୁନ୍ଦର ଥାଏ । ଆମମାନଙ୍କର ବଡ଼ମାନଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାରି ଦାମ୍ପତ୍ୟ ଜୀବନ ଆନନ୍ଦରେ ସୁନ୍ଦରଭାବେ ସାର୍ଥକ ହୋଇଛି । ପୁଣି କେଉଁଠି ଆସିଛି ଆଖିର ଲୁହଭରା ଜୀବନ, ଅଶାନ୍ତର କଳା ଅନ୍ଧକାର । କାହାର ଝିଅ କ୍ଵାଜିଙ୍କ- ଜୀବନରେ ସୁଖ ଆସି ନାହିଁ । ଝିଅ ଚାଲି ଆସିଛି କାନ୍ଦି କାନ୍ଦି, ବିବାହ ବିଚ୍ଛେଦ ହୋଇଯାଇଛି । ସ୍ଵାମୀ ଥାଏ ହୋଟେଲରେ । ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ତ ଶୁଣିବାକୁ ପାଉ, ଦେଖିବାକୁ ପାଉ । ପୁଣି କାହାର ଜୀବନ ସୁଖର, ଆନନ୍ଦର । ଫଳରେ ନରନାରୀଙ୍କ ଜୀବନ କେଉଁଠି ସୁନ୍ଦର ତ କେଉଁଠି ଅସୁନ୍ଦର, କେଉଁଠି ଆନନ୍ଦର, କେଉଁଠି ଦୁଃଖର । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ବି ନ୍ୟାୟ ଅନ୍ୟାୟ ଅଛି । ଏହା ମଧ୍ୟରେ ବି ବିବେକ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଅଛି । ତାହେଲେ ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଖାଲି ଦେହର ଦାବି ଦେଖିଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ, ତାଠାରୁ ବଡ଼ ଦାବି, ରୁଚି ସମ୍ପତ ମନର ଦାବି । ତାର ଚାହିଦାକୁ ମଧ୍ୟ ପୁରଣ କରିବାକୁ ହେବ । ପୁଣି ମନ ମଧ୍ୟ ଭଦ୍ର, ପରିଚ୍ଛନ୍ନ, ଯଥାର୍ଥ ରୁଚି ସମ୍ପନ୍ନ ହେବା ଦରକାର । କେଉଁ ସମୟରେ ମୁଁ ଜୀବନରେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବି, କେଉଁ ସମୟରେ କରିବି ନାହିଁ, କେଉଁ ସମୟରେ ମୁଁ ଦେହର ଦାବିକୁ ସ୍ଵୀକାର କରିବି, କେଉଁ ସମୟରେ କରିବି ନାହିଁ, ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୋର ସୁଚିନ୍ତିତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଏବଂ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଉପରେ ମୋର ବିବେକର

ନିୟନ୍ତ୍ରଣକୁ ନିର୍ଭର କରି, ଇମ୍ପଲସର ତାତକାଳୀନ ନୁହେଁ । ମୋର ଜ୍ଞାନ, ବୁଦ୍ଧି, ଉନ୍ମତ ରୁଚି, ପରିଣତ ବୟସରେ ମୋର ଜାଗ୍ରତ ବିବେକ ଦ୍ଵାରା ମୋର ଭଲ ଲାଗିବା ଓ ଆକର୍ଷଣକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାରିଲେ ଯାଇ ଯଥାର୍ଥ ମଣିଷଟିକୁ ବୁଝିବା, ବିଚାର କରିବାର କ୍ଷମତା ମୁଁ ଅର୍ଜନ କରେ । ନିଛକ ବାହ୍ୟ ଆକର୍ଷଣର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ଵ ଉଠି ସେହି ବିଚାର କରିବାର ଯେଉଁ ଯୋଗ୍ୟତା, ତା ମୁଁ ଅର୍ଜନ କରିଛି କି ? ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ କିଶୋର ବୟସ, ଜୀବନର କୈଶୋର-ଯୌବନର ସନ୍ଧିକ୍ଷଣରେ ଏକାଗ୍ର ଚିତ୍ତରେ ଏକଲବ୍ୟ ଭଳି ଜ୍ଞାନର ସାଧନା, ସତ୍ୟର ସାଧନା ଓ ଚରିତ୍ର ଗଠନର ସମୟ - ଏହି ସମୟରେ ପରିଣତ ଯୌବନର ପରିଣତ ଚାହିଦା ନେଇ ମାତି ଉଠିଲେ ମୂଳ ସାଧନାଟି ବ୍ୟର୍ଥ ହୋଇଯାଏ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ବିପଥଗାମୀ କରିବାର ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚତୁର୍ଦ୍ଧିଗୁରୁ ଚାଲିଛି । ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଚାଲିଛି ଯଦ୍ଵାରା ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସାଧନା ଭାଙ୍ଗିଯାଏ, ତୁମ୍ଭମାନେ ବିପଥଗାମୀ ହୋଇଯାଅ । ଆଜିକାର ପରାସତା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ସମାଜରେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ମନୁଷ୍ୟତ୍ଵକୁ ନଷ୍ଟ କରିବାର ଆୟୋଜନ ଚାଲିଛି ଚତୁର୍ଦ୍ଧିଗରେ । ମନେ ରଖିବ, ଅବହେଳାରେ, ଉନ୍ମାଦନାରେ ଜୀବନର ଏହି ମୂଲ୍ୟବାନ ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ପରବର୍ତ୍ତୀକାଳରେ ଜୀବନ ବ୍ୟର୍ଥ ହେବ, ଦୀର୍ଘଶ୍ଵାସ ପଡ଼ିବ, କିନ୍ତୁ ଏହି ମୂଲ୍ୟବାନ ଦିନଗୁଡ଼ିକୁ ଆଉ ଖୋଜି ପାଇବ ନାହିଁ । ଫଳରେ ମୁଁ କ'ଣ ଉନ୍ମାଦ ହେବି, ଉନ୍ମାଦନାର ସ୍ରୋତରେ ଭାସିଯିବି, ହିତାହିତ ଜ୍ଞାନ ଶୂନ୍ୟ ହେବି, ପାଗଳ ଭଳି ଛୁଟିବି, ଦେହର ଦାବିରେ ଜୀବନକୁ ନଷ୍ଟ କରିବି ? ନା ପରିଣତ ବୟସରେ ପରିଣତ ରୁଚି ସମ୍ପନ୍ନ ଚିନ୍ତାକୁ ଭିତ୍ତିକରି ଏକ ସୁନ୍ଦର ସୁଖୀ ଜୀବନ ସୃଷ୍ଟି କରିବି । ଏହି ଯୋଗ୍ୟତା କ୍ଷମତା ଖାଲି ଦେହର ଶକ୍ତିରେ ହୁଏନା । ଏଥିପାଇଁ ମନର ଶକ୍ତି ଦରକାର, ଜ୍ଞାନ ଓ ଚରିତ୍ରର ଶକ୍ତି ଦରକାର । ତେଣୁ ଯେମିତି ଜ୍ଞାନ ଅର୍ଜନ ପାଇଁ କୌତୁହଳ ଦରକାର, ପୁଣି ସବୁ ସମୟର କୌତୁହଳ, ଅସମୟର କୌତୁହଳ ମଧ୍ୟରେ ବି ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି । କେଉଁ ସମୟରେ କେଉଁଟା ଜାଣିବି, କେଉଁ ସମୟରେ କେଉଁଟା ଜାଣିବି ନାହିଁ ଏହି ସଂଯମ ରହିବା ଉଚିତ୍ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ର, ମୁଁ କ'ଣ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ବିଷୟ ପଢ଼ିପାରେ ? ତାହେଲେ ପଞ୍ଚମ ଶ୍ରେଣୀର ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହୁଏ । ତେଣୁ ପରିଣତ ଯୌବନରେ ଯେଉଁ ଦାୟିତ୍ଵ, ଯେଉଁ ଜୀବନକୁ ନେବ, ଅପରିଣତ ବୟସରେ ସେହି ଚିନ୍ତା, ସେହି ଦାୟିତ୍ଵକୁ ମଥାପାତି ନେବା ଅର୍ଥ ସର୍ବନାଶରେ ସାମିଲ ହେବା । ଏହିସବୁ ପ୍ରଶ୍ନରେ ଯୋଗ୍ୟତା ଅର୍ଜନ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ନେତାଙ୍କର ଗାଢ଼ତାନ୍ତ ନେବ । ଯେମିତି ଏକ କଠି ଏକ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରସ୍ତୁତିତ ଫୁଲ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତା, ବିକଶିତ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତା, ସୌରଭ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ମାଧୁର୍ଯ୍ୟରେ ଭରି ଦେଇପାରିଥାନ୍ତା, ତାକୁ ଝଡ଼ ଆସି ଭାଙ୍ଗି ଦେଲା, ପୋକଯୋକ ଆସି ଖାଇ ପକାଇଲେ, ନଷ୍ଟ କରି ଦେଲେ । ସେହିଭଳି କୈଶୋରରେ ଅସମୟରେ ମଧ୍ୟ ପୋକଯୋକ, ଝଡ଼ ଆସି କ୍ଷତି କରିଦିଏ । ଯଦି ସେଥିରୁ ନିଜକୁ ରକ୍ଷା କରିପାର ସଠିକ୍ ଚିନ୍ତା ମନରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇ ଆଗେଇ ଯାଇପାର, ନିଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିପାର ତେବେ ଯାଇ ବଡ଼ହେବ । ସମସ୍ତ ବଡ଼ ମଣିଷ ଏଇଭଳି ଭାବେ ବଡ଼ ହୋଇଛନ୍ତି । ପୁଣି ଯଦି ପରିବେଶର ପ୍ରଭାବରେ ଏସବୁ ଆସିଯାଏ,

ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେଲେ ନିଃସଂକୋଚରେ ନେତାମାନଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ନେବ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ତୁମମାନଙ୍କ ସହିତ ମୁଁ ପୁଣି ଆଲୋଚନା କରିବି । ତୁମେମାନେ ଏତେ ଆଲୋଚନା ଶୁଣିବାରେ ନିର୍ଭୀକତାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ନୁହଁ । ପରେ ଏହିଭଳି ଆଉ ଏକ କ୍ୟାମ୍ପରେ ଆହୁରି କିଛି ବିଷୟ ନେଇ ଆଲୋଚନା କରିବି । ମୋର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଗୁଡ଼ିକ ତୁମକୁ କଠିନ ଲାଗୁଛି, ଦୁର୍ବୋଧ ଲାଗୁଛି, ଆହୁରି କିଛି ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଦରକାର ବୋଲି ମନେ କରୁଛ-ଏଠି ଯେଉଁମାନେ ତୁମଠାରୁ ବଡ଼ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ତୁମେ ଜାଣିନିଅ ।

ସର୍ବଶେଷରେ ତୁମମାନଙ୍କୁ ପୁଣି କହିବାକୁ ଚାହେଁ, ତୁମମାନଙ୍କୁ ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେବ, ଯଥାର୍ଥ ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେବ, ଅନେକ ବଡ଼ ହେବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ଆଜିକାର ଦିନର ବିପ୍ଳବୀ ଆନ୍ଦୋଳନର ମହାନ ପଥ ପ୍ରଦର୍ଶକ କମ୍ରେଡ଼ ଶିବଦାସ ଘୋଷଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ଓ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମକୁ ଭଲକରି ଜାଣିବାକୁ ହେବ, ବୁଝିବାକୁ ହେବ । ସେହି ଶିକ୍ଷାନୁଯାୟୀ ନିଜର ଜୀବନକୁ ଗତିତୋଳିବାକୁ ହେବ । ସେ ଆମମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ସମସ୍ତ ଯୁଗର, ସମସ୍ତ ବଡ଼ ମଣିଷଙ୍କର ମହାନ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ସଂଗ୍ରାମର ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିନିଧି, ଏ ଯୁଗର ଅନ୍ୟତମ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ମଣିଷ । ଆମେମାନେ ସମସ୍ତେ ହିଁ ତାଙ୍କର ଉପଯୁକ୍ତ ଛାତ୍ର ହେବାର ସଂଗ୍ରାମରେ ବ୍ରତୀ । ତୁମମାନଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ସାମିଲ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

“.....ଅତୀତର ମନାଷୀମାନଙ୍କୁ ଭୁଲିଯିବା ଫଳରେ ଆଜିକାର ଦିନର ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନ, ଗଣ ଆନ୍ଦୋଳନ, ସାହିତ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୀତି ନୈତିକତା, ରୁଚି, ସଂସ୍କୃତିର ଉଚ୍ଚ ମାନଚିତ୍ରକୁ ଖସିଯାଇଛି । ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚମାନଚିତ୍ର ଏକଦା ଏ ଦେଶରେ ବି ଗଢି ଉଠିଥିଲା ତାହା ଧୂଳିସାତ୍ ହୋଇଯାଇଛି । ଫଳରେ ଆମେ ଛିନ୍ନମୂଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଛୁ ।” — ଶିବଦାସ ଘୋଷ

ଏସ୍.ୟୁ.ସି.ଆଇ(କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ), ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ କମିଟି ପକ୍ଷରୁ ଧର୍ମରାଜ ଦ୍ଵାରା
ପୁସ୍ତକ ନଂ ୧୧, ଗଙ୍ଗୋତ୍ରୀନଗର, ରୋଡ ନଂ-୩, ଶିଶୁପାଳଗଡ, ଭୁବନେଶ୍ଵର-୨ରୁ ପ୍ରକାଶିତ
ଓ ଏ.ବି. ଇମେଜି ଏଣ୍ଡ ପ୍ରିଣ୍ଟର୍ସ ପ୍ରା.ଲି., ୧୨ ଏଣ୍ଡ ୧୩ ଗଙ୍ଗାନଗର, ୟୁନିଟ୍-୧,
ଭୁବନେଶ୍ଵରରୁ ମୁଦ୍ରିତ